alternatif politika

Cilt 4, Sayı 2, Temmuz 2012

GÖÇ SAYISI

Misafir Editör: Fazilet Ahu ÖZMEN

alternatif politika

Cilt 4, Sayı 2, Temmuz 2012

Editör'den...

Dergimizin özel sayısını "Göç" konusuna ayırmış bulunmaktayız. Göç kavramı gerek sosyoloji, gerek antropoloji, gerek siyaset, gerekse uluslararası ilişkiler alanlarında önemli bir yer tutmakla beraber, günümüzde en çok tartışılan, üzerine araştırmalar ve çalışmalar yapılan bir kavram haline gelmiştir. Göç ve göç hareketleri günümüz toplumlarına ve toplumsal yapılarına önemli özellikler katmış, toplumların değişimi ve yapılanmalarında da büyük rol oynamıştır. Sosyoloji bilim dalı göç kavramını ve göç hareketlerini uzun yıllardır inceleyen bir disiplindir. Sosyoloji literatüründe, göç ve göç hareketlerinin toplumsal yapı ve şehirleşme yapılanması üzerinde büyük etkisi olduğunu savunan ve bu doğrultuda araştırmalar gerçekleştirmiş, önemi yadsınamaz bir ekol yer almaktadır. 1892 yılında Albion W. Small tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nin Chicago Üniversitesi'nde kurulan Sosyoloji departmanı, sosyal bilimler alanında büyük yankı uyandırmış, 1930 yıllarına kadar Chicago şehri ABD'nin en büyük sosyoloji araştırma ve eğitim merkezi haline gelmiştir. Chicago Üniversitesi'nin sosyologları yaptıkları çalışmalar ve araştırmalar ile topladıkları veriler doğrultusunda çok önemli bilgilere imza atmışlar ve sosyolojide bir ekol haline gelmiş "Chicago Ekolü"nün oluşmasına öncülük etmişlerdir.

1920'lerden itibaren sosyal bir laboratuar olarak tanımlanan Chicago şehri, sosyologlar için çok önemli bir merkez haline gelmiştir. William I. Thomas, Robert Park, Louis Wirth gibi araştırmacı sosyologlar Chicago şehrinde yaşayanların yaşam şekli üzerine önemli anketler yürütmüşlerdir. 1920'lerin Chicago şehri Polonyalılar, İrlandalılar, İtalyanlar, Museviler ve ABD'nin güneyinden göç etmiş siyahlar ile birlikte farklı göçmen gruplarının oluşturduğu bir şehir profili çizmekteydi. Robert Park'ın "social laboratuar" olarak tanımladığı bu şehirde, dönemin önemli sosyologları bu göçmen topluluklarının yaşam biçimlerine ve bu yaşam şekillerinin şehrin dokusuna etkilerini ele almışlardır[1]. Bu araştırmalardan sosyoloji tarihine geçecek önemli eserler ortaya çıkmıştır.

Bu eserlerden bazıları, 1919 yılında William Park ve Florin Znaniecki'nin yazdığı, *The Polish peasant in Europe and America. Monograph of an immigrant group;* 1928 yılında Harvey Warren Zorbaugh'ın kaleme aldığı *The Gold Coast and the Slum*; Frederic Trascher'in 1927 yılında yayınlanan *The Gang* isimli kitabı; 1930 yılında Clifford Shaw'ın bir suçlunun hayatını anlatan *The Jack-Rollar* başlıklı kitap; Chicago şehrinin Musevi mahallesini ve oradaki yaşamı ele alan, Louis Wirth'ün 1928 yılında yazdığı *The Ghetto*

[1] Jean-François Dortier in *La Sociologie, Histoire, Idées, Courants (Sosyoloji, Tarih, Fikiler, Akımlar)*, Editions Sciences Humaines, Auxerre, 2009, s. 65.

isimli kitap ve siyahların mahallesinin bir monografisinin anlatıldığı, St. Clair Drake ve Horace R. Cayton tarafından yazılan, 1945 basımlı *Black Metropolis: A Study of Negro Life in a Northern City*. Tüm bu eserler Amerikan sosyolojisine büyük katkılar sağlamış ve bir Ekol'ün doğmasına ve daha sonraki yıllarda da yaşamasına öncülük etmiştir.

Chicago Ekolü sosyologlarına göre, şehirdeki yerleşim şekilleri ve bununla beraber ortaya çıkan "sosyal düzensizlik" (social disorganization) suç işleme ve cinayet gibi eylemlere sebebiyet vermekteydi[2]. Hatta, Robert E.L Faris ve Henry W. Dunham, 1939 yılında yazdıkları *Mental Disorders and Urban Areas* isimli kitaplarında, ruhsal patoloji olarak tanımladıkları ruhsal bozukluk davranışlarını kent bölgelerindeki yaşam şekli ile ilişkilendirmişlerdir. Onlara göre, kentin bazı bölgelerindeki hayat biçimi ve şartları insanları anomik davranışlara itmekte, fakirliğin, işsizliğin, kriminalitenin yoğun olduğu bölgelerde patolojik durumlar daha yaygın bir hal almaktadır. Cereyan eden bu durum da, sosyologlara göre, sosyal çevrenin kişilik üzerindeki etkisini göstermektedir[3].

Görüldüğü üzere, Chicago Ekolü göçmenlerin yaşam şartları ve yerleştikleri bölgeler üzerinde yaptıkları çalışmalarla önemli sosyolojik analizlere imza atmış ve sosyolojik bir kuramın doğmasına öncülük etmişlerdir. Günümüz Amerikan Sosyolojisinin ağırlık verdiği ve temelini Chicago Ekolü'nden aldığı sosyal psikoloji alanı, bireylerin davranışlarını sosyal yapı ve çevre ekseninde açıklamakta ve bireylerin kişiliklerinin oluşumu ve gelişiminde sosyal çevrenin önemini vurgulamaktadır. Göç günümüz sosyal bilimler alanında tek başına bir kavram olmaktan çıkmış, toplumların gelişiminde ve değişiminde, toplumlar içi çatışmaların türemesinde, siyasi tutum ve davranışların anlaşılmasında, uluslararası alanda siyasi, toplumsal ve kültürel mekanizmaların dönüşümünde önemli ve etkili bir rol oynayan sosyal, siyasi ve kültürel bir "fenomen" haline gelmiştir.

Dergimizin bu sayısında yer alan araştırmacı akademisyenlerin yazdıkları makaleler, göç kavramını daha iyi analiz etmemizde, göç hareketlerinin toplumsal, kültürel ve siyasi alanlara olan etkisini, toplumların ve toplumsal grupların karakteristiklerini anlamamızda büyük fayda sağlayacaklardır. Bu sayının oluşumunda emeği geçmiş yazarlarımız ve değindikleri konular şöyledir;

Gökçe Bayındır Goularas, "1923 Türk-Yunan nüfus mübadelesi ve günümüzde mübadil kimlik ve kültürlerin yaşatılması başlıklı" makalesinde, mübadil kimlik ve kültürlerinin eski ve yeni kuşaklar tarafından yaşatılmaya çalışıldığı farklı ortamları incelemektedir.

---

[2] Ibid.
[3] Ibid.

Gül Arıkan Akdağ, "Ak Parti'nin yerel düzeyde siyaseti: Ayrımcılık algısının etnik mobilizasyona etkisi" başlıklı çalışmasında, siyasal partilerin yerel örgütleri ve etnik kimlik üzerine yapılan çalışmaları, özellikle benzer göç geçmişleri olan Kürt kökenli vatandaşları baz alıp birleştirerek, etnik kökenli oy davranışındaki farklılıkları anlamayı amaçlamaktadır.

Ulaş Sunata, "Yüksek kalifiye emek göçmenlerinin izleri: Eğitim, aile ve mobilite" başlıklı makalesinde, Türkiye'den yüksek kalifiye emek göçmeni olma halinin motifini açıklamayı ve yüksek kalifiye emek göçünü aile ve eğitim kurumlarının hazırlayıcı rolünü kapsayan bir süreç olduğunu açıklamayı hedeflemektedir.

Kerem Arslan, "Afrika iç-göçü ve post-kolonyal vatandaşlık" başlıklı makalesinde, Afrika Büyük Göller Yöresi'ndeki etnik kimlik tabanlı göç hareketlerini ve bu hareketlerin sebeplerini anlatmaya çalışmaktadır.

Tahsin Bakırtaş, "Küresel gelişme modelinde uluslararası göç olgusu ve yansımaları" isimli makalesinde, küresel gelişme ile uluslararası göç kavramının oluşumuna ve küresel odaklı göç olgusunda ortaya çıkan yapının göçmen hareketlerine yansımalarını ele almaktadır.

Editörlüğünü üstlendiğim bu sayıyı, Alternatif Politika dergisinin tüm kadrosu ile birlikte sizlerle paylaşmaktan büyük mutluluk duymaktayız. Konu ile ilgili çalışmaları bulunan çeşitli üniversitelerde görevli çok değerli akademisyenlerimizin yazmış oldukları bu makalelerin, Alternatif Politika Dergisi'nin okuyucuları ve tüm akademik çevre için çok faydalı olacağına inanmaktayız.

Yrd. Doç. Dr. Fazilet Ahu Özmen,
Alternatif Politika,
Yardımcı Editör

1923 TÜRK-YUNAN NÜFUS MÜBADELESİ VE GÜNÜMÜZDE MÜBADİL KİMLİK VE KÜLTÜRLERİNİN YAŞATILMASI

Gökçe BAYINDIR GOULARAS*

ÖZET

Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'ye doğru yapılan en önemli göçlerden biri 1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesidir. Bu zorunlu göç ile yüz binlerce kişinin hayatı değişmiş, mübadiller bir yandan yeni vatanlarına uyum sağlamaya çalışırlarken diğer bir yandan da doğdukları toprakların oluşturduğu kimlik ve kültürlerini gelinen vatanda yaşatmaya çalışmışlardır. Bu makalede mübadil kimlik ve kültürlerinin eski ve yeni kuşaklar tarafından yaşatılmaya çalışıldığı farklı ortamlar incelenecektir. Özellikle köy kahvehaneleri, dernek ve vakıflar ile internet ortamlarına değinilecek ve kuşak farklılıklarının kimliklerin yaşatılmasında oynadığı rol ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Göç, Mübadele, Mübadil, Türkiye, Yunanistan, Kimlik.

1923 POPULATION EXCHANGE BETWEEN TURKEY AND GREECE: THE SURVIVAL OF THE EXCHANGED POPULATION'S IDENTITIES AND CULTURES

ABSTRACT

During the period of the Turkish Republic, the 1923 population exchange between Greece and Turkey marked one of the largest migrations into Turkey. As a result of this mandatory migration, the lives of thousands of people were changed. The exchanged population, in addition to their efforts to be integrated into their new homeland, sought to preserve their identities and cultures of origin, which had been shaped by their natal territories. This work presents a study on the survival of identities and cultures of both the old and new generations of the exchanged. In particular, village cafés, associations, foundations, and the influence of Internet will be examined in order to demonstrate the role that different generations played in this effort to ensure identity survival.

Keywords: Migration, Population exchange, Turkey, Greece, Identitiy.

Giriş

Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilen nüfus mübadelesi, Kurtuluş Savaşı ve Mudanya Anlaşması sonrasında, İsviçre'nin Lozan şehrinde toplanan Lozan Barış Konferansı'nda alınan kararlardan biridir. Bu karar, 30 Ocak 1923'te imzalanan "Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol" ile kesinlik kazanmıştır. Mübadeleye tabii tutulacak olan halklar ve mübadele kapsamına girmeyen kişiler ile mübadelenin zorunlu karakteri, sözleşmenin ilk iki maddesinde belirtilmiştir.

Madde 1.

Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine girişilecektir. Bu kimselerden hiç biri, Türk Hükümetinin izni olmadıkça Türkiye'ye ya da Yunan Hükümetinin izni olmadıkça Yunanistan'a dönerek orada yerleşemeyecektir.

Madde 2.

Birinci Maddede öngörülen mübadele:

a) İstanbul'da oturan Rumları (İstanbul'un Rum ahalisini);

b) Batı Trakya'da oturan Müslümanları (Batı Trakya'nın Müslüman ahalisini) kapsamayacaktır.

1912 Kanunuyla sınırlandırıldığı biçimde, İstanbul Şehremaneti daireleri içinde, 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş (établis) bulunan bütün Rumlar, İstanbul'da oturan Rumlar sayılacaklardır. 1913 tarihli Bükreş Antlaşması'nın koymuş olduğu sınır çizgisinin doğusundaki bölgeye yerleşmiş tüm Müslümanlar Batı Trakya'da oturan Müslümanlar sayılacaklardır (Soysal, 2000:185).

Sözleşmenin birinci maddesinden anlaşıldığı gibi, mübadele edilecek olan halkların sadece dini kimliği esas alınmış, dilsel, etnik ve kültürel farklılıklar önemsenmemiştir. Yine aynı maddenin belirttiği mübadelenin zorunlu bir göç olması hususu, gerek göçün kısa sürede tamamlanmasını sağlama amacıyla, gerekse demografik değişiklikler nedeniyle her iki ülkenin de yaşayacağı ekonomik sorunların bir ölçüde azaltılması düşüncesiyle öngörülmüştür.

Mübadele kararı, toplumların dini bakımdan homojen duruma getirilmesi açısından gerek Türkiye'nin, gerekse Yunanistan'ın arzusu doğrultusunda alınmış bir karardır.

Mübadele ile her iki ülkede de dinsel kimlik bütünlüğü kesin çözüm bulmuştur (Aktar, 2007:116). Ancak ekonomik açıdan baktığımızda, mübadele kararı Yunanistan için daha önemlidir çünkü 1923 yılına kadar Anadolu ve Doğu Trakya'dan 1.200.000'e yakın Rum Ortodoks Yunanistan'a göç etmiştir (Belli, 2006: 89). Rum muhacirlerin yerleştirilmesi ve en kısa sürede üretici duruma getirilmeleri için, Yunanistan topraklarında yaşayan Müslümanların Türkiye'ye göç etmesi ve onların evleri ve arazilerine muhacirlerin yerleşmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Ladas, 1932: 465). Bu bağlamda mübadelenin, ulus-devlet kurmak ve güçlendirmek çerçevesinde hem dini hem de ekonomik temeli olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır.

Mübadele sözleşmesinin imzalanmasından itibaren Türkiye ve Yunanistan'da mübadillerin taşınması, yerleştirilmesi ve üretici durumuna getirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların en önemlisi, mübadillerin geldikleri yerlere ve sosyo-ekonomik statülerine göre yeni yerleşim birimlerinin belirlenmesidir. Ancak bu belirleme, en başta yerleşim yerlerinin müsait olup olmadığına bağlıdır. İşte bu nedenle iskan faaliyetleri her iki ülke için de birinci derecede önem taşımıştır.

Türkiye'de Mübadil Yerleşimleri

Mübadele sözleşmesinin sonucu olarak İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada'da ikamet eden Ortodoks Rumların dışında tüm Anadolu'da ve Doğu Trakya'da ikamet eden Ortodoks Rumlar Yunanistan'a, Batı Trakya dışında Yunanistan topraklarında yaşayan tüm Müslümanlar Türkiye'ye gönderilmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün verilerine göre, mübadele kararının sonucu olarak 1923 ile 1927 yılları arasında Yunanistan'dan Türkiye'ye 456.720 Müslüman gelmiş ve çoğunluğu Ekim 1923'te kurulan *Mübadele İskan ve İmar Vekaleti* tarafından önceden belirlenmiş olan köy ve şehirlere yerleştirilmiştir.

İskan faaliyetlerinin sonuçlarına baktığımızda, Türkiye'de mübadil iskanının en yoğun olduğu yerlerin genel olarak eski Rum yerleşimleri olduğunu görmekteyiz. Köy iskanı açısından ele aldığımızda, mübadiller çoğunlukla mübadele öncesi ya da mübadeleyle Rumların terk ettiği boş köylere iskan edilmişlerdir. Bu nedenle en çok mübadil iskanı Batı Anadolu ve Trakya'ya olmuştur. Diğer mübadiller ise yerli halkın yaşadığı köylere ya da kendilerinden önce iskan edilmiş olan muhacirlerin köylerine iskan edilmişlerdir.

Tablo 1. 1923 ile 1927 yılları arasında illere göre iskan edilmiş mübadil sayıları

İl	Mübadil Sayısı	İl	Mübadil sayısı	İl	Mübadil sayısı	İl	Mübadil sayısı
Adana	8440	Çanakkale	11638	Isparta	1175	Mersin	3330
Afyon	1045	Cebeli Bereket	2944	İstanbul	36487	Muğla	4968
Aksaray	3286	Çorum	1570	İzmir	31502	Niğde	15702
Amasya	3844	Denizli	2728	Kars	2512	Ordu	1248
Ankara	1651	Diyarbakır	484	Kastamonu	842	Samsun	22668
Antalya	4920	Edirne	49441	Kayseri	7280	Şanlıurfa	290
Artvin	46	Elazığ	2124	Kırklareli	33119	Şebinkarahisar	5879
Aydın	6630	Erzincan	116	Kırşehir	193	Sinop	1189
Balıkesir	37174	Erzurum	1095	Kocaeli	27687	Sivas	7539
Bayazıt	2856	Eskişehir	2567	Konya	5549	Tekirdağ	33728
Bilecik	4461	Gaziantep	1330	Kütahya	1881	Tokat	8218
Bitlis	3360	Giresun	623	Malatya	76	Trabzon	404
Bolu	194	Gümüşhane	811	Manisa	13829	Van	275
Burdur	448	Hakkari	310	Maraş	1143	Yozgat	1635
Bursa	34543	Hatay	1037	Mardin	200	Zonguldak	1285

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (Behar, 1996: 63)

Tablo 1'de gösterilen veriler doğrultusunda, Edirne, Bursa, Balıkesir, Kırklareli, Kocaeli, Tekirdağ, İzmir ve İstanbul'un mübadillerin en yoğun olarak iskan edildiği iller olduğunu görmekteyiz. Aynı şekilde bu verilerin sonuçları mübadillerin %58'inin Marmara Bölgesi'ne, %13'ünün Ege Bölgesi'ne, %11'inin Karadeniz Bölgesi'ne ve %10'un İç Anadolu Bölgesi'ne iskan edildiğini göstermektedir. Doğu Anadolu %2,5 ve Güneydoğu Anadolu %0,5lik pay ile Türkiye'nin en az mübadil iskanı alan bölgeleri olmuştur (Harita 1). En yoğun mübadil iskanı, 260.000'den fazla mübadil ile Marmara Bölgesi'nde yapılmıştır. Sadece Trakya'ya 100.000'den fazla mübadil iskan edilmiştir (Erdal, 2006: 352). İstanbul'da en çok mübadil iskanı yapılan semtler, mübadele öncesinde en çok Rum nüfusa sahip olan yerler olmuştur. Avrupa yakasında başta Çatalca, Silivri ve köyleri olmak üzere, Sarıyer ve köyleri, Mahmutbey, Bağcılar, Esenler ve köyleri; Anadolu yakasında ise Kartal, Pendik ve Tuzla önemli sayıda mübadilin iskân edildiği yerler olmuştur. Mübadil iskanından sorumlu Mübadele İmar ve İskân Vekâleti'nin iskan faaliyetleri dışında, Marmara Bölgesi'ne, özellikle de İstanbul'a, 1924 yılından itibaren serbest iskan da yapılmıştır. İş bulmak ya da aile fertlerinin yanına taşınmak gibi nedenlerle diğer şehir ve köylerden İstanbul'a doğru gerçekleşen serbest göç hareketleri, İstanbul'da ikamet eden mübadil sayısını arttırmıştır.

Harita 1. Mübadillerin Türkiye'de Dağılımı 1923-1925

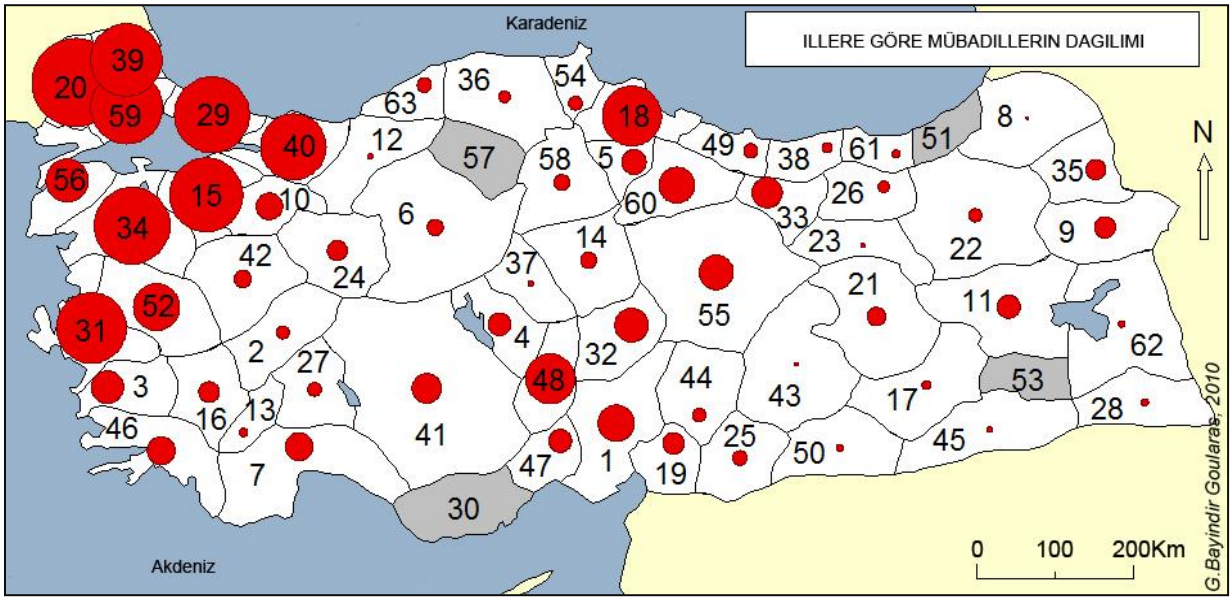

Mübadil sayısı

49 441
24 720
12 360
5 879
4 461
1 651
623

Bilinmiyor

İller

1	Adana	24	Eskişehir	47	Mersin
2	Afyon	25	Gaziantep	48	Niğde
3	Aydın	26	Gümüşhane	49	Ordu
4	Aksaray	27	Isparta	50	Şanlıurfa
5	Amasya	28	Hakkâri	51	Rize
6	Ankara	29	İstanbul	52	Manisa
7	Antalya	30	İçel	53	Siirt
8	Artvin	31	İzmir	54	Sinop
9	Ağrı	32	Kayseri	55	Sivas
10	Bilecik	33	Şebinkarahisar	56	Çanakkale
11	Bitlis	34	Karesi	57	Çankırı
12	Bolu	35	Kars	58	Çorum
13	Burdur	36	Kastamonu	59	Tekirdağ
14	Yozgat	37	Kırşehir	60	Tokat
15	Bursa	38	Giresun	61	Trabzon
16	Denizli	39	Kırklareli	62	Van
17	Diyarbakır	40	Kocaeli	63	Zonguldak
18	Samsun	41	Konya		
19	Cebeli	42	Kütahya		
Bereket		43	Malatya		
20	Edirne	44	Kahramanmaraş		
21	Elazığ	45	Mardin		
22	Erzurum	46	Muğla		
23	Erzincan				

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (Behar,1996:63)

İskan çalışmaları sonucunda karşımıza iki farklı tablo çıkmaktadır. Mübadillerin bir bölümü geldikleri yerlerdeki mesleklerini devam ettirebilecekleri yerlere iskan edilmemişlerdir. Örneğin tütüncülük veya hayvancılıkla geçinen mübadillerin bir kısmı,

ekonomik faaliyetlerini gerçekleştiremeyecekleri kıyı bölgelerindeki köy ve kentlere yerleştirilmişlerdir. Tarımla uğraşan birçok mübadil şehirlerde iskan edilirken, şehirli mübadiller ise kırsal kesime yerleştirilmiştir. İskan sonucunda iskan edilen köylerdeki kapasite nedeniyle bazı mübadillerin aileleri farklı yerlere gönderilmiş, aileler bölünmüştür (Kaplanoğlu, 1999: 82). İşte bu tür durumlarda genelde mübadiller iskan edildikleri yerlerden kendilerine daha uygun olan yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu şekildeki iç göçler önemli sayıda olmuştur (Arı, 2008: 156). Ancak, devletin iskanından vazgeçip başka yerlere göçen mübadiller, iskan yardımı ve üretici hale gelmelerini sağlayacak devlet yardımından faydalanamamışlardır.

İskan, aynı zamanda mübadillerin toplumsal entegrasyonu ile doğrudan bağlantılıdır. Yeni yerleşilen yerlerde karşılaşılan ekonomik, sosyal ve kültürel şartlar, mübadillerin yeni vatanlarına uyum sağlama aşamasında olumlu ya da olumsuz etkileri de beraberinde getirmiştir. Diğer bir taraftan, iskan yerleri, mübadillerin gelenek ve göreneklerinin, kıyafet, müzik, dans, mutfak kültürlerinin, dil ve lehçelerinin, kısacası ortak hafızalarının, kültürel miraslarının ve kimliklerinin Türkiye'de yaşatılması açısından çok önem taşımıştır.

Mübadil Kimlik ve Kültürlerinin Yaşatıldığı Mekanlar[1]

Mübadele nedeniyle eski toplumsal, kültürel ve doğal çevrelerini yitiren mübadillerin, Türkiye'de bunları yeni baştan kazanmaları, kurmaları ve onarmaları gerekmiştir (Arı, 2008: 166). İskan yerleri, mübadiller bakımından, farklı kültürlerin yaşatılması, grup içi ilişkilerin ve dayanışmanın devamlılığı açısından en belirleyici etken olmuştur. Terk edilen Rum köylerine veya boş arazilere köy kurulması şeklinde gerçekleştirilen iskanlar bu devamlılık açısından olumlu sonuçlar vermiştir. Bu tip iskandan faydalanmış olan mübadiller, gelmiş oldukları çevredeki toplumsal kalıplarını yeni ortamlarında kurdukları köylerine aktarmışlar, kültürlerinin damgasını vurmuşlardır (Boran, 1945: 25-26). Özellikle de tamamen mübadillerden oluşan köyler, gelinen yerlerdeki gelenek ve göreneklerin yaşatılmasına ortam sağlamıştır (Gökaçtı, 2005: 280). Ancak önemli sayıda mübadil, kendilerinden daha önce Türkiye'ye göç etmiş olan başka muhacir gruplarının yaşadığı köylere, ya da bölgeye göre *manav* ya da *gacal* olarak adlandırılan yerli halkın yaşadığı köylere iskan edilmiştir. Bu durum, kimlik ve kültürlerin yaşatılmasının önündeki en önemli engel olmuştur.

Kültürel farklılıklar, mübadilleri Türk toplumuna karşı bazen yabancı kılmıştır. Bu nedenle Türkiye'ye geldikten sonraki en önemli sorunlardan biri de kültürel sorun olmuştur (Kaplanoğlu, 1999: 127). Çünkü göç, yalnızca coğrafi bir yer değiştirme değildir. Göç eden insanlar sadece yeni topraklara değil, aynı zamanda yeni bir topluma doğru göç ederler

(Yalçın, 2004: 12). Her ne kadar Türk toplumu mübadiller için tam anlamıyla yabancı bir toplum olmasa da, mübadillerin doğdukları topraklara özgü kimlikleri ve kültürleri vardır ve bu kimlik ve kültürlerdeki bazı öğeler Anadolu Türk kültürü ile tamamen eşleşmemektedir.

Türkiye'ye ve Türk toplumuna uyum sağlama sürecinde mübadiller, bir yandan farklılıklarını en aza indirmeye çalışmışlar, diğer bir yandan ise kimliklerinin ve kültürlerinin devamlılığını sağlamak için uğraşmışlardır. İskanı takiben kısa zaman içinde doğulan toprakları zorunlu olarak terk edişin yarattığı travma, yeni topraklarda eskiyi yaşatmak için kurulan düzenlerle giderilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, gerek kırsal gerek kentsel alanda olsun, kimlik ve kültürlerin yaşatılmasındaki en önemli etkenlerden biri mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, mübadil köy kahvehaneleri, mübadil dernek ve vakıfları ve son olarak internet ortamı bu devamlılığı sağlayan mekanlar olarak ele alınacaktır.

Mübadil Köy Kahvehaneleri

Mübadillerin Türkiye'ye yerleştikleri andan itibaren kurdukları ilk ve en eski sosyalleşme mekanı olarak köy kahvehanelerini belirtmek yanlış olmayacaktır. Kahvehaneler, gerek kimliklerin yaşatılması, gerek ortak hafızanın canlı tutulması, gerekse grup içi bağların sağlanması açısından, küçük ölçekli de olsa hala günümüzde en önemli mekanlardır.

Bir çok köy yerleşiminde kahvehanelerden başka sosyalleşme mekanı olmadığı göz önünde bulundurularak kahvehanelerin gündelik ve toplumsal hayatta çok önemli bir yer tuttuğu bir gerçektir. Köy sakinleri erkekler, özellikle de tarım faaliyetlerinin olmadığı dönemlerde zamanlarının büyük bir kısmını kahvehanelerde geçirmektedirler. Bu bağlamda, mübadil köylerindeki kahvehaneler mübadil hafızalarının canlı tutulmasını sağlamıştır. Kahvehanelerde özellikle birinci kuşak mübadiller, mübadele öncesi hayatlarından, gelenek ve göreneklerinden, mübadele yüzünden çekilen acılardan konuşmuşlar ve bu bilgileri genç kuşaklara aktarmışlardır. Bu sayede; ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşak mübadiller, büyüklerinin, atalarının tarihini ve yaşam tarzlarını öğrenmişlerdir. Aynı şekilde kişisel hikayeler bazen gerçek bazen de biraz abartıyla süslenmiş olarak aktarılmıştır.

Türkçeden başka bir anadile ya da dile sahip olan mübadillerin dillerinin yaşatılması açısından da kahvehanelerin önemi büyüktür. Birinci kuşak mübadiller arasında Türkçeyi Türkiye'ye geldikten sonra öğrenmiş, dil bilmemenin yarattığı sıkıntıları çok uzun süre yaşamış olanların olduğu unutulmamalıdır. Özellikle anadili Yunanca, Pomakça ve Slavca olan birinci kuşak mübadiller, iskanı takip eden yıllarda kahvehanelerde bu dilleri konuşmaya devam etmiş, diğer gruplarla olan ilişkilerinde öğrendikleri ölçüde Türkçeyi kullanmışlardır.

Günümüzde, özellikle de Marmara Bölgesi'nde, Türkçeden başka dillerin halen konuşulmakta olduğu köyler ve köy kahvehaneleri mevcuttur.

Mübadil köy kahvehaneleri, aynı zamanda gruplaşmanın ve kültürel farklılıkların getirdiği gruplar arası ayrışmalarının en fazla yansıdığı mekanlardır. Mübadillerle yerli halkın ya da mübadillerle başka bir muhacir grubunun beraber yaşadığı köylerde genelde her gurubun kendi kahvehanesi vardır. Bu durum, farklı yerlerden gelmiş olan mübadillerin beraber yaşadığı köylerde de bazen karşımıza çıkmaktadır. Bu şekilde görünmez sınırlar koyan köyün farklı sakinleri için, bu merkezi mekan ayrımı aslında bir yandan da grubun birliğini korumak için önemlidir. Bununla beraber bu tip bir ayırım, farklı grupların bireylerinin birbirleriyle olan ilişkilerini sınırlandırır çünkü bu tip ilişkiler temel kültürden uzaklaşmaya neden olabilir. Ancak bu sınırlandırmanın da bir sınırı vardır. Bu durum köyün farklı mübadil, muhacir ya da yerli halklarının tüm ilişkilerini saf dışı bırakmaz. Özellikle nüfusu az olan karma köylerde bu sınırlandırma daha azdır ve genellikle de tek bir kahvehane mevcuttur. Gözlemlerimiz, bu durumda da masaların ayrıldığını göstermektedir. Köyün genelini ilgilendiren bir konunun tartışılması ya da okey ve iskambil gibi oyunların dışında genelde kişiler kendi grubundan olanlarla aynı masayı paylaşmaktadır. Bu duruma en çok Edirne'nin karma köylerinde rastlanmıştır.

Figür 1. Gündoğdu köyüne yerleşen mübadiller

Bu ayrımda konuşulan diller de önemli bir etken olmuştur. Türkçeden başka bir anadil ya da dile sahip olan mübadiller, yoğunlukla kendi dillerinden konuşan kişilerle oturmayı tercih etmişlerdir. Günümüzde bu ayrım en çok Bulgarca konuşmaya devam eden Bulgaristan muhacirleri ile Yunanca, Pomakça veya Slavca konuşan mübadillerin beraber yaşadığı köylerin kahvehanelerinde karşımıza çıkmaktadır. Çünkü dil sadece bir iletişim aracı olmayıp, her şeyden önce bizzat kendiliklerimizin ve anlamın kurulduğu kültürel bir inşa aracıdır (Chambers, 2005: 37).

Mübadil köy kahvehanelerinin diğer bir özelliği ise mübadele ve mübadillerin tarihini ve anılarını yaşatmak amacıyla duvarlara asılmış olan birinci kuşak mübadillerin siyah beyaz fotoğrafları, mübadele tarihi ve köyün tarihini anlatan panolardır. Örnek olarak Kocaeli'nin Gündoğdu mübadil köyündeki kahvehaneyi verebiliriz. Bu köye yerleşen mübadiller Yunanistan'ın

Drama kentinin Ionikon köyünden mübadele ile Türkiye'ye gelmişlerdir. Gündoğdu köyü, mübadillerin köye gelmesinden önce başlıca ekonomik faaliyetin ipekböcekçiliği olduğu bir Rum köyüdür. Ancak Yunanistan'da tütüncülükle uğraşan mübadiller köye yerleştikleri zaman tütün yetiştirmek için dut ağaçlarını kesip arazi açmışlar ve burada tütüncülüğe devam etmişlerdir. 1934 yılında köylerinin kalkınması için Tarım Kredi Kooperatifi kurmuşlardır. Bu dönemde birinci kuşak mübadilleri arasındaki dayanışmayı genç kuşaklara göstermeyi amaçlayan Figür 1'deki fotoğraf, köy sakinleri tarafından kahvehanenin duvarına asılmıştır.

Bazı köy kahvehanelerinde, mübadillerin fotoğrafları yerine, mübadele tarihi ile ilgili yazılar görmekteyiz. Yunanistan'ın Drama kentinden mübadele ile Kocaeli'nin Avcıköy'üne iskan edilmiş olan mübadillerin kahvehaneleri buna örnektir. Avcıköy halkına göre bu tarih panosu, onlara geçmişlerini, kimliklerini, ve mübadele öncesi ve sonrasını hatırlatmaktadır.

Figür 2. Avcıköyü Tarihçesi

AVCI KÖYÜ TAR İHÇESİ

Kurtuluş Savaşı öncesine kadar bir Ermeni yerleşim köyü olan bu köyün adı Merdegöz (Merdigöz) idi. Lozan Anlatmasının sağladığı Mübadele (Göçmen de gişimi) ile, Yunanistan 'ın Drama kentine bağlı Sariç Köyünden 150 hane ve Malgarita köyünden de 150 hane , toplam 300 hanelik göçmen kafilesi 1924 y ılında Hasan Ağa adlı bir liderin önderliğinde yerleşmişlerdir.

Göçmenlerin köye yerle şmesinden önce, Ermenilerin arasında Ahmet Çavuş ve Selim Ağa adlı kişilerin aileleri yaşıyordu. 1910 yılında burada Jandarma Asayiş Karakolu kurulmuş, daha sonra 1930 yılında Yalakdere' ye nakledilmi ştir. Adı geçen iki Türk ailesi Karakolun işlerlik kazandığı dönemde görevleri gere ği buraya yerleşmiş olmaları gerekir.

Köyün eski adı olan Merdigöz , Cumhuriyet hükümeti döneminde "Avcı Köy " olarak değiştirilmiştir. Burada içilmesinde yararlı olduğu bilinen eski bir içme suyu kayna ğı vardır. Göçmenler kendilerinin buraya gelmelerini sağladıklarına inandıkları Hasan Ağa ' nın anısına olarak "Hasan P ınar " adını vererek ebedileştirmişlerdir. Köyün nüfusunun çoğunluğu İzmit ve İlçe merkezinde yaşamaktadırlar. Köyün ilçeye uzaklığı ise 22 kilometredir.

31.05.2002
Selamettin AKTÜRK
Avcı Köyü Muhtarı

Bu tip fotoğraf ve panolar, mübadiller tarafından ortak hafızanın devamlılığı açısından önemli bulunmaktadır. Özellikle de genç kuşaklar için ayrı bir anlam taşıyan bu semboller, geçmişle gelecek arasında kurulmaya çalışan bağların en basit somut örneklerindendir.

Ancak, kahvehaneler, sadece bulundukları köyün erkek halkı tarafından kullanılır, diğer mübadillerle karşılaşmak için bir mekan olma özelliği taşımazlar. Bu nedenle gerek sözlü gerek semboller aracılığıyla kimlik ve kültürlerin yaşatılması çabası her mübadil köyünün kendi kahvehanesiyle sınırlı kalmaktadır.

Dernek ve Vakıflar

Köy kahvehanelerinden çok daha geniş bir kitleye ulaşma kapasitesi olan ve farklı mübadil kuşaklarının girişimleri ile kurulmuş olan dernek ve vakıflar ise mübadil kültür ve kimliklerinin yaşatıldığı diğer mekanları oluştururlar. Yunanistan örneğinin tersine Türkiye'de mübadil dernek ve vakıfları çok geç tarihte karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'deki ilk mübadil vakfı, 2000 yılında İstanbul'da kurulan Lozan Mübadilleri Vakfı'dır. 2000 yılından günümüze Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde yirmiden fazla mübadil vakıf ve derneği kurulmuştur (Tablo 3). Bu vakıf ve derneklerin bir kısmı tüm mübadillere hitap ederken

(Lozan Mübadilleri Vakfı ve Derneği), bir kısmı ise sadece belirli bir bölgeden gelmiş ve/veya belirli bir bölgeye yerleşmiş olan mübadillere hitap etmektedir (Büyük Mübadele Derneği, Samsun Mübadele Derneği).

Tablo 3. Türkiye'deki bazı mübadil dernek ve vakıfları

Lozan Mübadilleri Vakfı-İstanbul	Kartal Rumeli Mübadilleri Kültür ve Dayanışma Derneği - İstanbul
Lozan Mübadilleri Derneği-İstanbul	Mudanya Lozan Mübadilleri Derneği-Bursa
Büyük Mübadele Derneği-İstanbul	Adapazarı Selanik Türkleri Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
Samsun Mübadele Derneği	Selanik Muhacirleri Derneği-Kocaeli
Edirne Lozan Mübadilleri Derneği	Mudanya Yalıçiftlik köyü ve Selanik Göçmenleri Kültür, Yardımlaşma, Dayanışma Derneği
Ankara Lozan Mübadilleri Derneği	Bursa Mübadele Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
Tuzla Sosyal Dayanışma ve Yardım Derneği-İstanbul	Selanik Mübadele Muhacirleri Derneği-Antalya
Isparta Lozan Mübadilleri Derneği	Selanik Muhacirleri Derneği-Mersin
Sarıyer Lozan Mübadilleri Derneği-İstanbul	Gelibolu Lozan Mübadilleri Derneği
İzmir Lozan Mübadilleri Derneği	Selanik Türkleri ve Buca Yaylacıklılar Eğitim, Kültür ve Dayanışma Derneği-Kuşadası/İzmir

Yukarıda adı geçen dernek ve vakıflar, geç kurulmalarına rağmen kısa zaman içinde mübadil ağları oluşturmayı başarmışlar, farklı şehir ve köylerde ikamet eden farklı yaş gruplarından mübadil, mübadil çocuk ve torunlarını düzenledikleri faaliyetlerle bir araya getirmişlerdir. Dernek ve vakıfların faaliyetleri henüz genel olarak şehir ölçeğinde kalmakla beraber köylere de promosyonları devam etmektedir.

Genel amaçları genç kuşak mübadillerin geçmişle olan bağlarını korumak, kimlik ve kültürlerinin devamını sağlamak, bilgilerini genişletmek ve paylaşmak ve mübadil ağı yaratmak olan bu dernek ve vakıfların kuruluşlarının çok geç bir tarihe rastlamasından dolayı faaliyetlerinde birinci kuşakların katılımı yok denecek kadar az olmuştur.

Dernek ve vakıflar konusunda, Lozan Mübadilleri Vakfı ve Derneği, gerek ilk gerçekleştirilen mübadil örgütlenmesi, gerekse en kapsamlı çalışmalar yapan vakıf ve dernek olması açısından örnek gösterilebilir. Vakfın kuruluş amacı, vakfın internet sitesinde aşağıdaki şekilde belirtilmektedir (http://www.lozanmubadilleri.org.tr/hakkimizda. Erişim tarihi: 22.03.2012):

Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti ile Yunan hükümeti arasında 30 Ocak 1923 tarihinde Lozan şehrinde imzalanan "Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi" kapsamına giren mübadillerin;

Kültür, sanat, folklorik değerlerini korumak, yaşatmak,

Yakın tarihimizi ve mübadeleyi bilimsel olarak araştırmak, belgelemek,

Mübadillerin geride bıraktıkları insanlık mirası olan kültür varlıklarının korunması için çaba göstermek,

Türkiye ve Yunanistan halkları arasındaki dostluk, sevgi ve işbirliğini geliştirmek ve barış kültürünün yerleşmesi için çaba göstermek,

Mübadiller ve sonraki kuşaklar arasındaki sosyal ve kültürel dayanışmayı ve yardımlaşmayı sağlamaktır.

Yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda vakıf, gerek sözlü gerek yazılı tarih çalışmaları yürütmekte, mübadele arşivi oluşturmak için fotoğraf ve belge toplamaktadır. Ayrıca mübadele öyküleri yarışması düzenlemekte ve mübadil iskan yerleri, mübadil hafızaları ve mübadele tarihi ile ilgili bir çok bilimsel yayın hazırlamaktadır.

Mübadillerin kültür, sanat, folklorik değerlerini korumak ve yaşatmak adına yapılan çalışmalara örnek 2010 yılında Çatalca'da açılan Mübadele Müzesi, 2005 yılından beri çalışmalarını bir çok konserle sürdüren Mübadil Korusu ile mübadil mutfak, müzik ve dans kültürleri üzerine yapılan araştırmalar gösterilebilir.

Lozan Mübadilleri Vakfı her sene tematik mübadil buluşmaları ve yemekli mübadil geceleri düzenlemektedir. Mübadiller ve sonraki kuşaklar arasındaki sosyal ve kültürel dayanışmayı ve yardımlaşmayı sağlamak amacıyla yapılan çalışmalar arasında olan bu organizasyonların en önemlileri, her sene mübadele sözleşmesinin yıl dönümü olan 30 Ocak'ta mübadilleri anma adına düzenlenen yemekli toplantılardır. Bu toplantılarda, onur konukları olarak kabul edilen birinci kuşak mübadillere plaket ve hediyeler verilmekte, mübadil korosu mübadil şarkılarını seslendirmektedir.

Türkiye ve Yunanistan halkları arasındaki dostluk, sevgi ve işbirliğini geliştirmek ve barış kültürünün yerleşmesi için çaba göstermek amacıyla vakıf, Yunanistan'daki mübadil dernek ve vakıflarıyla özellikle de kültürel mirasın korunması adına ortak projeler gerçekleştirmektedir. Bunun yanı sıra mübadelede kaybolan kişilerin bilgilerini paylaşmakta, Türkiye'den Yunanistan'a her sene birçok kez *"doğulan toprakları ziyaret"* isimli mübadil buluşmaları düzenlemekte, Yunanistan'dan Türkiye'ye gelen mübadil, mübadil çocukları ile

torunlarını ağırlamaktadır (Lozan Mübadilleri Vakfı/http://www.lozanmubadilleri.org.tr. Erişim tarihi: 22.03.2012).

Lozan Mübadilleri Vakfı, çalışmalarını diğer dernek ve vakıflarla işbirliği içinde sürdürmektedir. Bu kapsamda tüm mübadil dernek ve vakıfları yılda bir kez toplanarak mübadil dernek ve vakıf ağı oluşturmaya çalışmakta, mübadele ve mübadiller ile ilgili ortak çalışmalar düzenlemekte ve mümkün olan en fazla sayıdaki mübadile ulaşmayı amaçlamaktadırlar.

İnternet

Mübadil kimlik ve kültürlerinin yaşatılmasında önemli rol oynayan mekanlara son olarak internet ortamı örnek gösterilebilir. Sanal ortam, fiziksel karşılaşmanın yerini tutamasa da, günümüzde genç kuşak mübadilleri bir araya getirmekte ve farklı bir şekilde kimliklerin ve hafızanın yaşatılmasına, bu hafızanın yeni biçimler almasına ortam sağlamaktadır. İnternetin en büyük özelliği, hiç bir köy kahvehanesinin ya da dernek ve vakfın bir araya getiremeyeceği kadar çok mübadili bir araya getirebilmesidir.

Mübadil köylerini tanıtıcı siteler, mübadele ile ilgili siteler, farklı mübadil gruplarına ait siteler, forum ve bloglar gibi bir çok farklı şekilde karşımıza çıkan internet ortamları, aynı yerde doğmuş ancak farklı yerlere iskan edilmiş mübadillerin çocuk ve torunlarının buluşmasına, mübadele ve mübadele öncesi ve sonrası yaşamlar hakkında bilgi paylaşımına ve mübadiller arasında geniş bir bağ kurulmasına olanak vermektedirler.

Köylerde internet erişiminin yaygınlaşması ve mübadele üzerine araştırmaların artmasıyla beraber, mübadil köylerini tanıtıcı sitelerin sayısı hızlıca artmıştır. Özellikle 2005 yılından itibaren, genç kuşak mübadiller hem köylerinin tarihini tanıtmak hem de köyle ilgili haber ve etkinlikleri belirtmek için büyük kısmı amatör olan birçok site kurmuşlardır. Bu sitelerin çoğunda hepsinde birinci kuşak mübadillerin fotoğraflarına, bazılarında ise anılarına yer verilmiştir. İçerik açısından zengin sitelerde, köyün gelenek ve görenekleri, yemek, kıyafet ve müzik kültürleri, Türkçenin dışında ikinci bir dil kullanan mübadil köylerinin sitelerinde ise günlük hayatta sık sık kullandıkları kelimelerin listesine de rastlamak mümkündür. Mübadil yerleşimi olmayan diğer birçok köy sitesinde olduğu gibi, mübadil köylerini tanıtıcı sitelerde de sıklıkla muhtarın ve köyün bağlı bulunduğu belediyenin tanıtımı da mevcuttur.

Mübadil köylerinin internet sayfalarından sonra, mübadele ve mübadiller üzerine bilgi içeren sitelerden bahsetmek mümkündür. Bu sitelerin bir kısmı dernek ve vakıfların çalışmalarında olduğu gibi tüm mübadilleri kapsarken, diğer bir kısmı belirli bir bölgeden

gelmiş olan mübadiller üzerinedir. Mübadele tarihi ile ilgili en kapsamlı bilgiler, mübadiller ile yapılan etkinliklerin duyuru ve özetleri, mübadele üzerine yayımlanan bilimsel çalışmalar, mübadil kültürleriyle ilgili bilgiler dernek ve vakıfların sitelerinde mevcuttur. Bu sitelerin bir diğer özelliği ise mübadelede kaybolmuş olan kişilerin yakınlarının yayımladığı anonslardır. Aşağıdaki anons, Lozan Mübadilleri Vakfı'nın sitesinde "Kayıplar" başlığı altında yayımlanan anonslardan biridir:

"Annemin ailesi mübadele zamanında Yunanistan'a gönderiliyor. Fakat bir karışıklık dolayısıyla Annem kayboluyor ve Türkiye'de kalıyor. Daha sonra babamla tanışıp evleniyorlar. Annemin ailesi Yunanistan'a gitmeden önce Akdağmadeni Rumlar Köyü, Keşişler Mezrasında yaşamaktaymış. Kızları burada kaldığı için Kıbrıs Savaşından önce gelip gidiyorlardı. Savaştan sonra bağlarımız koptu ve bir daha haber alamadık. Ben 75 yaşındayım. Ölmeden önce hayatta kalan bir yakınım varsa görmek istiyorum". (Lozan Mübadilleri Vakfı/ http://www.lozanmubadilleri.org.tr/mubadele-icerikler/kayiplar/ Erişim tarihi: 15.03.2012).

Belirli bir bölgeden gelen ve çoğunlukla aynı yerleşim alanlarına iskan edilen mübadil gruplarını tanıtıcı internet sitelerinin de sayıları günden güne çoğalmaktadır. Bazı siteler Balkan müzikleri eşliğinde açılmakta, bazı siteler ise ayrılık ve göçü konu alan şiirlere yer vermektedirler. Bu sitelere bir örnek zamanında Selanik Vilayeti'ne bağlı olan Vodina (Edessa) kazasından mübadele ile Türkiye'ye yerleşmiş olan mübadillerin genç kuşaklarının hazırlamış olduğu sitedir. Sitede Vodina kazasına ait bilgilere, eski haritalara, mübadele tarihine, Vodina ve çevresinde doğmuş meşhur kişilerin isimlerine, yemek ve müzik kültürlerine ait bilgilere, mübadil köylerini tanıtıcı videolara ve Rumeli şarkılarından oluşan online bir repertuara yer verilmiştir. *Selanik, Karacaova, Vodina, Edessa Mubadilleri Buluşma Noktası* isimli bu site Vodina'dan bir ova manzarasının altında aşağıdaki yazıyla açılmaktadır:

"Osmanlı Devleti zamanında Rumeli Beylerbeyi Gazi Evronos'un komutanı Karacapaşa tarafından fethedildi. 1923 Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesinde bu bölgeden gidenlere bu yüzden Karacaovalı denir. Yunanistan'ın kuzey kısmı bölgesinde kalır. Ovada 54 köy bulunmakta bu köylerin 14 tanesi Hristiyan köyü mübadele olmayan orda kalan köylerdir. Osmanlı zamanında nüfusun yüzde 90 Müslüman Türklerden oluşurdu. Selanik sancağına Vodina'ya bağlı ovadır. Mübadeleden sonra Türkiye'den giden Hristiyan Rumlar bu bölgeye yerleştirildi, 1923 mübadelesinde tahmini 20 000 Müslüman Türk İstanbul, Edirne, İzmir, Bursa, Bilecik, Sakarya, Çanakkale, İzmit, Samsun ve değişik illere yerleştirilmiştir. Bu site işte bu 20 000 Müslüman Türkün akrabalık bağlarını kültürünü

tarihini bilgilerini canlı tutmak ve ileriki kuşaklara taşımak amacı ile hazırlanmıştır." (Selanik, Karacaova, Vodina, Edessa Mubadilleri Buluşma Noktası/ http://www.karacaova.tr.gg/ Erişim tarihi: 15.03.2012).

İnternetin mübadil platformu olarak kullanılmasına son bir örnek olarak forum ve bloglar verilebilir. Forum ve bloglar çok yakın zamanda kurulmuş olmalarına rağmen genç kuşak mübadillerin en sık kullandığı tanışma ve bilgi paylaşım platformlarıdır. Bu platformların arasında da Facebook en dikkat çekeni ve en çok kullanıcıya sahip olanıdır. Son 5 senedir, Facebook'ta mübadele, mübadiller ve iskan yerlerini konu alan konuşma gruplarının sayısı hızlıca artmış ve üye sayıları da aynı hızla yükselmiştir. Bu grupların bir kısmı mübadil tanıklıklarını kaleme alan gazeteci yazar İskender Özsoy tarafından, bir kısmı mübadil dernek ve vakıfları diğer bir kısmı da genç kuşak mübadiller tarafından kurulmuştur. Facebook'taki bu grupların temel amaçları genç kuşak mübadiller arasında mübadele konusunda bilgi paylaşımı sağlamak ve tanışma organizasyonları düzenlemektir. Akraba arayışları, mübadele ile ilgili anı paylaşımları, doğulan topraklara yolculuk ilanları, mübadele ve mübadiller ile ilgili fotoğraflar, şarkı sözleri diğer temaları oluştururlar. Tablo 4'te Facebook üzerindeki mübadele ve mübadiller ile ilgili bazı grupların isimlerine yer verilmiştir.

Tablo 4. Mübadele ve mübadiller ile ilgili Facebook'taki bazı gruplar

Selanik muhacir	Selanik Göçmenleri	Lozan Mübadilleri
Selanik Mübadilleri Türkiye'de hatta dünyada kaç kişiyiz	Patriyot	Nostaljik Tuzlalılar
Büyük Mübadele Derneği	Selanikliler	Karacaova Pomakları
Mübadelenin son tanıkları	Selanik Muhacirleri	Selanik Göçmenleri
Edirne Lozan Mübadilleri	Yunanistan Kayalar, Vodina, Karacaova ve Notya Göçmenleri	Lozan Mubadilleri-Selanikliler
Selanik	Grevena Göçmenleri	Kastorya Mübadilleri
Lozan Mubadilleri Derneği	Bursa Selanik Göçmenleri	Vodina (Edessa) Mübadilleri
Mübadele çocuk ve torunları	Selanik Göçmenleri	Mübadil çocukları platformu
Drama Mübadilleri	Selanik Mübadilleri	Mübadilleri ve Dostları
Drama Nusratlı Mubadilleri	Selanik'ten gelen Türkler	Sarıyer Lozan Mübadilleri Derneği
Grebena Mübadilleri	Drama Kozlu Mübadilleri	Kartal Rumeli Mübadilleri Derneği
Kavala Mübadilleri	Selanik Göçmen ve Muhacirleri	Selanik-Demirhisar Muhacirleri
1924 Lozan Mübadilleri	Dramalılar	

Kaynak: www.facebook.com (Erişim tarihi: 10.01.2012)

Facebook'un dışında zengin içeriklerinden dolayı Portakalfa (Portakalfa/ http://www.portakalfa.com /Erişim tarihi: 15.03.2012), Giritliler Derneği (Giritliler Derneği/ http://www.giritliyizbiz.com/Erişim tarihi: 15.03.2012), Muhacirin Blogcu (Muhacirin Blogcu/ http://www.muhacirin.blogcu.com/ Erişim tarihi: 15.03.2012), Lozan Mübadelesi

Blogspot (Lozan Mübadelesi Blogspot/ http://lozanmubadelesi.blogspot.com /Erişim tarihi:15.03.2012), Selanik Muhaciri (Selanik Muhaciri/ http://www.selanikmuhaciri.com/ Erişim tarihi: 15.03.2012) isimli blog ve forumları da internet üzerindeki mübadele ve mübadilleri konu alan siteler arasında saymak mümkündür.

Sonuç

Bu çalışmada, mübadil kimlik ve kültürlerinin yaşatıldığı mekanlara değinilmiştir. Görüldüğü üzere, bu kimlik ve kültürler gerek kırsal gerekse kentsel kesimde farklı mekanlar aracılığı ile mübadele kararının üzerinden 89 yıl geçmiş olmasına rağmen yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Ancak, kimlik ve kültürlerdeki devamlılık sadece mekanların varlığına bağlı değildir. Genç kuşakların bu kimlik ve kültürleri sürdürmedeki istekleri, mübadil hafızalarını, gelenek ve göreneklerini yeni kuşaklara aktaracak mübadil çocuk ve torunlarının varlığı ve de grup içi ilişkilerin devamlılığının mübadil kuşakları için olan önemi bu devamlılığın sürdürülmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle köy bazında ele aldığımızda, genç kuşakların köylerden kentlere doğru göçleri, mübadil kökenli olmayan kişilerle yapılan evlilikler ve modernleşmeye bağlı olarak gençlerin "eskiyi yaşatma" isteklerinin azalması bu devamlılığın önüne çıkabilecek engellerden bazılarıdır.

SON NOTLAR

* Dr., Öğretim Görevlisi, Yeditepe Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi (Fransızca) Bölümü- Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul.

[1] Bu bölümde yer alan bilgiler, doktora çalışmalarım kapsamında 2008-2010 yıllarında Marmara Bölgesi'nin 90 mübadil köyünde gerçekleştirdiğim alan araştırmalarının sonuçlarından bazılarıdır.

KAYNAKÇA

ARI, K. (2008), Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç 1923-1925, Istanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

BAŞGELEN, N. (2008), Anavatana Göç Edenler, Türkiye Cumhuriyeti'nde Mübadil, Muhacir ve Mülteciler (1923-1938), Istanbul : Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

BAYINDIR GOULARAS, G. (2010a), Salonique en Turquie : Mutations géopolitiques et Adaptations Iconographiques, Paris 1 Panthéon-Sorbonne Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.

BAYINDIR GOULARAS, G. (2010b), « Mübadele ve Şile », ANSAL Hacer (ed.), Ufukta Bir Işık, , İstanbul : Işık Üniversitesi Yayınları, ss. 73-80.

BEHAR, C. (1996), Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'nin Nüfusu (1500-1927), Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları.

BELLİ, M. (2006), Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi, Ekonomik Açıdan Bir Bakış, Istanbul: Belge Yayınları.

BORAN, B. (1945), Toplumsal Yapı Araştırmaları (İki köy çeşidinin mukayeseli tetkiki), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

BRUNEAU, M. (2006), "Les territoires de l'identité et la mémoire collective en diaspora", l'Espace Géographique, 36 (4), ss. 328-333.

CHAMBERS, I. (1995), Göç, Kültür, Kimlik, Istanbul: Ayrıntı Yayınları.

CLARK, B. (2008), İki Kere Yabancı: Kitlesel İnsan İhracı Modern Türkiye ve Yunanistan'ı Nasıl Biçimlendirdi, Istanbul: Istanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

DANACIOĞLU, E. (2008), Geçmişin İzleri, Yanı Başımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz, Istanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

ERDAL, İ. (2006), Mübadele: Uluslaşma Sürecinde Türkiye ve Yunanistan 1923-1925, Istanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.

GÖKAÇTI, M.A. (2005), Nüfus Mübadelesi: Kayıp Bir Kuşağın Hikâyesi, Istanbul: İletişim Yayınları.

HIRSCHON, R. (1989), Heirs of the Greek Catastrophe, The Social Life of Asia Minor Refugees in Piraeus, Oxford: Berghahn Books.

HIRSCHON, R. (2003), Crossing the Aegean, an Appraisal of the 1923 Compulsory Population Exchange between Greece and Turkey, Oxford : Berghahn Books.

HORTAÇSU, N. (2007), Ben, Biz, Hepimiz: Toplumsal Kimlik ve Gruplararası İlişkiler, Ankara: İmge Yayınevi.

İPEK, N. (2000), Mübadele ve Samsun, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

KAPLANOĞLU, R. (1999), Bursa'da Mübadele, Bursa: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları.

KONTOGIORGI, E. (2007), Population Exchange in Greek Macedonia: The Rural Settlement of Refugees 1922-1930, Oxford: Clarendon Press.

LADAS, S. (1932), The Exchange of Minorities: Bulgaria, Greece and Turkey, New York: Macmillan.

PEKİN, M. (ed.) (2005), Yeniden Kurulan Yaşamlar, Istanbul: Istanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

PREVELAKIS, G. (1995), "La notion du territoire dans la pensée de Jean Gottmann", IRD, http://horizon.documentation.ird.fr/exl-doc/pleins_textes/divers08-09/010014865-40.pdf

ÖZSOY, İ. (2007), İki Vatan Yorgunları: Mübadele Acısını Yaşayanlar Anlatıyor, Istanbul: Bağlam Yayınları.

SOYSAL, İ (2000), Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

TUNÇDİLEK, N. (1967), Türkiye İskân Coğrafyası, Kır İskânı (Köy-Altı İskân Şekilleri), Istanbul: Istanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü.

YALÇIN, C. (2004), Göç Sosyolojisi, Ankara: Anı Yayınları.

YILDIRIM, O. (2006), Türk-Yunan Mübadelesi'nin Öteki Yüzü: Diplomasi ve Göç, Istanbul: Istanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ZENGİN AGHATABAY, C. (2007), Mübadelenin Mazlum Misafirleri: Mübadele ve Kamuoyu 1923-1930, Istanbul: Bengi Yayınları.

Internet Siteleri :

Lozan Mübadilleri : http://www.lozanmubadilleri.tr.gg

Portakalfa : http://www.portakalfa.com

Selanik, Karacaova, Vodina, Edesse Mubadilleri Buluşma Noktası : http://karacaova.tr.gg

Ankara Lozan Mübadilleri Derneği : http://www.ankaramubadiller.org

Izmir Lozan Mübadilleri Derneği : http://www.izmirlmd.org

Kartal Rumeli Mübadilleri Kültür ve Dayanışma Derneği : http://www.kartal-rumelimubadilleri.org

Lozan Mübadilleri Vakfı : http://www.lozanmubadilleri.org.tr

Lozan Mübadilleri Derneği : http://www.lozanmubadilleri.com.tr

Samsun Mübadele Derneği : http://www.samsunmubadele.org.tr

Lozan Mübadelesi Blogspot : http://lozanmubadelesi.blogspot.com

Muhacirin Blogcu : http://muhacirin.blogcu.com

Selanik Muhaciri : http://www.selanikmuhaciri.com/2008/08/selanikli-muhacirler.html

Türkiye Istatistik Enstitüsü: http://www.tuik.gov.tr

Bazı mübadil köylerinin internet siteleri :

Avcıköy : http://www.karamurselavcikoyu.com

Çalıköy : http://www.calikoy.com

Derbent köyü : http://www.derbentkoyu.tr.com.tr

Elbasan köyü : http://www.elbasan.org

Kestanelik köyü : http://www.kestanelikliler.com

Kızderbent köyü : http://www.kizderbent.net

Koruköy : http://www.korukoy.net

AKP'S LOCAL POLITICS: PERCEIVED DISCRIMINATION AS AN OBSTACLE TO ETHNIC MOBILIZATION

Gül Arıkan AKDAĞ*

ABSTRACT

This paper will be an attempt to explain changes in ethnic votes by focusing at local political activities of political parties and relating them to theories of ethnic solidarity. It will try to demonstrate how perceived discrimination and intergroup polarization affect the ability of the AKP to form permanent channels of communication among citizens of Kurdish origin, making their incorporation in the political network of the party more difficult. Within this respect, the study will mainly analyze whether AKP's local organization characteristics and activities changes across districts that are different in terms of the discrimination the Kurdish citizens faces. To test the hypothesis, field research has been effectuated in major neighborhoods of Beyoğlu and Sancaktepe which diverges in terms of perceived discrimination indicators among residents of Kurdish origin.

Keywords: Political parties, Ethnic mobilization, Ethnic solidarity, Elite incorporation, Political network, Local politics, Local organizations, Electoral strategy, AKP, Kurdish problem.

AK PARTİNİN YEREL DÜZEYDE SİYASETİ: AYRIMCILIK ALGISININ ETNİK MOBİLİZASYONA ETKİSİ

ÖZET

Bu çalışma siyasal partilerin yerel örgütleri ve etnik kimlik üzerine yapılan çalışmaları birleştirerek etnik kökenli oy davranışındaki farklılıkları anlama amacını gütmektedir. Ayrımcılık algısı ve farklı etnik gruplar arasındaki kutuplaşmanın, benzer göç geçmişleri olan Kürt kökenli vatandaşlar arasında AK Parti'nin kalıcı iletişim kanalları kurma ve bu yolla onları partinin siyasi ağına dahil etme kapasitesini nasıl etkilediğini inceleyecektir. Bu doğrultuda çalışma, kutuplaşması farklı olan ilçelerde, AKP'nin yerel örgüt yapısı ve faaliyetlerinin değişiklik gösterip göstermediğini inceleyecektir. Bu varsayımı test etmek amacıyla, kutuplaşma oranı farklı olan İstanbul'un Beyoğlu ve Sancaktepe ilçelerindeki mahallelerde araştırma gerçekleştirmiştir.

Anahtar kelimeler: Siyasal partiler, Etnik mobilizasyon, Etnik dayanışma, Siyasal katılım, Siyasi ağlar, Yerel siyaset, Yerel örgütler, Seçim stratejisi, AK parti, Kürt sorunu.

Introduction

In the aftermath of 2011 general elections and the wake of the formation of a new constitution, the Kurdish problem in Turkey is one of the most salient issues. The rise of ethnic parties and major factors contributing to this rise has been a major concern in Turkey as well as other countries who witness similar developments. The rising vote shares of BDP in 2011 general elections in the South East region of country have once more confirmed the importance of the ethnic dimension in the Turkish political realm. Furthermore, a parallel rise in large cities of the West and witnessed violence in several parts of these cities once more indicates the potential for the anti-systemic violent and changing nature of the ethnic problem in Turkey. The problem is no more limited to the South East region of the country as it was traditionally perceived but also has become a major concern in larger citizens of the West. The major cause of this change is the large waves of forced migration of citizens of Kurdish origin all over the country because of the policy adopted by the Turkish government during 1990's as the result of the ongoing war between the terrorist organization PKK and the Turkish military forces.

This recent widening of the Kurdish problem in large Western cities may provide suitable data in understanding how different experiences witnessed by immigrants affect the support for ethnic parties. When district level electoral outcomes in general elections since 2002 are analyzed different patterns can be observed among these new immigrants. Explaining such a difference among immigrants that share a common pre-migration experience will be the main aim of the study. Based on the general literature on the rise of ethnic parties, this divergence will be explained in terms of different patterns of relations between different ethnic categories. The study will suggest that these relations are one of the factors affecting the ability of the AKP to incorporate the citizens of Kurdish origin within the political network that acts as a mechanism through which support to the party is consolidated. The study suggests that polarized intergroup relations negatively affect the formation of positive channel of communication that would provide the multi-ethnic party information on the needs, demands of voters. Additionally, it expects activities of the local organizations to be less effective among voters since polarization prevents them to perform these activities publicly. Furthermore, these relations is expected to negatively affect the party's ability to

recruit citizens of Kurdish origin within its ranks since it makes their identification more difficult and increase the cost of participation.

Within this perspective, fieldwork has been effectuated in the districts of Beyoğlu and Sancaktepe as districts that witnessed large immigration flows of citizens of Kurdish origin after 1990's having similar pre-migration experiences but facing different experience after immigration which contributed to different degree of perceived discrimination. The next step will be to observe the change in the mobilization efforts of the district branches of AKP through the incorporation of the citizens of Kurdish origin within the political network of the party and the degree of their success.

The main data used in the study is collected from the participant observations on AKP district branch activities effectuated during the legal electoral campaigns and indebt interviews realized before and during the electoral campaigning period with a considerable large number of AKP and BDP activists. During the data collection period, main attention has been devoted to the understanding of the nature of the relations between different groups and how these relations relate to the diverging activities and recruitment strategies of AKP.

The first section will be a brief evaluation of the testing hypothesis in the light of existing studies on mobilization and rise of ethnic consciousness. The second section will consist of a brief evaluation of AKP's mobilization strategy. In the next section, the selection of the districts and the factors affecting perceived discrimination of each district will be highlighted. In the last section differences in AKP's mobilization strategy and its ability to incorporate citizens of Kurdish origin in its political network in each district will be evaluated.

Explaining Different Patterns in the Support for Ethnic Parties

Studies on the rise of ethnic parties mention the inability of multi-ethnic political parties to meet the demands, regardless of its content, of an ethnic group as the major cause for the rise of ethnic parties. Within this respect, perceived discrimination in the distribution of resources of major parties is expected to influence both political participation and electoral support of members of an ethnic group (Levy & Hetcher, 1985). From the point of view a multi-ethnic political party that has the objective to mobilize a certain ethnic group, the presence of a mechanism through which it can reach these voters is an important condition affecting its responsiveness on the diverse demands of the ethnic group in concern. At the local level, a party's ability to get informed on the basic needs of the members of an ethnic group is based on the formation of communication channels through which information on the demands of the ethnic group and success of the party to meet these demands are transmitted.

The study suggests that the ability of the party to incorporate members of an ethnic group within its political network is decisive in explaining the increase for the support of ethnic parties. In situations where the ethnic group is incorporated in the political network of the party, probability in the support of the party by ethnic groups increases. The ability of a multi-ethnic party to form these channels is influenced by the nature of the relations between actual elite/supporters of the party and the members of the specific ethnic group. The more conflictual is the nature of intergroup relations the more it will be difficult for the party to form this kind of a network with the members of an ethnic group. When ethnic solidarity is lower and inter-group relations are more peaceful, members of the ethnic group will be more open to these attempts of the political party. Within this respect, ethnic-group conflict is mentioned to be one of the factors that reinforce this process.

Indentifying the political access as a mean to attain economic ends, actual studies confirm our expectation. These studies see the rise of the support to ethnic parties as the exclusion of the rising elites of an ethnic category from the economic benefits as a result of their under-representation within the major parties. (Horowitz, 2000; Chandra, 2004, 2010; Hechter, 1978; Hechter & Levi, 1994). So incorporation of ethnic elites facilitates the formation of such a link between the party and members of an ethnic group (Chandra, 2010). The basic idea of the importance of ethnic representation derives from the fact it is the cheaper for political parties to incorporate the members of an ethnic group for support since information flows will be easier due to the presence of an ethnic network. Furthermore, ethnic representation further contributes to support since ethnicity is an objective, easily identifiable factor that acts as information that provides members of an ethnic group on whether their interest will be represented and met by a party (Chandra 2006, 2010). Nevertheless, Horowitz (2010) suggests that polarized intergroup relations will negatively affect the party's ability to incorporate elites of an ethnic group.

Then, what are the factors that increase polarized relations among different ethnic groups? From a political perspective, theories on ethnic solidarity mainly focus on the under-representation of rising new ethnic elites within the ranks of major parties as the main factor increasing ethnic consciousness and ethnic polarization in a given geography. Early studies effectuated on the rise of ethnic identities mostly explain the rise of ethnic parties as the outcome of the failure of the state to socially, economically and politically integrate these groups during the modernization process (Deutsch, 1954; Gellner, 1964; Lipset & Rokan, 1967). Alternatively, more recent studies explains the rise of the latter as the result of the modernization process which creates economic, social and political exclusion of the ethnic

groups (Hechter, 1978; Nielson, 1985; Hechter & Levi, 1994; Olzak 1983). Studies on immigration explain the rise of ethnic consciousness among a specific ethnic group to be based on the experiences faced after the process of immigration. Basing their perception on a more sociological approach studies on immigration mention intra-group solidarity and intergroup conflict and as a result, the failure of integration of the immigrant in the social, economic and political system in which they have migrated as the main factor contributing to perceived discrimination among immigrants of different ethnic identities. Independently from their previous experiences and ethnic identification, most of these studies mention that ethnic consciousness rises as perceived discrimination among the new comers increases. Within this respect, the literature has identified concentration of a specific ethnic group in a given geography, economic inequality between ethnic groups as factors that increases ethnic polarization (Lipset & Rokan, 1967; Hechter, 1975; Nielson, 1985; Olzak, 1983; Yavuz, 1998; Cornell 2001; Kirişçi & Winrow, 2008). Furthermore, immigration studies cite the perception of the host society on the immigrants as a threat to their identity as a factor that increases ethnic solidarity among the immigrants (Claassen, 2004; Olzak, 1983; Schildkraut, 2005; Leighley, 1996).

This study will take into consideration three factors of polarized inter-group relations, whether citizens of Kurdish origin are concentrated in certain neighborhoods or not, whether there is an economic inequality between neighborhoods or not and whether citizens of Kurdish origin are late comers to the district or are among the founders of the district. Next, it will investigate how factors that increase polarization act as an obstacle to the incorporation of citizens of Kurdish origin within the political network formed by AKP at the most local level. To perform this task, the differences in the problems AKP's organizational branches encounter and their diverging mobilization strategy across districts with different degree of polarization will be investigated. It will try to demonstrate how negative experiences after migration negatively affect the party's organizational capacity to reach and recruit citizens of Kurdish origin which in turns make the formation of permanent channels of contact that consolidate and increase the party's votes more difficult, further contributing to perceived discrimination.

Although most of studies on mobilization mainly focus on the nationwide dimension of electoral competition, this study will adopt an alternative approach by focusing on the importance of local organizations and their mobilization efforts in shaping this linkage by forming a permanent network between the party and the voters. This why before testing the

major hypotheses AKP's mobilization strategy at the local level will be briefly evaluated in the next section.

AKP Mobilization at the Local Level

The success of political parties in general and Turkish literature has mostly been evaluated in terms of the factors determining voting behavior. While some studies have focused on the role of ideological predispositions in shaping voters' preferences, other studies have focused on the tactical distribution of state resources for electoral purposes to understand electoral outcomes. In the Turkish context, the first body of literature has found the importance of major cleavages such as religion, ideology, left-right positioning and economic evaluations in explaining the party choice of the voters in general elections. Within this respect center-peripheral relations measured in terms of religion in defining voters' party choice have been measured to be decisive in explaining electoral behavior in Turkey (Ergüder, 1980-81; Esmer, 2002; Kalaycıoğlu, 1994, 1999; Çarkoğlu & Kalaycıoğlu, 2007, 2009). More recently Çarkoğlu has highligthed the growing importance of economic evaluations in understanding the support for AKP in 2007 general elections (Çarkoğlu, 2008). Another set of studies have focused on the tactical distribution of state resources as an alternative way of explaining political parties' electoral support (Auyero, 2001; Brusco V. at all, 2004; Calvo & Murillo, 2004, 2010; Kitschelt & Wilkinson, 2007). In the Turkish context most of these studies have found the existence of patronage or clientelism as a tool used by political parties to gain vote (Sayarı, 1977; Özbudun, 1981; Schuler, 1998; Sunar, 1990; Heper & Keyman, 1998; Günes-Ayata, 1994). Both set of studies that have mainly focused on the content of the voting process while leaving untouched the means through which political parties connect the voters for this end. Such a situation derives from the dominant perception of voter/party linkage to be indirect and on ad-hoc basis (Huckfeldt & Sprague, 1992: 71; Kitschelt & Wilkinson 2007; Çarkoğlu, 2010). AKP's success among citizens of Kurdish origin is evaluated in a similar way and the mechanism through which the party reaches these voters has been unexplored. This study will adopt an alternative approach by focusing on the importance of local organizations and their mobilization efforts in shaping this linkage by forming a permanent network between the party and the voters that consolidates support to the party. This kind of an analysis is especially valuable under the present situation in Turkey where a AKP is consolidating its support, contributing the establishment of a stable pre-dominant party system.

This section will mainly focus on identifying the general mobilization strategy of AKP at district and neighborhood level. Within this realm, first, the importance of the composition and functions of the local organization for the party as part of the mobilization strategy that affect the success of the contact will be evaluated. Second it suggests that the factors affecting the success of this strategy are the ability of the party to access different communities, meet their demands and to publicly inform people on its activities performed.

As expressed by most of the AKP representative the party's mobilization strategy can be identified as "*descending to the public*".[1] The representatives insist on mentioning that this strategy is not limited to the election campaigning period but continues all the remaining periods. The party's main aim can be identified as consolidating its support by reaching different segments of the society at the lowest level as possible and incorporate them within its political network. Scholars such as Auyero (2001) and Kitschelt (2007), highlight the importance of such networks in the formation of a common identity and voluntary loyalty to the party. Within this respect, the larger the network and its reputation in providing aid, the larger is its consolidation effect on the party's support and incorporation of new elites. This is why the major aim of the party is to widen this network through the incorporation of new elites, to increase the activities it performs and to make it publicly known.

In order to perform this end, the party is represented by three branches: main, women and youth with an administration of at least 11 members for each branch in each neighborhood. Within this respect, the selection of the organizational branch is based on the members' ability to reach different segments of the citizens and successfully represent the party in daily community relations to increase its positive image and support. Who the activists are and how they are evaluated by different segments of the society seem to be an important criterion for the success of mobilization and as a result, the recruitment of the activists. Within this respect, the party's representatives are very delicate to represent the general demographic characteristics of the geography they function in their recruitment strategy. To increase the possibility of further contacts recruiting people that have time, are active, respected, dominant (mostly local elites) in their society, have good relations with the residents as a whole are further characteristics that the party pays attention. The district and neighborhood president pays attention to have members from respectively all the neighborhoods and streets so that he/she can be informed of all events taking place in its responsible geography. This provides the members the opportunity to increase both the amount and the quality of the contacts; and to participate actively in daily lives of the citizens as the representatives of the party.

When the daily activities of the local branches, which necessitate the acquirement of this kind of information, are taken into consideration being represented in the social networks and informed of all kind of event is vitally important to increase both the quantity and the quality of the party's image. The local activist act as the representative of the party contributing to the infiltration of AKP in the daily lives of citizens the most local level. Participating in social events taking place in the neighborhood such as marriages, funerals and visits of newborns, ills, elders, Koran readings or *Mevlüt* and organizing home visits and home talks in order to interpret the party's policies and get informed on citizens demands is also in widely effectuated activity. With these activities, the activists reinforce the positive image of the party since it is perceived as to be sensitive to all aspects of the citizens' personal life. Another important function of the local branches especially neighborhoods branches is providing aid to the helpless. This mostly takes the form of acting as a broker between the citizens and the municipality's services or private organizations. Incorporation of people from different communities in the political network of the party provides opportunity to the activists to enter in different communities and inform them by the intermediary of people known by these communities, increasing the positive effect. In all the neighborhoods observed, the neighborhood president was informed by its local administration on the events taking place among their hometown relatives or in the streets that they reside or prepared a home talk by their intermediary. This also increases the general perception that the party does not discriminate between different communities in these activities. Representation and these activities is not expected to be uniform in all districts or neighborhoods changing due to the polarization degree in the districts having high number of residents of Kurdish origin. Within this respect polarized nature of the relations between citizens of Kurdish origin and the party activists is expected to negatively influence the reputation of the party since it makes contact more difficult and force activists to form their activities more discreetly.

To test this hypothesis, the next part of the analysis consists of the identification of the districts and measurement of polarization indicators in each selected district. The following part of the analysis will track diverging strategies of the party concerning elite recruitment and activities of the local branches due to polarization constraints.

Identifying the Districts and Neighborhoods

The major aim of the study is to understand the nature of the complex relationship between vote consolidation, polarization and the mobilization capacity of AKP among citizens of Kurdish origin at the district and neighborhood level. The main variables expected

to influence a flow from AKP votes to BDP votes among citizens of Kurdish origin, are the ability of the party to incorporate these voters within the permanent network of its local organizations. In return, this is expected to be influenced by the number of Kurdish citizens residing in the district, socio-economic indicators of the district, polarization degree of each district. This necessitates the selection of districts and neighborhoods similar in terms the residing number of Kurdish citizens and socio-economic indicators with different electoral patterns in terms of the electoral patterns and polarization factors[2]. The major difficulty in classifying the districts according to these variables is the unavailability of clear statistical data for most of the variables. So the study has sustained the available statistical data with semi-structured interview effectuated with AKP and BDP representative in the districts.

Table 1 show the data of the districts in Istanbul concerning the votes of AKP and BDP in 2002, 2007 and 2011 general elections, and the socio-economic status and estimated numbers of citizens of Kurdish origin. The district level electoral outcomes are the easily available data which can be found in the Turkish Statistical Institute website. The only data available at the district level for socio-economic indicators is the illiteracy rate of each district which has also been extracted from the Turkish Statistical Institute website. The most important difficulty has been to identify the approximate numbers of citizens of Kurdish origin in each district. The major difficulty in this calculation is the lack of this sort of data either at national, municipal or district level. Although there are some considerable studies that mostly use mathematic estimations, nearly all estimated the citizens of Kurdish origin at the national level ranging between 7-16 million people (Koç & Toros, 1992; Van Bruinessen, 1998; Sirkeci). Even if these studies merits attention they do not provide a useful framework for the purpose of this study since it is impossible to extract the number of citizens of Kurdish origin at the district level. The only useful data is from the research of Mutlu (1996) effectuated in 1995 which is based on an estimation of the Kurdish population living in each cities based on the 1935 and 1965 national census. The estimated Kurdish population of each district has been calculated based on the sum of the estimated Kurdish population in cities in Turkey which has been measured by Mutlu multiplied with the number of citizens registered to each city in each district. It is important to note that this calculation does not provide a precise number of the residents of Kurdish origin but at least it gives a statistical base for an accurate comparison of the districts in terms of population. Nevertheless the identified districts with higher number of citizens of Kurdish origin is sustained by the work of Çelik (2002) who identifies districts such as Ümraniye, Bağcılar, Sultanbeyli, Gaziosmanpaşa,

Küçükçekmece, Sarıyer and Beyoğlu as districts where large number of Kurdish citizens have immigrated after the 1990s.

The study aimed at selecting two districts which are different in terms of volatility rates of BDP but similar in terms of the estimated population of Kurdish origin and literacy rate. When data of electoral outcomes is examined two distinct groups can be observed. The first group consists of districts where BDP votes have been nearly constant in 2002 and 2007 elections but considerably rose in 2011 general elections, while the second group consists of districts where BDP votes decreased from 2002 to 2007 general election but was stable or slightly higher in 2011 general elections. Given the political environment of the 2011 general elections in which the Kurdish issue was highly salient and AKP openly distanced itself from the Kurdish demands, this outcome is interesting. For the purpose of this study, after detailed evaluations of the districts via indebt-interviews with party representatives, Beyoğlu and Sancaktepe have been selected from each group due to their clear differing characteristics in terms of volatility rates both at the district and neighborhood levels and similarity in terms of estimated numbers of residents of Kurdish origin and literacy rate. Furthermore, these two districts are similar in terms of other variables that may affect the mobilization strategy of AKP. Both districts are similar in terms of their amount of population, the vote shares of AKP in last 2007 general election is considerably close and both districts' municipal mayor is from AKP. Additionally, most of the citizens of Kurdish origin have migrated after 1990 as a result of the war between the Turkish Military force and PKK in the Southeast region of Turkey and have a similar pre-immigration experience. Respectively, these immigrant witness worse economic conditions and a harsher competition than the early immigrated citizens (Çelik, 2002: 118).

Identifying Polarization in Beyoğlu: Socio-economic and Demographic Characteristics

Beyoğlu is characterized by a drastic inequality across neighborhoods in terms of socio-economic indicators which is accompanied with a concentration of the residency of citizens of Kurdish origin in neighborhoods with poor economic and living conditions. Furthermore, there exist a great conflict between the citizens of Kurdish origin and the old residents of these neighborhoods due to the changing character of the neighborhoods after the immigration process. These processes reinforce perceived discrimination among citizens of Kurdish origin, reinforcing pre-migration experiences.

Table 1: Vote shares of AKP, BDP; estimated Kurdish population and illiteracy rate across of each district'

			AKP (%)			BDP (%)		
District	est. Kurd	Illiteracy	2011	2007	2002	2011	2007	2002
Çatalca	4,02	0,0367	38,28	27,13	16,43	0,87	0,48	1,63
Beykoz	4,33	0,0539	52,60	47,86	42,32	1,91	2,32	3,32
Şile	4,59	0,0565	52,17	43,33	33,48	1,83	6,88	1,96
Beşiktaş	5,66	0,0153	20,28	18,62	13,95	2,23	0,24	1,57
Kadıköy	6,54	0,0183	24,54	22,13	17,44	1,86	3,58	2,05
B.paşa	7,03	0,0439	54,31	50,37	43,42	1,87	1,58	2,21
Sarıyer	7,31	0,0372	40,32	36,97	32,81	2,48	0,98	3,91
B.çekmece	8,01	0,0342	45,19	41,46	31,44	2,15	1,73	4,84
Bakırköy	8,30	0,0169	26,13	22,56	15,82	1,67	1,32	1,74
Silivri	8,43	0,0350	41,35	31,29	18,93	3,03	1,73	3,51
Şişli	8,70	0,0380	35,77	32,05	25,20	3,91	1,34	2,62
Üsküdar	8,77	0,0358	49,93	46,26	39,10	1,97	3,06	3,51
Eyüp	9,35	0,0477	48,66	45,42	39,01	2,78	2,02	3,78
Ataşehir*	9,56	0,0479	45,59	43,22	37,22	2,91	4,86	6,10
Maltepe	9,59	0,0330	42,12	38,24	33,22	2,13	3,21	4,18
Pendik	9,80	0,0515	56,39	51,96	44,81	2,9	2,76	4,82
Adalar	9,87	0,0348	32,55	23,96	16,37	4,18	8,20	3,11
Çekmeköy*	10,18	0,0569	53,81	49,22	43,61	3,68	3,21	7,54
Beylikdüzü*	11,01	0,0229	43,78	40,70	30,80	2,59	1,90	4,09
Kağıthane	11,38	0,0483	55,08	52,96	43,62	3,82	2,63	4,89
Kartal	11,83	0,0498	45,51	41,82	35,20	3,11	4,13	5,37
Ist. Mean	**11,88**	**0,0507**		54,81	37,18		5,98	5,51
Ümraniye	12,19	0,0515	57,86	56,61	48,89	3,47	4,31	6,40
Tuzla	12,89	0,0471	51,55	45,92	37,50	3,57	4,23	6,58
Avcılar	13,12	0,0433	42,56	38,33	29,19	3,80	3,41	5,64
G.osmanpaşa	14,14	0,0622	57,07	53,30	43,50	5,43	3,91	6,04
Beyoğlu	14,38	0,0702	50,65	47,56	39,71	8,28	4,95	6,36
K.çekmece	14,73	0,0578	46,32	43,07	36,44	5,65	4,98	7,32
Arnavutköy*	15,34	0,0951	61,86	55,14	43,88	6,73	5,64	11,27
Sancaktepe*	15,58	0,0813	52,06	51,62	42,24	7,50	6,96	12,48
Bahçelievler	16,09	0,0499	51,75	48,47	39,40	5,13	4,64	6,58
Fatih	16,29	0,0529	51,71	46,93	37,81	4,94	3,00	4,31
Esenler	16,38	0,0730	64,71	60,53	53,72	6,09	4,99	6,87
Güngören	17,01	0,0483	55,63	50,90	43,04	4,66	3,90	5,20
Esenyurt*	17,17	0,0684	48,58	45,50	34,11	8,62	7,42	15,44
Bağcılar	18,21	0,0689	60,42	56,98	48,95	7,28	6,52	9,15
Sultangazi*	18,41	0,0748	59,76	57,11	47,72	6,81	4,83	8,11
Başakşehir*	18,47	0,0551	51,55	46,90	34,85	7,73	8,38	15,61
Z.burnu	18,54	0,0589	51,56	46,93	41,10	8,3	5,56	5,90
Sultanbeyli	20,01	0,1056	68,85	67,16	50,28	9,47	6,61	14,57

*these districts were not legally districts in 2002 and 2007 general elections. The votes shares of the district whose administrative border has changed for 2002 and 2007 have been re-calculated based on the act that determined the administrative borders of the district. Detailed data on 2007 and 2002 general elections results is available at the websides of YSK (High Electoral Board) and TUİK (Turkish Satistic Institute).

Based on the 2010 Census Beyoğlu has a population of 248.084[3] which 181.151[4] of them was a registered voters in the 2011 general elections. The District is composed of citizens that have migrated from very different regions of Turkey. The district's illiteracy rate is 7% according to the 2009 Census which is higher than the average of Istanbul. The district has an estimated Kurdish population of 38.174 which corresponds to nearly 16% of the total population (see table 1). This population consists of immigrants largely from provinces of Mardin, Batman and to a smaller extent other provinces such as Siirt, Diyarbakır, Bingöl, Ağrı (see table 2). In terms of electoral pattern, AKP is the first party in 2011, 2007 and 2002 general elections with a vote share of 50.65%, 47.6% and 39.72% respectively which is close to Istanbul mean. While CHP is the second party in these elections, BDP has a vote share of 8.28%, 4.97% and 6.36% in 2011, 2007 and 2002 general elections. The district is very old in terms of settlement and most of the Kurdish population has immigrated after 1990 due to the war between the military forces and PKK in the South East Region of Turkey. When the estimated shares of citizens of Kurdish origin and BDP votes shares are compared, the data confirms our expectations. Approximately nearly half of the residents of Kurdish origin do not vote for BDP. Given the nature of the electoral competition (which is mainly between AKP and BDP) in the province where citizens of Kurdish origin have migrated, it seems that AKP has a considerably high electoral support among these citizens. Furthermore, data indicates that there is a change in the electoral choice of citizens of Kurdish origin from AKP to BDP.[5]

Although, statistical data on the demographic, socio-economic dispersion across neighborhoods is not available, information extracted from interviews and observations confirms the diverging socio-economic conditions both in terms of literary rate and economic conditions and number of residing citizens of Kurdish origin among neighborhoods. The district may be divided into 3 sub-regions which have very different patterns of socio-economic development accompanied with different demographic characteristics, mode of life, political values and voting behavior. The district witness the concentration of citizens of Kurdish origin in a specific sub-region that is economically unequal compared to the rest of the district. The first sub-region consists of neighborhoods such as Gümüşsuyu, Cihangir which are prestigious residency places and have high socio-economic conditions with

residents constituting the elite population of Istanbul. In contrasts to other sub-regions, social organization on these neighborhoods is typical of the city life where strong neighborhood life or dense social networks mostly based on hometown origin are missing. In terms of electoral patterns CHP is the strongest obtaining approximately 40% of the votes and remaining votes are divided between AKP which is the second party with approximately %20 of the votes and MHP.

Table 2: Hometown origin and Estimated Numbers of Citizens of Kurdish Origin in Beyoğlu and Sancaktepe (2010)

		number of citizens registered		est. no. of Kurdish Population	
City	% or Kurdish pop.	Beyoğlu	Sancaktepe	Beyoğlu	Sancaktepe
Adana	10,50	1724	618	181	65
Adıyaman	43,90	720	390	316	171
Afyonkarahisar	0,02	418	705	0	0
Ağrı	70,45	2758	6240	1943	4396
Amasya	0,76	1635	3192	12	24
Ankara	6,74	992	559	67	38
Antalya	3,22	6507	172	210	6
Artvin	0,02	1084	1123	0	0
Aydın	4,02	349	182	14	7
Balıkesir	2,48	1775	414	44	10
Bilecik	3,93	266	178	10	7
Bingöl	76,63	2751	9404	2108	7206
Bitlis	64,03	1234	1801	790	1153
Bolu	0,61	724	652	4	4
Burdur	0,20	76	42	0	0
Bursa	4,47	2491	408	111	18
Çanakkale	0,13	1582	203	2	0
Çankırı	1,26	998	1895	13	24
Çorum	3,89	888	3805	35	148
Denizli	3,08	265	106	8	3
Diyarbakır	72,78	2253	789	1640	574
Edirne	0,14	1052	147	1	0
Elazığ	43,15	2083	2545	899	1098
Erzincan	19,74	9380	9741	1852	1923
Erzurum	16,22	4431	12312	719	1997
Eskişehir	3,10	521	219	16	7
Gaziantep	13,22	806	430	107	57
Giresun	0,26	29300	6065	76	16
Gümüşhane	2,27	2435	1517	55	34
Hakkari	89,47	58	53	52	47
Hatay	5,48	1372	568	75	31
Isparta	0,27	947	662	3	2
İçel	9,71	1264	451	123	44

İstanbul	8,16	38828	12316	3168	1005
İzmir	6,91	1173	336	81	23
Kars	19,02	909	15992	173	3042
Kastamonu	0,25	11531	10327	29	26
Kayseri	4,56	3313	1274	151	58
Kırklareli	0,24	608	219	1	1
Kırşehir	6,61	1016	399	67	26
Kocaeli	7,94	877	516	70	41
Konya	5,42	3624	898	196	49
Kütahya	0,03	181	234	0	0
Malatya	17,20	2005	2786	345	479
Manisa	3,48	664	376	23	13
Kahramanmaraş	15,37	1348	2006	207	308
Mardin	74,84	12522	618	9371	463
Muğla	2,06	188	77	4	2
Muş	67,75	696	2236	472	1515
Nevşehir	2,10	775	1834	16	39
Niğde	2,59	697	1562	18	40
Ordu	0,04	4148	20428	2	8
Rize	0,06	11776	5675	7	3
Sakarya	2,82	867	1101	24	31
Samsun	0,58	5947	5557	34	32
Siirt	78,78	3043	3051	2397	2404
Sinop	0,80	3186	8668	25	69
Sivas	11,72	20168	18241	2364	2138
Tekirdağ	3,30	1013	283	33	9
Tokat	1,71	4046	20383	69	349
Trabzon	0,04	2482	7258	1	3
Tunceli	55,90	2526	3715	1412	2077
Şanlıurfa	47,84	1242	508	594	243
Uşak	0,21	123	61	0	0
Van	70,70	1537	3013	1087	2130
Yozgat	2,25	664	2576	15	58
Zonguldak	0,13	1596	995	2	1
Aksaray	4,67	871	460	41	21
Bayburt	2,27	427	1370	10	31
Karaman	5,42	1070	119	58	6
Kırıkkale	6,74	288	236	19	16
Batman	76,81	4106	322	3154	247
Şırnak	79,03	740	240	585	190
Bartın	0,13	1397	1458	2	2
Ardahan	19,02	631	9214	120	1753
Iğdır	19,02	365	2299	69	437
Yalova	6,86	369	76	25	5
Karabük	0,70	1041	1274	7	9
Kilis	13,22	283	142	37	19
Osmaniye	10,50	922	272	97	29
Düzce	0,61	443	515	3	3
Total		243411	241104	38174	38565

Source: *Turkish Statistical institute web site http: www.tuik.gov.tr (Accessed 27 May2011)

**Server Mutlu, "Ethnic Kurds in Turkey: A Demographic Study", *International Journal of Middle East Studies*, Vol: 28, pp: 517-541.

The second sub-Region consists of neighborhoods such as Kaptanpaşa, Piyalepaşa, Sütlüce, Fetihtepe, Kulaksız where socio-economic conditions and illiteracy rate is considerable in the middle. The resident of these neighborhoods are old immigrant that have immigrated to Istanbul for economic reasons from different regions of Turkey, mostly Black Sea and Central Anatolia. In some neighborhoods low amount of Kurdish population is settled. Neighborhood life can be identified with dense social networks which are mainly based on hometown origin. Hometown Associations and coffee houses are among important socialization places in the neighborhoods. Relations between residents are considerably peaceful, except a few streets in some neighborhoods such as Şark Sofrası in Kaptanpaşa where illegal organizational activities occurs. AKP's vote shares are high in these neighborhood and they constitute the electoral base of the party. In these neighborhoods both CHP and BDP are relatively weak, but other right wing parties such as MHP, SP are relatively strong.

The third sub-region consists of neighborhoods such as Çukur, Bülbül, Hacıahmet that constitute the region known as Dolapdere, have remarkably low socio-economic conditions and form the periphery of Beyoğlu. High illiteracy rate, poverty and unemployment accompanied with low infrastructural investment are the basic characteristics of these neighborhoods which socio-economic situation has gradually decreased as a result of migration flows. The demographic characteristics of these neighborhoods have drastically changed after 1990 due to the settlement of large numbers of citizens of Kurdish origin that have immigrated to Istanbul due to security reasons from cities like Mardin, Batman and Diyarbakır and are member of the *Sunni* Islamic sect.

Most the citizens of Kurdish origin living in this sub-region have very bad working conditions with no insurance and are very poorly paid. The main activities of these citizens that are unqualified due to poor education is making and selling moles which is an activity effectuated by the family as whole and has a very difficult production process where especially women spend hours in cleaning the moles in water or textile production. This situation is reinforced by the lack of demand for unqualified labor force in the district where the main economic sector is based on tourism and services that necessitate an educated, qualified labor force. Interviewed citizens of Kurdish origin mostly complain that they can not find a job because of their ethnicity, that people see them as '*thieves*'[6]. The inability to find a

job and perceived discrimination by these citizens in the job application process makes integration even more difficult, reinforcing ethnic consciousness and violence.

Furthermore, these neighborhoods, which were once prestigious residency places of Beyoğlu are identified as neighborhoods that must urgently, been included in the urban transformation program, due to the poor conditions of the building. This situation also makes it more difficult for infrastructural investment. This is a fact that increases tension and conflict between the state representatives and the residents increasing the perceived discrimination by its residents and making integration more difficult especially for neighborhoods such as Çukur or Bülbül. Most of the interviewed citizens have proclaimed that the services of the municipality in the neighborhood such as collecting the trash, making parks, infrastructure investments are inadequate.

Conflictual Inter-group relations are reinforced by the daily relations in the neighborhoods. These neighborhoods are very old settlements that had once a higher profile in terms of socio-economic conditions. In most of these neighborhoods, this is especially the case for Hacıahmet, where citizens of Kurdish origin reside in the down side of the neighborhood; the old and new migrants were not very integrated in residential terms and in social activities. Economic and social inequality between the citizens of Kurdish origin and other residents is also apparent within each neighborhood. As one walks from the top of the neighborhood which is populated by the old residents to the down side the deterioration of the living conditions can be observed.

The deterioration of these conditions and the changing social environment due to the migration of Kurdish citizens with different life styles and experiences seems to create reaction and discrimination by the part of the old immigrants. During the interviews effectuated with AKP local branches the conflict between the old residents and the new ones and the reaction of the former could be felt. The citizens of Kurdish origin are seen as citizens that could not adapt themselves to city-life and have to be educated to become more modernized. Although most of them expressed that they did not wanted them in their neighborhood at first but have no problem to live with them together; they mostly saw them as the main reason of the bad conditions of their neighborhood and violence occurring in the district. The support of BDP, which is perceived as an illegitimate party and mostly identified with the terrorist organization PKK, is seen as a proof of their closeness to violence. Violence seems to be a habituated event in these neighborhoods, which especially increases during the electoral campaigning periods. Activists mostly expressed that even if these do not create

violence in the neighborhood due to the fear to be recognized it is these citizens that participate to violent events in the district.

Signs of conflictual inter-group relations can also be observed form the discourse used by the activists. One of them expressed that these citizens would do everything to acquire money even if he/she does not need it. Another one recommended me not to go the side of the neighborhood resided by Kurdish citizens alone due to security reasons. Most of them complained that they do not know how to live together, that they consciously throw their trash from their windows on the street or that they damage the parks or store on purpose. These citizens are mostly not interpreted as an equal member of the neighborhood society but as new comers that have to be educated to get civilized and learn the basic rules of living together in a city.

Identifying Polarization in Sancaktepe: Socio-economic and Demographic Characteristics

In contrast to Beyoğlu, Sancaktepe is characterized by a considerable equality across neighborhoods in terms of socio-economic indicators and more or less equal dispersion of the residency of citizens of Kurdish origin across neighborhoods. Furthermore, the citizens of Kurdish origin are among the creators of the district which is a new settlement place formed by immigrant of different regions and that economically and socially developed within 10 past years. Within this respect, discrimination factors are lower in Sancaktepe than in Beyoğlu.

Based on the 2010 Census Sancaktepe has a population of 256.442[7] which 169.839[8] of them was a registered voters in the 2011 general elections. The District is composed of citizens that have migrated from very different regions of Turkey. The district's illiteracy rate is 8% according to the 2009 Census which is higher than the average of Istanbul. The district has an estimated Kurdish population of 38.595 which corresponds to nearly 16 % (see table 1) of the total population and consists of immigrants from divergent provinces where Bingöl, Tunceli, Van, Ağrı and Siirt are among the largest in quantity (see table 2). In terms of electoral pattern, AKP was the first party in 2011, 2007, 2002 general elections with vote shares of 52.06%, 51.44% and 42.24% respectively, which close to Istanbul mean. While CHP is the second party in these elections, BDP has a vote share of 7.50%, 6.81% and 12.48% in 2011, 2007 and 2002 general elections. The district is a new settlement area and most of the Kurdish population has immigrated after 1990 and is among the first residents of the district. When the estimated shares of citizens of Kurdish origin and BDP votes shares are compared, the data confirms our expectations. Approximately nearly half of the residents of

Kurdish origin do not vote for BDP. Given the nature of the electoral competition (which is mainly between AKP and BDP) in the province where citizens of Kurdish origin have migrated, it seems that AKP has a considerably high electoral support among these citizens.

Although, statistical data on the demographic, socio-economic dispersion across neighborhoods is not available, information extracted from interviews and observation confirms the similarity of the socio-economic conditions in terms of both literary rate and economic situation within the district. All neighborhoods in the district have a neighborhood consciousness where social networks are mostly based on hometown origin. The district has been formed in 2008 by the unification of 3 sub-districts (*belde*), namely Samandıra (from Kartal), Sarıgazi (from Ümraniye), Yenidoğan (from Ümraniye). The district can be divided in two sub-regions in terms of socioeconomic indicators that are slightly different from each other. In contrast to Beyoğlu, although citizens of Kurdish origin are more concentrated in some neighborhoods, socio-economic inequality is not accompanied by a similar distribution pattern of citizens of Kurdish origin. Citizens of Kurdish origin are dispersed among neighborhoods with different socio-economic conditions. As an example, among neighborhoods with high number of Kurdish citizens, while neighborhoods such as Veysel karani and Akpınar where AKP is electorally strong, have lower economic conditions due to its peripheral characteristics; Neighborhoods such as Merkez or İnönü where opposition to AKP is high, economic conditions of the citizens are higher. Most of the citizens of Kurdish origin immigrated from cities such as Bingöl, Kars,Van and Tunceli. Except the later ones who are mostly from the *Alevi* sect, the majority of these citizens are from the *Sunni* Islamic sect. The district may be divided into three sub-regions with different demographic compositions and electoral pattern.

The first, region consists of some neighborhood from Sarıgazi such as Inönü, Atatürk, Merkez where the main residents are divided between immigrants from the Black Sea regions and East and South East Anatolia. The peculiarity of these neighborhoods which have large numbers of citizens of Kurdish origin is the considerable amount of *Alevi* citizens. As a result CHP is relatively strong vis-à-vis AKP, BDP has a considerable amount of vote. Although all segments are socially and economically integrated there is great ideological polarization between the Sunnis, *Alevis* and Kurds resulting in low volatility rates. The second sub-region consists of neighborhoods where citizens of Kurdish origin are lower and immigrants from Black sea region are high in numbers and AKP has a strong electoral base and BDP votes are low such as Eyüpsultan, Fatih, Osmangazi,Yendoğan, Merve and Safa. The last sub-region consists of neighborhoods that have a large amount of citizens of Kurdish origin and AKP is

the first party with high amount of vote shares. The vote shares of BDP are also considerably high in this neighborhood. Except in the neighborhood of İnönü where radical leftist groups are historically active, all segments of the society seem to be socially and economically integrated. There is not much discrimination towards the citizens of Kurdish origin who are perceived by the other immigrants as the integrated part of the neighborhoods.

The district is a newly developing area where huge factories from different sectors provide employment opportunities for the residents. The changing face of the district due to the construction of private residencies reinforce this economic development by providing more job opportunities, activating the daily economic activities of the small business as new residents with higher income move to these private residencies . As a result including the citizens of Kurdish origin most of the residents work in jobs that they can benefit from insurance rights. Municipal investment is effectuated nearly equally in all neighborhoods of the district diverging according to the basic needs and demands.

Most of the AKP activists expressed that violence and reaction of the citizens of Kurdish origin has considerably decreased due to the economic development in the region. Although violent events happen in the district especially during the electoral campaigning periods, these remain marginal and most of the residents do not take them seriously. Most of them see their Kurdish neighbors as their friends who they play cards on the evenings in coffee houses of the neighborhoods, participate at wedding or make home visits. The responsible of the violent acts is seen as a few teenagers that should not be taken seriously. One AKP activist proclaims that the BDP supporters that are normally tolerant resort to violence when they meet in large number for specific events. No major discrimination has been observed in either the attitude or discourse of the activists. Empathy to the experiences that the citizens of Kurdish origin have faced during Turkish Republican history in general and in their hometown before migration in particular dominates the discourse of the activists. As it will be analyzed in detail in the next part, this may be due to high numbers of activists of Kurdish origin working within the organizational branches of the party at different levels. An important observation is the delicacy of the activists to differentiate the citizens of Kurdish origin from the BDP voters. Most of the activists expressed that it would be misleading to automatically identify all Kurdish citizens as BDP supporters and that it can be seen from the election results that a great number among them give their support to AKP.

Diverging Mobilization Efforts of AKP across Districts:

AKP's Mobilization Strategy in Beyoğlu

Due cosmopolitan characteristic of the district, the central organizations of Beyoğlu branches consist of activists from different segment of society having different value and way of life. Representing approximately 15% of the residents of the district the citizens of Kurdish origin are under-represented. During the field research I have been able to meet only 2 activists coming from Kurdish origin. Conflict and polarization clearly act as an obstacle to the party's recruitment and mobilization strategy. One of them who rose to its position from the local branches, works in the municipally as field personnel responsible of distributing aid packages and is from older immigrants, expressed she was not exposed to discrimination personally but witnessed a lot of instances where attitudinal discrimination towards citizens of Kurdish origin was expressed during her duty at work. The AKP activists were more suspicious to the entry of the other activist who resided in the neighborhood of Hacıahmet and came from the Kurdish community who is ethnically more conscious. The district president was aware of the underrepresentation problem and expressed that they try to incorporate citizens of Kurdish origin among their organization but the lack of trust of these citizens due to the experience they have faced was a major obstacle.[9] When the neighborhood branches in the Kurdish populated neighborhoods is observed underrepresentation and lack of trust still seems the main problem. Within the branches of the neighborhoods such as Hacıahmet and Çukur there is only limited numbers of citizens of Kurdish origin who are active in women or youth organizations and who have newly been recruited. None of the less, forming the neighborhood organization seems to be very difficult in these neighborhoods. Given the concentration of each community in specific part of the neighborhoods and the conflictual nature of their relations, the inability to contact and reach voters make it difficult to find and incorporate AKP supporters and potential activists for the party. Most activists highlighted that their main problem was their inability to enter in the households of citizen of citizens of Kurdish origin and form close relations. This was especially been expressed to be difficult for male residents.

The main branch president of Hacıahmet, expressed that they should have activists in all street but they are not very successful in achieving this.[10] This fact affects the functions and activities performed in the neighborhoods. The party mostly relies on the youth and women organizations since they can work more discreetly more easily contact and enter in the households. In contrast with other neighborhoods where all branches work in coordination but separately, especially women and main organizations works together in these neighborhoods

in order to be able to reach more people. Even in that situation, all activists mention that there are a number of streets where they can not enter. Given the fact that AKP's local branches strategy was to make as more member as possible before the general election, the difficulty the activist in these neighborhoods face is sustained by the low number of party members in the neighborhood, which consist less than 10% of the population in Hacıahment and Çukur in contrast to nearly 20% on the whole of Beyoğlu.[11]

As a consequence, since recruiting citizens from Kurdish origin is difficult, basing its strategy on street representation, the party prefers to incorporate active people that have good relations with them and reside in the same street and use all kind of means to contact citizens of Kurdish origin. This is why they try to use the channels of the municipally or participate in activities of other civil organizations to meet and get informed about the events and demands of citizens of Kurdish origin. Furthermore, the activists try to detect the voters in need and communicate with them with the intermediary of the lists provided from the municipality that gives contacting information on the residents applying to municipality social aid and benefit from them. Determining these people is so important for the party that in one of the neighborhoods, the neighborhood president distributed questionnaires to be filled by citizens via people he knows in order to be able to detect these people more easily. During my interview with the woman branch president, she expressed that the organization became stronger in Hacıahmet due to the new neighborhood president who could "*enter everywhere in the neighborhood*".[12] The administrative board district responsible of the women branch in Hacıahmet is very old resident in the neighborhood who is respected by the residents and knows every one very well. Similarly, administrative board district responsibles of the Çukur neighborhoods are activists that works in the neighborhood's *Semt konağı* where the municipally provide social and economic aid, giving its worker the opportunity to enter in every households. Still the activists have difficulty in forming permanent channels of contact with the citizens of Kurdish origin.

Furthermore, all neighborhood presidents that I have been able to meet where newly recruited people that mostly joined the party after 2008. The main cause was expressed to be the failure of the former president to contact residents. Whatever its cause this is an important obstacle to the formation of permanent channels of communication required for the development of solid relations of mutual trust and commitment.

All the activists in Hacıahmet and Çukur that I have interviewed mentions that they prefer to work discreetly in their activities due to their fear of security. The president of Çukur says: "*they know that there are AKP representative but they don't know who they are. We*

work as intermediaries that know that representative. We don't want our car to be burn when violence occurs in our neighborhood".[13] They only expose themselves in home talks where only a small number of "*trusted*" people that are defined as more moderate towards the party participate, but these instances are reported to be low. Hacıahmet central branch responsible of the woman branch says that she is an activist of AKP and that they mostly ask her to quit this position, or they would behave very differently if they did not respected her.[14] During my studies with BDP activists, it was very apparent that they did not know AKP representatives in the neighborhood, which is an indication of the party's inability to form strong channel of contact. This in turn negatively affect the success of the party efforts since, people are not publicly informed on the activities of the party's activists, preventing the formation of loyalty towards the party.

The main aim of the party is to socially and economically integrate Kurdish citizens via the neighborhood branches activities and services of the municipality in order to decrease perceived discrimination, polarization and contribute to integration. A great number of the activists highlighted that their major motivation to enter AKP was to help people in their neighborhoods. One activist said, "*nothing can be more valuable than giving your hand to someone who is in need*".[15] The main activities rely on social assistance based on identifying the citizens in need and providing aid to them.

These clearly show both the importance role of local activists in forming contacting channels with the voters, the difficulty AKP Beyoğlu branch faces in these neighborhoods and the use of different means by the party to form these channels. It also confirms the expectation that the party tries to mobilize voters through the distribution of selective incentive especially for the aim to decrease polarization. The party's strategy may be identified as a long run attempt to first create positive relations between the activists and the residents of Kurdish origin independently of their party identity via social assistance, then to present themselves as the party's representative after they have built enough trust. It is clearly visible that the main problem of the party in these neighborhoods is the lack of permanent channels where the party can contact its supporters, get informed on their basic needs and provide them assistance which would reinforce party identification.

Relatively poor control of the party resources by the activists reinforces this situation which also decreases motivation for joining the party. In fact, the main difference between Hacıahmet and Çukur neighborhoods is at this point. Activists in the Çukur neighborhood have control over both the channel of communication and distributed resources through the activists that work at the *Semt Konağı*. This provides them the opportunity to both personally

contact these citizens, identify them, provides them their needs which reinforces party identification among supporters of AKP. In the Hacıahmet neighborhood the activist are deprived of such advantages making more difficult to consolidate party identification.

The district's electoral campaign at the neighborhood level for 2011 general elections also confirms the difficulty of the party to provide permanent channel and to work publicly. Both the party's districts and neighborhood organization did not organize any activities in these neighborhoods due to the increasing polarization at national level during the elections. The activists expressed that their aim was not to provoke people and they were afraid of the possible rising violence. The only activities at the neighborhood level were the distribution of the brochures and gifts of the party. Even in these activities they were obliged to retreat when violence occurred in other parts of the district. Nevertheless, the party still entered the commercial areas of the Çukur neighborhood and visited artisans where as Hacıahmet neighborhood which is larger in terms of population have been totally untouched by the electoral campaigning activities. In the latter neighborhood, the party preferred to enter the neighborhood through the activities of the municipality, which is composed of cultural visits, activities and a breakfast meeting with the residents of the neighborhood to introduce municipal work in which the construction of Hacıahmet Neighborhood house is the most important.

AKP's Mobilization Strategy in Sancaktepe

As in Beyoğlu, hometown origin and geographical representation is one of the main factors affecting Sancaktepe district recruitment strategy. Kurdish citizens that compose nearly 15% of the population are represented in higher numbers than Beyoğlu in both central boards and neighborhood branches. A great number of citizens of Kurdish origin occupy important posts. The district president, one of the vice president responsible of the organization and the man executive board member responsible of social affairs are among activists of Kurdish origin.[16] The high number of representation can also be found in the youth organizations. According to the district president representation could have been even higher but the low level of education works as an obstacle. This seems to be true especially for the citizens of Kurdish origin residing in the district given the fact that both the president and vice president are not from the district. None of the less, this situation can be observed for all residents given the low educational level of the district as a whole. When neighborhood organizations are taken into consideration representation seems to be higher than Beyoğlu given the moderate percentage of citizens of Kurdish origin residing in each neighborhood.

This situation is clearly an advantage for Sancaktepe neighborhood branches that more easily organize in the neighborhood with recruiting members of other communities and as a result, strengthens its organization. The high amount of resources in the district and strong control of the activists over both communication channels through their solid organizations and material resources, as they mostly work in the municipality, reinforce party identification among citizens of Kurdish origin that supports AKP. In creasing the reputation of the party.

Furthermore, access to these resources through the party also seems to act as a motivation tool for the recruitment of new activists. In lots of neighborhoods, presidents highlighted that citizens of Kurdish origin that are known to be closer to BDP have a desire to enter to the party. Still fluctuation exists among the neighborhoods where the party's organizational and electoral strength is lower in few neighborhoods like Inönü in which ideological polarization is considerably higher than the rest of the district. In these neighborhoods the party relies on street representation in order to reach these citizens and neighborhood branches activities are more similar to their counterparts in Beyoğlu. The woman branch neighborhood representative of İnönü was very aware of this fact and mentioned that she purposefully recruited new activists from the part of the neighborhood that she was weaker to be aware of the major events.[17] The activists mention that they routinely were informed by the events taking place in Kurdish families or their needs by their Kurdish and street activists and they could contact them in the daily activities, which mostly takes the form of Koran reading for women branches and Coffee-house or hometown associations' gathering for the main and youth organizations.

Although there are a great number of activists from Kurdish origin, it is interesting that most of these activists come from families that are traditionally closer to rightist parties. The incorporation of elites from pro-Kurdish families is a recent phenomenon that can cause reaction in the local branches. Still, there are active members from this segment of the Kurdish community, especially in main and youth branches who helps the party's branches to reach these citizens and incorporate them in party's activities. The difference between the women and main organization attitudes in Veysel Karani is a good example. While the representative of woman branches expressed that she made a detailed investigation on the ideological orientation of the family of the newly recruited Kurdish activist, the main and youth branches representatives very proud of the new recruited activist whose families were traditionally close to BDP.[18] None of the less, street representation is still an important criterion that informs the branches of the activities taking place in these communities. As an example the woman branch of Veysel Karani is informed by its activists of non-Kurdish

origin who are neighbors to Kurdish households. The mixed nature of the dispersion of different communities within the neighborhoods facilitates this kind of contact. Participation becomes easier due to the non-conflictual nature of daily relations. Although discrimination can not be observed and relations between activists are peaceful, competition between them can be observed especially in neighborhoods where AKP has a strong electoral support. The main doubt is not due to ethnic but ideological difference. I have been able to observe this situation especially among the women neighborhood branches that stated their doubts on the intention of the incorporated activists whose families are closer to BDP. Still this seems to be the result of individual attitudes rather than the party's strategy.

The non-conflictual relation among residents permits the activists to publicly perform their activities increasing their reputation. The activists' considerable success in meeting the demands of the citizens due to their access to resources reinforces this situation. Within this realm, different from Beyoğlu one can observe an increased desire to enter AKP's branches by the citizens of Kurdish origin whatever is the nature of their intention.

Recruitment of activists of Kurdish origin within AKP's local branch seems to further contributes to the normalization of the relations between different communities, decreasing the potential for conflict in the district. This also provides ground for the development of relations between AKP and BDP activists as a whole. After the AKP activists were exposed to a violent incident that I have also witnessed in the neighborhood of İnönü by BDP activists, the representative of Sarıgazi youth branch contacted BDP district president who proclaimed that this was an individual incident and not part of the party's strategy. Similarly, Activists that joined the party in its early years highlighted that before they were expose to great reaction from the citizens of Kurdish origin during their activities but that this has considerably changed due to decrease in prejudice as a result of non-discrimination in their activities. Now the party activists can function quite openly. Their activities are not different than in Beyoğlu, but in Sancaktepe they participate in all kind of activities as the representative of the party. This in turns reinforces the positive image of the party among citizens of Kurdish origin.

In contrast to Beyoğlu, the major objective of the activities is to consolidate the party's votes, make citizens more sensitive and increase support to the party rather than contributing to social and economic integration. Visits to residents for birth, funerals, and important events are routine activities of especially women branches. The activists kept an account of the visits to be performed in the neighborhood and organized the dates of these visits so as to participate with as many activists as possible. Furthermore activists mostly act as brokers

between the citizens and higher authorities to resolve the formers' demands and problems. Provision of economic aid and control of the economic situation of the citizens that benefit from the aid programs of the municipality is also a major function. The fact that a great number of activists works in the municipality reinforces their capacity to resolve these demands, further contributing to the positive image of the party. The presence of a permanent channel of contact between the activists and the citizens of Kurdish origin contribute to their incorporation in the network formed by the activists via their routine activities, consolidating the votes of the party.

The electoral campaigning activities for 2011 general elections show how the low polarization indicators and presence of permanent channels with residents of Kurdish origin affect the ability of the party to function openly nearly in all neighborhoods. Opposed to Beyoğlu, Sancaktepe was able to organize activities in all neighborhoods in which the party could contact citizens of Kurdish origin. Even in polarized neighborhoods such as İnönü, these citizens were more or less moderate towards the candidate deputies that salute them, listens their demands and problems in the artisan or coffee house visits. The individual characteristics of the activists who participated in the activities was also very effective to overcome violent acts, since most of them were respected and known people of the neighborhood having good relations with citizens of Kurdish origin. Visits to Kurdish associations, Kurdish coffees and households of Kurdish elite were effectuated without problem. It was clear that especially the participating activists were purposefully selected for each district based on their hometown origin so as to act as decrease the risk of violence and increase sympathy towards the party. Although most of the contacting offices of the party was stoned and burned at nights, a few act of violence occurred during the activities, these events were not taken seriously. None of the less, activists were careful in not provoking people and built an image of the party which is inclusive and against violence. As an example during their presence in the neighborhoods, the drivers of the election cars were careful not to open the elections song too loudly. When reaction was high or tension rose between different groups, the activists, even the younger one, were very calm and tried continue to their activities without giving any aggressive reaction.

Nevertheless, there is clear indication that the AKP activists in Sancaktepe was able to form permanent contact channels with citizens of Kurdish origin which enable them to be informed on daily events taking place in the community, to contact and detect the citizens that are close to the party. During the elections home visits for condolence or providing social aid and home visits to ill, aged citizens of Kurdish origin both close to AKP and BDP were

routinely effectuated without any problem. Furthermore, the activists were very well aware of who the residents they contacted were and their political orientation. It is clear that these permanent contacting channels contributed to the consolidation of votes among the citizens of Kurdish origin preventing BDP to re-gain its previous votes. These activities were both performed in neighborhoods such as İnönü, Merkez where support for AKP was lower and polarization was higher as well as neighborhoods such Veysel Karani or Akpınar where the party was stronger.

Conclusion

The study had the purpose to understand how perceived discrimination and inter-group polarization affects AKP's deferring recruitment and mobilization strategy at district level among citizens of Kurdish citizens. In order to do that participant observation during the 2011 general election campaigns and interviews with activists have been effectuated in the districts of Beyoğlu and Sancaktepe that differed in terms of polarization indicators. Within this respect, economic and social characteristic of the citizens of Kurdish origin in each district has been identified. Then the ability of the party to form permanent channels of contact via recruitment and mobilization strategies of AKP districts and neighborhood branches have been observed.

The study confirms the expectations that first, the degree of conflict in inter-group relations affects the party's ability to reach citizens of Kurdish origin and the nature of its mobilization activities. Second, access to material resources and channel of communications are influential in decreasing the affect of polarization and consolidating support of AKP among citizens of Kurdish origin. The case of Beyoğlu confirms that, when ethnic background is accompanied with high economic inequality and conflict between the old residents and new comers in the neighborhood, felt discrimination and potential for violence is high. In case of high polarization between different communities, developing permanent contacting channels via representation in the party's organizational ranks is very difficult. Although the party uses aid and assistance to mobilize the citizens of Kurdish origin the fact that the organizations works as discreetly as possible and have not been able to reach these voters decreases efficiency and contributed to the increasing support for BDP in 2011 general elections. It is also apparent that the major objective of the party is to strengthen its organization to overcome these constraints in these neighborhoods. Within this respect, control over the channels communication and material resources through the activists working in the municipality does act as a tool to overcome the negative effects of conflictual group

relations. In the case of Sancaktepe the low number of Kurdish citizens in each district, relative equality in economic terms contributing to peaceful inter-group relations has made it easier to form a strong local organization that has formed permanent contacting channels among citizens of Kurdish origin. Furthermore, new formation of the district, organic links between the party and the municipality, control over material resources seems to have contributed to this situation. As a result, recruitment based on representation and mobilization is performed more easily and openly by the party, which in turn contributes to the consolidation of the party's vote vis-à-vis BDP in 2011 general elections.

END NOTES

* Research Assistant, Yeditepe University, Department of Political Science and International Relations, Istanbul, Turkey.

[1] For more information on AKP's stategy at local level consult 'An Alternative Explanation to AKP's Electoral Success: Structure and Functions of the Local Branches', *Alternative Politics,* Vol: 3 Number: 4, February 2012

[2] Since it impossible to identify the change in the support of citizens of Kurdish origin to AKP across elections, based on the nature of the electoral competition in the South East region of Turkey highly populated by citizens of Kurdish origin the paper assumes that the major competing parties for the votes of these citizens is AKP and BDP. So, the study has mainly focused on the electoral volatility of BDP votes in order to understand the changing support for AKP.

[3]http://report.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2=&ENVID=adnksdb2Env&report=turkiye_ilce_koy_sehir.RDF&p_il1=34&p_kod=1&p_yil=2010&p_dil=1&desformat=htmlthe (Accessed 27 June 2011).

[4] http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/2011MilletvekiliSecimi/SecmenSandik2011.htm (Accessed 27 June 2011).

[5] Although increase in BDP electoral vote shares is not accompained by an equal decrease in AKP's vote share this situation is probably due to the spits in support to AKP from other right wing parties in the region such as Saadet Party, Genç Party. Such a situation may also be due to changes in the demographic patterns due to migration but change in population of Beyoğlu between 2007 to 2011 do not confirms such a large flow.

[6] BDP organization of Beyoğlu district, Istanbul, 20 december 2010, Personal Interview.

[7]http://report.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2=&ENVID=adnksdb2Env&report=turkiye_ilce_koy_sehir.RDF&p_il1=34&p_kod=1&p_yil=2010&p_dil=1&desformat=html (Accessed 27 June 2011).

[8] http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/2011MilletvekiliSecimi/SecmenSandik2011.htm(Accessed 27 June 2011).

[9] AKP Beyoğlu district president, İstanbul, 09 December 2010, Personal Interview.

[10] AKP Hacıahmet Main branch neighborhood representative, Istanbul, 07 June 2011, personal Interview.

[11] These are the numbers announced for march 2011 by AKP local branches. The Satistical information was provided by the Beyoğlu and İstanbul AKP Branches.

[12] AKP Beyoğlu woman branch districts president, Istanbul, 05 April 2011, Personal Interview.

[13] AKP Çukur Main branch neighborhood representative, Istanbul, 03 April 2001, Personal Interview.

[14] AKP Beyoğlu woman branch districts president, Istanbul, 05 April 2011, Personal Interview.

[15] AKP Hacıahmet Woman Branch organization, Istanbul, 07 May 2011 ,Personal Interview.

[16] AKP Sancaktepe district president, Istanbul, 12 March 2011, Personal Interview , AKP Sancaktepe vice president, Istanbul 31 March 2011, Personal Interview; AKP Sancaktepe social affairs responsible, Istanbul, 12 April 2011, Personal Interview.

[17] AKP İnönü woman branch representative, İstanbul, 21 May 2001, Personal Interview.

[18] AKP Veysel Karani main, woman and youth organizations, İstanbul, 10 June 2011, Personal Interview.

REFERENCES

Books and Articles

Auyero, Javier (2001), *Poor people's politics : Peronist survival networks and the legacy of Evita*, Durham: Duke University Press.

Ayata, Ayse Güneş (1994), "Roots and Trends of Clientelism in Turkey" In Luis Roniger & Ayse Günes Ayata (eds.), *Democracy, Clientelism, and Civil Society,* Boulder, CO:Lynne Rienner, pp. 49-63.

Ayata, Sencer & Ayata, Ayşe Güneş (1996), *Konut, komşuluk ve kent kültürü*, Ankara: T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.

Brusco V. at all (2004), "Vote Buying in Argentina", *Latin American Research Review*, Vol: 39, No: 2, pp: 66-88.

Calvo, Ernesto & Murillo, M. Victoria (2004), "Who Delivers? Partisan Clients in the Argentine Electoral Market", *American Journal of Political Science*, Vol: 48, No: 4, pp: 742-757.

Calvo, Ernesto & Murillo, M. Victoria (2010) "When parties meet Voters: Partisan Networks and Distributive expectations in Argentina and Chile", Paper Presented at 2010 MPSA Conference, Chicago, 22 April.

Campbell, Angus at. all (1976), *The American Voter*, London: University of Chicago.

Chandra, Kanchan (2004), *Why Ethnic Parties Succeed*, Camridge University Press, Cambridge.

Chandra, Kanchan (2010), "Elite Incorporation in Multi Ethnic Societies", *Asian Survey*, Vol: 40, No: 5, pp: 861-865.

Claassen, Ryan L. (2004) "Opinion and Distinctiveness: the case of Hispanic Ethnicity", *Political Research Quarterly*, Vol: 57, No: 4, p: 609-620.

Cornell, Svante E. (2001), "The land of Many Crossroads: The Kurdish Quesiton in Turkish politics", *Orbis*, Vol: 45, pp: 32-46.

Cox, Gary (2007), "Swing Voters, Core Voters and Distributive Politics", In *Elections and Redistribution*, Yale University.

Çarkoğlu Ali (2008), "Ideology or Economic Pragmatism: Determinants of Party Choice in Turkey for the July 2007 Elections", *Studies in Public Policy*, No: 439, pp: 1-44.

Çarkoğlu, Ali & Kalaycıoğlu, Ersin (2007), *Turkish Democracy Today: Elections, Protest and Stability in an İslamic Society*, London: I. B. Tauris.

Çarkoğlu, Ali & Kalaycıoğlu, Ersin (2009), *The Rising Tide of Conservatism in Turkey*, New York: Palgrave-Macmillan.

Çarkoğlu, Ali (2010), "Partisan Mobilization in Turkish Elections", Paper Presented at 2010 MPSA Conference, Chicago, 22 April.

Çelik, Ayşe Betül (2002), *Migrating Onto Identity: Kurdish Mobilization Through Associations in Istanbul?*, Dissertation, SUNY-Binghamton.

Erder, Sema (1996), *İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Erder, Sema (1997), *Kentsel Gerilim: Enformel İlişki Ağları Alan Araştırması*, Bakanlıklar, Ankara: Um:ag.

Ergüder, Ü. (1980-81), "Changing Patterns of Electoral Behavior in Turkey", Boğaziçi University Journal, Vol: 8-9, pp: 45-81.

Esmer, Yılmaz (2002), "At the ballot Box: Determinants of Voting Behavior in Turkey", in Politics, Parties and Elections in Turkey, Yılmaz Esmer & Sabri Sayarı (eds.), Boulder, co: Lynn reiner, pp: 91-114.

Hechter, Michael & Levi, Margaret (1985), "A Rational Choice Approach to the Rise and Decline of Ethnoregional Parties", in Edward A. Tiryakian & Ronald Rorowski (eds.), *New Nationalism of the Developed West: towards Explanation*, Boston, London, Sydney: Allen & Ulwin, pp. 130-143.

Hechter, Michael & Levi, Margaret (1994), "Ethno-Regionalist Movements in the West", in John Hutchinson &Anthony D. Smith (eds.), *Nationalism*, Oxford, New York. Oxford University Press.

Heper, Metin (1978), *Gece Kondu Policy in Turkey: An Evaluation with a Case Study in Rumelihisarüstü Squatter Area in Istanbul*, Istanbul.

Heper, Metin (2008), *Devlet ve Kürtler*, İstanbul: Doğan Kitap.

Heper, Metin and Keyman, Fuat (1998), "Double- Faced State: Political Patronage and the Consolidation of Democracy in Turkey", *Middle Eastern Studies*, Vol: 34, No: 4, pp:259-277.

Horowitz, Donalts L. (2000), *Ethnic Groups in Conflict*, Berkeley: Calif, London.

Huckfeldt, Robert& Sprague, John (1992), "Political Parties and Electoral Mobilization: Political Structure, Social Structure and the Party Canvass", *The American Political Science Review,* Vol: 86, No: 1, pp: 70-86.

Kalaycıoğlu, Ersin (1994), "Elections and Party preferences in Turkey: Changes and Continuities in the 1990s", *Comparative Political Studies*, Vol: 27, No: 3, pp: 402-424.

Kalaycıoğlu, Ersin (1999), "The Shaping of Party Preferences in Turkey: Coping with the Post-Cold War Era", *New Perspectives on Turkey*, Vol: 20, pp. 47-76.

Karpat, Kemal (1976), *The Gecekondu: the Rural Migration and Urbanization*, Cambridge.

Kirişçi, Kemal & Winrow, Gareth M. (2000), *Kürt Sorunu: Kökeni ve Gelişimi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kitschelt, H., Wilkinson S.I., (ed) (2007), Patrons, Clients, and Policies Patterns of Democratic Accountability and Political Competition, New York: Cambridge University Press.

Leighley, J. E. (1996), "Group Membership and the Mobilization of Political Participation", *Journal of Politics*, *58* (2), pp: 447-463.

Lipset S. M. & Rokan S (eds.) (1967), *Party Systems and Voter Alignments: Cross National Perspective*, New York: Free Press.

McGillivray, F.(2004), *Privileging Industry: The Comparative Politics of Trade and Industrial Policy*, Princeton: Princeton University Press.

Mutlu, Server (1996),"Ethnic Kurds in Turkey: A Demographic Study", *International Journal of Middle, East Studies*, Vol: 28, pp: 517-541.

Nielson, F. (1985), "Towards a Theory of Ethnic Solidarity in Modern Societies", *American Sociological Review*, No: 50, pp. 133-149.

Olzak, Susan (1983), "Contemporary Ethnic Mobilization", *Annual Sociological Review,* Vol: 9, pp. 355-374.

Özbudun, Ergun (1981), "Turkey: The Politics of Political Clientelism"*, Political Clientelism, Patronage, and Development*, Eisenstadt, S.N., Lemarchand, R., Sage Studies in Contemporary Political Sociology, pp: 249-268.

Özsoy, Ali E., Koç, Ismet & Toros, Aykut (1992), "Türkiye'nin etnik Yapısının Anadil Sorunlarına Göre Analizi", *Turkish Journal of Population Studies*, Vol: 14, pp: 87-115.

Sayarı, Sabri (1977), "Political Patronage in Turkey", *Patrons and Clients in Mediterranean Societies*, Gellner, E., Waterbury, J.(eds.),Center for Mediterranean Studies of the American Universities Field Staff, Hanover, pp: 103-114.

Schildkraut, Deborah J. (2005), "The Rise and Fall of Political Engagement among Latinos: the Role of Identity and Perceptions of Discrimination", *Political Behavior*, Vol: 27, No: 3, ,pp: 285-312.

Schüler, Harald (2002), *Türkiye'de Sosyal Demokrasi: Particilik, Hemşehrilik, Alevilik*, Istanbul: İletişimYayınları.

Sirkeci, İbrahim (1998), "Exploring the Kurdish Population in the Turkish Context, *Genus*, Vol: 56, No: 1-2, pp: 149-175.

Stein, R. M. and K. N. Bickers (1994), "Congressional Elections and the Pork Barrel."*Journal of Politics,* Vol: 56, p.377-99.

Stokes, Susan C. (2007), "Political Clientalism", in Boix, Carles &Stokes (eds.), *Oxford Handbook of Political Science,* Oxford, New York: Oxford University Press, pp. 604-628.

Sunar, İlkay (1990), "Populism and Patronage: The Democrat Party and its Legacy in Turkey", Il Politico, pp: 745-757.

Van Bruinessen, Martin (1998), "Shifting National and Ethnic Identities', *Journal of Muslim Minority Affairs*, , Vol: 18, No: 1, pp: 39-52.

Wedel, Heidi (2001), *Siyaset ve Cinsiyet: İstanbul Gecekondularında Kadınların Siyasal Katılımı*, İstanbul: Metis Yayınları.

Yavuz, Hakan (1998). "A preamble to the Kurdish Question: the Politics of Kurdish Identity*, Journal of Muslim Minority Affairs*, vol: 18, No: 1, pp: 9-18.

Interviews

AKP Beyoğlu district president, İstanbul, 09 December 2010, Personal Interview.

BDP organization of Beyoğlu district, Istanbul, 20 December 2010, Personal Interview.

AKP Sancaktepe district president, Istanbul, 12 March 2011, Personal Interview

AKP Sancaktepe vice president, Istanbul 31 March 2011, Personal Interview

AKP Çukur Main branch neighborhood representative, Istanbul, 03 April 2001, Personal Interview.

AKP Beyoğlu woman branch districts president, Istanbul, 05 April 2011, Personal Interview

AKP Beyoğlu woman branch districts president, Istanbul, 05 April 2011, Personal Interview

AKP Sancaktepe social affairs responsible, Istanbul, 12 April 2011, Personal Interview

AKP Hacıahmet Woman Branch organization, Istanbul, 07 May 2011 ,Personal Interview

AKP İnönü woman branch representative, İstanbul, 21 May 2001, Personal Interview

AKP Hacıahmet Main branch neighborhood representative, Istanbul, 07 June 2011, personal Interview

AKP Veysel Karani main, woman and youth organizations, İstanbul, 10 June 2011, Personal Interview

Web Sites

www.tuik.gov.tr

www.ysk.gov.tr

TRACES OF HIGHLY SKILLED LABOR MIGRANTS: EDUCATION, FAMILY AND MOBILITY

Ulaş SUNATA*

ABSTRACT

This paper aims at exploring pattern of becoming highly skilled labor migrant from Turkey. It focused on pre-migration biographies in order to develop a typology of backgrounds of the highly educated migrants from Turkey in Germany. For this purpose, 33 semi-structured interviews with ICT-specialists, who migrated from Turkey to work professionally in Germany, were analyzed. The paper treats highly skilled labor migration as a process involving the preparatory role of the family and education system. It highlights importance of geographical mobility, gender difference, socio-economic status of the family, cultural capital of the mother, high school preference, and warm-up exercises, as well as their correlation.

Keywords: Brain Migration, Cultural Capital, Typology, Education, Professionals.

YÜKSEK KALİFİYE EMEK GÖÇMENLERİNİN İZLERİ: EĞİTİM, AİLE VE MOBİLİTE

ÖZET

Bu makale Türkiye'den yüksek kalifiye emek göçmeni olma halinin motifini açıklamayı amaçlar. Türkiye'den Almanya'ya göç etmiş yüksek eğitimlilerin arka planlarını üstüne bir tipoloji geliştirmek üzere göç-öncesi biyografilere odaklanır. Bu amaçla 33 yarı-yapılandırılmış mülakat, Almanya'da bilişim uzmanı olarak çalışan kişi ile yürütülmüş ve analiz edilmiştir. Bu makale, yüksek kalifiye emek göçünü, aile ve eğitim kurumlarının hazırlayıcı rolünü kapsayan bir süreç olarak açıklar. Coğrafi hareketlilik, toplumsal cinsiyet farkı, ailenin sosyo-ekonomik statüsü, annenin kültürel sermayesi, lise seçimi, ve dil kursu, yüksek lisans, staj gibi adına "göçe ısınma" dediğimiz egzersizlerin önemi ve bunların birbirleriyle ilişkisine özellikle değinilecektir.

Anahtar kelimeler: Beyin Göçü, Kültürel Sermaye, Tipoloji, Eğitim, Uzmanlar.

Introduction

Despite the conditions formed by the gradually stricter immigration policies at the national and supranational levels in the last decades, the demand for highly skilled labor migration (HSLM) has escalated. In fact, besides the traditional receiving countries such as the United States of America (USA), Canada, and Australia, in recent years, European countries have started several new programs to attract young educated people from the "periphery" countries. The Information and Communication Technologies (ICT) sector in general has attracted increased attention since the late 1990s, when skills shortages began to emerge as the European ICT-sector grew and expanded significantly. For this reason, Germany executed a "Temporary IT-Specialist Relief Program", generally known as the "Green Card" scheme, in August 2000, which was designed particularly to attract ICT specialists from non-EU countries. Also, the Netherlands set up a fast-track scheme in July 2001, reducing the bureaucracy related to work visas for ICT specialists, and research and development staff. In addition, the United Kingdom (UK) has run both a "Work Permit System" and a "Sectors Based Scheme", and also initiated a "Highly Skilled Migrant Program", especially to allow ICT specialists to come to the UK to look for work since the beginning of 2002. That is, a clear competition in invitations to essential highly skilled labor (HSL) among the "core" states has been noticeable. At the beginning of 2009, the European Union (EU) attempted to eliminate the competition with a new program, "Blue Card", designed to attract foreign highly valued skills into the European labor market.

In the recent preferences of immigration politics since the 1990s, HSLM experienced a regular rise in the growth rate. Therefore, HSLM has never been in the limelight as much as today. The widespread utilization of HSLM is, in part due to the availability of easier integration opportunities, to meet the demands for highly valued skills that are in shortage and therefore necessitated by the global labor market. (Findlay, 1995: 519-20; Khadria, 1999: 35) point out, HSL migrants are much wanted, welcomed, and quickly naturalised in the immediate country. Findlay (1995) further emphasises that this is also valid for countries which share a growing antagonism to immigration of manual labor. Its reason is seen as their contribution not only to its economy but also to the receiving society; or rather it is not their skills but their economic benefits without creating social burdens on the destination country. Moreover, some argue that the new migrants are educated, job-skilled, English speakers, and so they quickly adapt themselves to where they are. As a matter of fact, there has been an explicit shift of the selected migrant profile from the unskilled to the highly skilled laborer, from uneducated peasants or working class individuals to well-educated and reasonably

affluent middle class or new petty bourgeoisie, and from blue-collar workers to professionals (Vaknin, 2002; Piore, 1979; Khadria, 1999; Sunata, 2010). Sassen (2000: 147) thus announces the emergence of a new immigrant workforce, i.e. "new transnational professional class" (Sassen, 1998). These people have also been defined as "the gold-collar worker" (Kelley, 1985), "the knowledge worker" (Khadria, 1999), "the creative professional" (Florida, 2002), and "the craftsman" (Sennett, 2008). With respect to the backgrounds of HSL migrants; the current definitions are problematic in two respects: on the one side, they fail to integrate the findings of sociological theories; on the other, they are not yet empirically supported. Moreover, the emphasis in the existing literature has most often been placed on the impact of HSLM on the economy. This one-sidedness in the literature concerning HSLM leads to some blind spots by keeping the migrant and her/his experience out of the center of sociological accounts. The current study will try to introduce characteristics of those who respond to the above-mentioned call for HSLM. By the same token, it will focus on the social backgrounds of the HSL migrants in order to examine the structural grounds of HSLM, rather than providing the economic cost-benefit analysis of their migration.

Turkey is generally considered to be the emigration country of un-or semi-skilled people, refugees, and the family members thereof. The geopolitical and historical importance of its migratory relations however long rendered Turkey a potent origin country of HSLM, and even the strongest origin country of HSLM to Germany.[1] This study will hence explore HSLM as a consequence of internal changes in Turkey itself: the growing output of educated individuals has modified the composition of society and, as a result, the migratory potential of this country. That is, the study will keep in view the changing migration conditions in the classical European emigration country Turkey.

For the purposes of this article, I will portray the HSL migrants from Turkey through the case study of ICT specialists in Germany. I will analyze biographical facts taken from semi-structured interviews in order to track the lives of the migrants before HSLM to Germany. This analysis will cover the properties of social circumstances covering the family backgrounds and education histories of the interviewees. Furthermore, work experience before coming to Germany will be addressed wherever applicable.

Research Design and Demographic Profile of the Participants

HSLM is often interpreted in terms of educational attainment, and thus conceptualized in this study as the migration of highly educated individuals to a foreign country with the intention to work professionally. The population was thereby selected in accordance with the

pre-defined three criteria: (i) being a graduate of a university in Turkey with the ability to work in the ICT sector; (ii) having at least one year of working experience in Germany during the last ten years; and (iii) being from Turkey. Collecting exploratory data was accomplished by a combination of two sub-types of *purposive sampling*: snowball sampling *and* heterogeneity sampling. As a result, 33 semi-structured interviews with ICT specialists from Turkey that were conducted between November 2005 and November 2006 in nine different cities of Germany composed the empirical data of the current study.[2] All names of the interviewees in the sample were changed to tree names in Latin to ensure anonymity.

For the purposes of the current paper, I scanned the contents of these interviews in order to trace the pre-HSLM biographical facts of the migrants including family and education backgrounds together with the work experiences *before HSLM career in Germany*. This choice provides a comprehensive and complete picture of all the attributes preparing their exit from Turkey and accordingly allows the development of a typology for "becoming the HSL migrant", as I will show. Furthermore, the analysis will reveal common and distinctive characters within the typology. The construction of the typology also uncovered the most important trends and patterns leading to HSLM.

The median age of the interviewees analyzed is 30 with a range from 26 to 47. The age interval 27-33 covers more than two thirds of interviewees. A clear majority began their migration career as single in their late twenties. Almost all the sample from Turkey came to Germany in the last decade.[3] In this case study, all participants are the first order migrants, some of who are responsible for second order migrations.[4] Taking their stage in life into account, an overlap between migration experiences and changes in the marital status is not unexpected. All their partners, spouses and ex-spouses are highly educated like themselves.

Mapping the Pre-HSLM Period

Spatial mobility and immobility before HSLM from Turkey provides important clues to answer the "who" question of HSLM. Upon considering all the cities mentioned while the migrants were telling their life stories in Turkey, for purposes of geographical mobility characterization, I roughly clustered the cities into four regions: (i) Istanbul; (ii) Ankara; (iii) West (of Ankara); and (iv) East (of Ankara). Furthermore, since the urban versus rural distinction is meaningful in West and East Regions, the regions referred to increase to six: (i) Istanbul; (ii) Ankara; (iii) Urban-West; (iv) Urban-East, (v) Rural-West; and (vi) Rural-East. This division, compared to others, reveals more explanatory statements regarding highly

educated people and especially their backgrounds in Turkey, and as such it is the geographical terminology used in the current study.

Table 1. Geographical mobility in Turkey before HSLM

Modified Regions	Rural		Urban			
Career Stages	East	West	East	West	Ankara	Istanbul
Origin*	5	1	4	8	5	8
Secondary Education	-	-	7	10	6	10
Tertiary Education	-	-	1	2	16	14
Working Experience**	-	-	-	*4*	*7*	*20*

* Origin refers to the birth of place, except for Syringa born in Germany and Juglans born in Istanbul, but they had then moved to the region of origin given here in the first years of their life. Additionally, Salix was born and had lived in Bulgaria, then spent two years in Russia, and in 1989 moved to Istanbul with his family. His origin is not indicated in the table.
****** No one-to-one correspondence.

As shown in Table-1, the selection of a high school corresponds to the first move in many migrants' biographies. Others, who were brought up in cities, went to the high schools in the city where they lived together with their family. These individuals moved to another city and left their family for the first time upon beginning their university studies or finding work.

The study reveals that rural-urban migration for secondary education is a prerequisite for HSLM in the case of the interviewees from rural-origin. It further appears that types of public high schools that offer free boarding are important for children with a rural background. It is also necessary to underline that this choice is mostly made for boys. In my fieldwork, I have not found any female ICT specialist migrant from the rural areas of Turkey. This shows that women of rural origins have few opportunities to become HSL migrants. The participants included in the study consist of eight female and 25 male ICT specialists from Turkey in Germany. Obviously, the number of men is considerably higher, whereas there are is a sizeable proportion of highly educated urbanite migrant women.

The second phase of mobility in the pre-HSLM period occurs at the time of tertiary education, while the third phase coincides with the start of professional life. The Istanbul and Ankara regions are the main destinations for the university years and thereafter. It is not surprising that Istanbul and Ankara play a crucial role in the HSL migrant's previous life in Turkey, given the distinguishing properties of these two largest metropolitan areas of Turkey according to the social and economic development indicators in education and labor market. The majority in the sample prefers Ankara for tertiary education. The reasons probably

include having competent and competitive universities comparable to Istanbul, being a more secure city relative to Istanbul, and its geographical proximity to other locations in Turkey. After graduation, highly educated laborers mostly prefer Istanbul. Another significant portion shifts to the Urban-West Region. There are a few cases that came to Germany without a previous stay in Istanbul.[5] Indeed, Istanbul has a significant meaning for all migrants as the city of origin, the city of transit for migration, or for many, as the only option for their return. As a result, geographical movement routes in Turkey before HSLM form a pattern (see FIGURE 1): starting from the East (of Ankara) to the West (of Ankara), from the West to Ankara, and finally from Ankara to Istanbul. This pattern appears to be a requirement for HSLM from Turkey, too.

Figure 1. Pattern of geographical mobility in Turkey before HSLM

In brief, the HSL migrants' individual geographical mobility in Turkey comes about by two main routes: (i) rural to urban movement for purposes of secondary education; and (ii) of course movement along the East-West-Ankara-Istanbul hierarchy. Both geographical movement directions in Turkey form an ordered, gradual, and deliberate career path toward becoming the HSL migrant.

Relevance of Family Background to Educational Career

This pattern of previous mobility of the HSL migrants in Turkey is closely related to their parents' attitudes that intermingle with the competitive market of the Turkish educational system. In other words, the common characteristic of the parents in the study is the protection of their children from the likely disadvantages of their im/mobility. The

families under consideration, if they live in a small city, send their child to a bigger one in order to let them attend a better high school or university, or they go even as far as moving together with them for this purpose. This point indicates the middle class family feature that is characterised by being children-oriented and valuing education highly.[6] The active role of these values in the determination of the to-be migrant's educational path is further supported by the observation that all of the siblings of the subjects in the sample had at least attempted to obtain a university degree. Moreover, only two families of the HSL migrants (Tilia & Syringa) in the study represent a working class family background. It is also impressive that this family type exists if and only if there is a migratory relation with Germany as "return guest worker". In other words, the working class background is only found for those individuals, whose parents, especially their fathers, had spent time in Germany as workers. Despite institutionalized cultural capital difference, their socio-economic status is still comparable with the ordinary middle class family in Turkey.

It is obvious that family background establishes the basis of the capital resources of HSL migrants and their aspirations. As Musgrave (1979: 71) pointed, the family "not only transmits material benefits to its offspring, but also passes on some of the more indefinable and immaterial aspects of social class." The current study supports this argument, by understanding immaterial benefits of the family as cultural capital. Two essential elements of resources, economic capital and cultural capital, are hence utilised to explore the family background. Furthermore, both provide social capital and symbolic capital as by-product.

To articulate the allocation of financial support for education in Turkey, some statistical figures are informative. In Turkey, the educational budget makes up about ten per cent of the national consolidated budget.[7] Nevertheless, in 2002, educational expenditure as a percentage of gross domestic product (GDP) per capita, combined for all levels of education, corresponded to 4.34 per cent in the case of public sources and to 2.63 per cent in the case of private and other sources.[8] The same year, 62.3 per cent of the total expenditure on education was financed by public sources (61.4 per cent central government revenue and 0.9 per cent local government revenue), 37.6 per cent was financed by private sources (33.4 per cent household funds, 1.9 per cent companies, associations, foundations etc., 0.1 per cent international resources, and 2.3 per cent other sources). One third of the expenditure coming from the household funds once again highlights the importance of the family in the educational life in Turkey.

Like in the rest of the world, there is a high positive correlation between expenditures on education and household incomes in Turkey. TABLE 2 shows income shares and ratios of

total expenditure on education according to household quintiles in Turkey in 1994. It is worth remembering that the lower the quintile a household belongs to, the more children the family has (the poorest 20 per cent about 3 children, the richest 20 per cent about 1 child). It is explicit that education expenditure is a major factor that demonstrates the separation between rich and poor households. In particular, the significant difference between the richest household quintile and others in terms of education expenditure in secondary education is arresting.[9]

In order to prepare their children for the entry exams to elite high schools and universities, the middle class families of Turkey attempt to afford private lectures and lessons, which lay outside of formal education.[10] Parallel to secondary education, "other education" shown in TABLE 2 refers to non-formal (extended) education, covering private tutoring and cram schools, which are known in Turkey by the name of *dershanes*.[11] In the last years, they are the main reason that private out-of-pocket expenditures are not comparable to public ones on education, in addition to private school fees.

Table 2. Household incomes and expenditures on education in Turkey (1994)

Household Quintiles by Income	Lowest 20% **E**	Next 20% **D**	Next 20% **C**	Next 20% **B**	Highest 20% **A**	**Quasi-Gini Coefficient**
Incidence (%)	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	
Income Shares (%)	4.9	8.6	12.9	19.0	54.9	0.49
Expenditure on Education (%)	2.2	7.1	9.4	18.0	63.3	0.53
Kindergarten - Primary Education	0.8	1.5	22.4	13.1	62.2	0.54
Secondary Education	0.0	0.1	0.5	1.0	**98.4**	0.79
Higher Education	0.2	16.5	9.9	22.0	51.4	0.43
Other Education	1.2	6.2	8.7	21.8	62.1	0.55
Educational Materials	7.5	13.5	18.4	25.8	34.9	0.27

Source: State Institution of Statistics (1995)

Middle class families in Turkey are directly involved in the secondary education of their child, which is in contrast to later university related choices, where the children appear to be more autonomous. This is because secondary education appears as milestone for the educational backgrounds of HSL migrants, since the opportunity for a prestigious tertiary education can be seen as a consequence of graduation from an elite high school. This in mind, the preferences for high schools seem like family institution strategies, which are shaped by the available capital resources. School preference depends both on socio-economic status and on how well informed the family is regarding the educational system. These together rather

automatically determine the level of occupation they display for the choices with respect to the educational paths of their children. For instance, as mentioned above, some families take advantage of state-boarding schools, and others prefer private schools for the education their children. In sum, the involvement of the family in the secondary education related choices of their child already paves way for higher education quality.

Programme for International Student Assessment (PISA) 2003 reveals learning opportunities inequality in secondary education that is promoted by the education system in Turkey.[12] The study shows that our subjects were privileged to overcome the disadvantages of such an inequality thanks to their capital inherited from their family. In the sample, 30 out of 33 HSL migrants graduated from elite high schools in Turkey (7 private, 23 public).[13] A child's attendance at a private school unconditionally requires transformation of the economic capital of the family into cultural capital. The upper middle class families mostly employ the economic-to-cultural capital transformation through paying private school fees, whereas the lower middle class families resort to it for financing the entrance exam preparation to public elite high schools. As mentioned above, expenditure for extended education is a significant item in these families. Two of the remaining three HSL migrants, who are graduates of standard public high schools, come from the "return guest worker families". This difference is not a result of insufficient economical capital of the families but stems from their ignorance of the educational facilities. By confirming the Bourdieuan approach to the capital forms in relation with education, I also suggest that the attendance at elite high schools in Turkey implicitly indicates reproduction of cultural capital. Graduation from public elite high schools observed for the clear majority of the sample (23 out of 33 cases) distinctively demonstrates the explanatory power of the cultural capital in the family that will be detailed in the following section.[14] Indeed, secondary education quality differentiation as the norm of the system is not only a source of upward mobility for the children from families with skilled worker fathers in the rural, but also a social indicator of distinction for middle class families in the urban.[15]

Importance of Cultural Capital of the Mother

The educational attainments of the parents in the study are much higher than the average in Turkey.[16] It can still be claimed, however, that there are two commonalities between the current sample and the whole picture of Turkey: parents having lower educational position come predominantly from rural areas, particularly from Rural-East, and the gender gap in education is still present, albeit significantly smaller.[17] Importantly, this

significance exposes that it is the educational achievements of HSL migrants' mothers rather than their fathers, which makes the difference in their families. The mother emerges as the determinant figure in cultural capital reproduction for the family.

The so-called "state-feminism" of Turkey dictates a paradoxical role model for Republican women. This model, on the one hand, encourages female careerists and ensures they are welcome in the society with great respect. But on the other hand, it expects them to comply with the patriarchal family. This results in a new mother model: the educated housekeeper for middle and upper middle class families. Given the father is able to provide high enough financial status for the family, the mother is likely not to work and it is also common to quit working for women upon their marriage. Accordingly, these women may not be considered unemployed in the classical sense, since they take their share from the distribution of parental roles in the family with this housekeeper role. This pattern often changes if the mother holds a profession based on tertiary education, and/or if she is a white-collar worker. But even in that case, the mother remains to a significant degree the main "housekeeper". Taking all of the above into consideration, I do argue that middle class fathers drive their children to education by preparing and providing the necessary economic infrastructure; and mothers educate the child by means of socio-cultural resources.

In the study, about two third of mothers had obtained an educational level higher than secondary education; one third had completed tertiary education. Half of the educated mothers work as professionals (2.Model in Figure 2); the other half are housewives (1.Model in Figure 2).[18] That means there are a large number of HSL migrants who were brought up by educated mothers. Both educated housewives and professional mothers live in cities, whereas uneducated mothers typically come from the rural areas (3.Model in Figure 2). Remarkably, in the study no case of uneducated mother that works outside of home was encountered.

Figure 2. Cultural status regarding the mothers

Mother		**Work**	
		+	-
Education	+	2. Model	1. Model
	-		3. Model

The families with educated mothers working professionally tend to send their children, especially their daughters, to public elite high schools. As mentioned above, male

interviewees moved to urban areas for secondary education if they came from a rural background. It is noticeable that all of them, who attend the successful state-boarding public elite high schools, come from the families with primary school graduate, housewife mothers and skilled worker fathers. Another distinguishing factor in the context of HSLM is the absence of daughters not only in the rural families but also in the pre-migrant working class families with the uneducated housewife mother. At the same time, however, it implies that women have higher chance to be HSL migrants if their family has more cultural and economic capital. In fact, all female HSL migrants in the sample come from the new petty bourgeoisie families living in urban areas.

Typology of HSL Migrants Due to Backgrounds

All participants say that whilst still in Turkey they had entertained a disposition to go abroad in order to study or work at least for a while. However, in no case the decision to depart from Turkey to Germany was made after a long period of unemployment.[19] In addition, the driving force behind HSLM is not better pay in almost all cases. In fact, the migrants seek to build careers. That is to say, their migration is foremost a stage of life that is devoted to career construction. There is actually a clear list of socially-constructed "achievement" in their lives: attendance at one of the best high schools, acquiring acceptance from one of the best departments in one of the best universities, and then at least short-term educational and professional experience abroad. In fact, on the educational path, studying abroad is one of the most yearned for elements of cultural capital. Since the establishment of the Republic of Turkey, the most preferred schools and universities have been the ones teaching in a foreign language, with English, French, and German being the most popular. This is very telling regarding the attitudes of particularly the upper and middle classes toward cultural capital. Even long before the recent increase in the importance of learning a foreign language for the labor market, the teaching languages of the elite institutions of Turkey have been foreign languages. Attending these schools and universities, together with its function in the reproduction of cultural capital, creates symbolic capital, and in fact, is regarded an upward mobility by itself. In addition to the cultural capital, these elite schools render their attendees well prepared for the internationalised labor market. As a consequence, the HSL migrants did have an emigration disposition, aimed primarily at the West, in their pre-HSLM period.[20]

Language competence and familiarity with the future destination are important factors in the actualization of HSLM potential. Many of the HSL migrants in the current sample from elite high schools were taught in English and learned German as a second foreign language.

This German competence is not enough but provides a basis for HSLM to Germany. Another group had started learning German as their first foreign language in their secondary education. In fact, there are about 40 high schools in Turkey whose teaching language is mainly German and partly Turkish.[21] These schools also offer English lectures as a second foreign language. A few of those schools even provide their graduates with the opportunity to complete *Abitur*, which allows them to be placed in the German tertiary education directly. All subjects but six in the sample attended university programs where the teaching language was English. Two of the remaining six had finished German programs. Only the other four were graduates of programs in Turkish that correspond to the vast majority of university programs in Turkey. But those four had already learned German or English before the start of the university, either during secondary education or directly in Germany as a child. Obviously, individuals in the current sample had either good English skills, which would allow them move to any country in the West, or they had even basic to good German.

Going abroad to study and to work as an intern has been encouraged politically more since the 1990s. The mobility of students and graduates has hence accelerated in the last two decades. As a matter of fact, together with the modified skilled migration programs, many advanced economies also shifted their policies on student mobility from a purely educational basis to one linked to longer-term interests in the future recruitment of HSL. They eased legal regulations, such as those concerning student, internship, and business visas as well as the facilitating the portability of grants and loans. Moreover, student club organizations such as ESTIEM, student exchange programs such as DAAD, and internship programs such as AIESEC, got more institutionalised and effective in this context.[22] The European Region Action Scheme for the Mobility of University Students (ERASMUS) has also supported the mobility of students within the EU since 1987. Having been an associate member of the EU since 1963, Turkey joined the ERASMUS program in 2004. Turkey's primary student exchange partner in Europe is Germany, ahead of Netherlands, France, and Italy.[23] This program did not affect the current study since all subjects in the sample had already become HSL migrants prior to 2005. It is predictable that as the number of ERASMUS students increase; this type of mobility from Turkey to Germany will accelerate.[24]

The number of students abroad from Turkey is more than 50,000 in the middle of the 2000s, making Turkey the seventh highest-ranking country in terms of gross outflow of students.[25] According to these Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) and United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) statistics, Germany is the largest receiver of Turkish students.[26] However Germany owes this

high ranking to the so-called "*Bildungsinländer*" who comprise two thirds of the overall total.[27] In the case of "*Bildungsausländer*", we see Turkey only at the fifth position among the sending countries in 2007, whereas it always came first until 2000.[28] The outflow statistics, produced by General Directorate of Higher Education (*Yükseköğretim Genel Müdürlüğü*), correct the distorted image of Germany in the HSLM picture, despite the fact that it does not cover the students abroad with scholarships. In the period between 1994-2005, 1,755 students in Turkey were sent abroad with state funding.[29] Moreover, the total number of private students from Turkey studying abroad as of October 2, 2006 was 19,658.[30] As the host country for 17 per cent of the students from Turkey living abroad, Germany comes second after the USA, which has a share of 18 per cent.[31] The amount of women among tertiary students in Turkey is more than 40 per cent, but the amount of female students abroad is less than 10 per cent.[32] The gender imbalance in favor of male students in tertiary education abroad is clear. It again stresses less chances in HSLM for women than men.

Transitory residence abroad for training purposes like student exchange, language course, summer school, graduate study, or internship, easily result in prospective labor migration for a longer period. However, even though they do not appear as prerequisites to HSLM, they are facilitative acts leading to it. More than two thirds of the sample had experiences abroad before becoming migrant laborers in Germany. Majority of those experiences were internships, graduate studies, summer schools, or language courses, practices which I call "warm-up exercises" to HSLM.[33] The rest were working experiences. "Warm-up exercises" display the internationalization of university education, and turn the host country where such exercises took place into the most likely destination of HSLM. It can be said that the people who have warm-up exercises in Germany are well-trained to emigrate to there. At the high schools and/or universities whose classroom language is German, they were well informed about such "warm-up exercises" in Germany. Furthermore some of their ex-schoolmates were already in Germany at the time they migrated, making their migration experience less complicated.[34] Indeed, attendance at such institutions correlates with having more institutionalised opportunities for HSLM to Germany. It can be read as full preparation for HSLM career in Germany.

In Table 3, I present a typology of backgrounds with respect to five related traits: having received at least three-year education in English in Turkey, having received at least three-year education in German in Turkey, German language course attendance in Turkey, internship in Germany, and graduate study in Germany. These attributes reveal four highly educated types as follow:

1. **Fully-Prepared for Germany** This requires education in Turkey with German as the teaching language. This mostly leads to "warm-up exercises" in Germany. The first choice of a fully-prepared HSL migrant is Germany.

2. **Well-Trained for Germany** This type requires such "warm-up exercises", which cover a German language course in Turkey, or an internship and/or graduate study in Germany. This type of HSL migrants intend for HSLM to Germany as the host country. Being well-trained for Germany, just like in the case of full-preparation for Germany, gives this country precedence among the possible destination countries.

3. **Well-Trained** This requires education in Turkey with English as the teaching language. They are professionally ready for HSLM career in any host country. The potential host countries in their mind are one of the Anglo-American countries. The decision to come to Germany instead of another country seems at first sight coincidental. But some explicitly said that getting a visa for Germany would be easier than getting one for the UK, for instance. This suggests that the Green Card Program Federal Republic of Germany functions well in terms of pulling HSL migrants from Turkey.

4. **Root-Trained** This type requires parents, unexceptionally fathers, who worked in Germany as "guest worker" for a while in the 1960s and 1970s. Unlike in the case of the other middle-class types, where educational variables lead to the selection of Germany, it is the previous migration history of the family that renders Germany as the most likely target destination of HSLM for this type. Self evidently, their access to institutionalised family networks creates a distinctive point in their proximity to Germany.

Table 3. Typology to backgrounds

INTERVIEWEE	IN TURKEY			IN GERMANY		TYPE*
	Education in English	Education in German	German Language Course	Internship in Germany	Master's Degree in Germany	
Prunus	Present	None	None	None	None	Well-Trained
Buxus	Present	None	None	None	None	Well-Trained
Magnolia	Present	None	None	Present	Present	Well-Trained f.G.
Juglans	Present	None	None	None	None	Well-Trained
Sorbus	Present	None	Present	Present	Present	Well-Trained f.G.
Salix	Present	None	None	None	None	Well-Trained
Rhus	Present	None	None	None	None	Well-Trained
Castanea	Present	None	None	None	None	Well-Trained
Acer	Present	None	None	None	None	Well-Trained
Populus	Present	None	None	Present	Present	Well-Trained f.G.
Tilia	None	Present	Present	None	None	Root-Trained
Cercis	Present	Partly	Present	Present	None	Well-Trained f.G.
Fraxinus	Present	Partly	None	None	None	Well-Trained
Abies	Present	Partly	Present	Present	Present	Well-Trained f.G.
Fagus	Present	None	None	None	None	Well-Trained
Ailanthus	Present	Present	None	Present	None	Fully-Prepared f.G.
Laburnum	Present	Partly	Present	Present	None	Well-Trained f.G.
Sambucus	Present	Partly	None	None	None	Well-Trained
Juniperus	Present	Present	None	Present	None	Fully-Prepared f.G.
Rhamnus	Present	None	None	None	None	Well-Trained
Syringa	None	Partly	Present	None	None	Root-Trained
Hippophae	Present	Present	None	Present	Present	Fully-Prepared f.G.
Quercus	Present	None	None	None	None	Well-Trained
Mespilus	Present	None	None	None	None	Well-Trained
Picea	Present	Partly	None	None	None	Well-Trained
Euonymus	Present	Partly	Present	Present	None	Well-Trained f.G.
Betula	Partly	Present	None	Present	None	Fully-Prepared f.G.
Morus	Present	Partly	None	None	None	Well-Trained
Platanus	Present	Partly	None	Present	Present	Well-Trained f.G.
Robinia	Present	Partly	Present	None	None	Well-Trained f.G.
Celtis	Present	Present	None	None	None	Fully-Prepared f.G.
Pinus	Present	Partly	None	None	None	Well-Trained
Carpinus	Present	None	None	None	None	Well-Trained

* f.G.: for Germany

Conclusion

This study considered HSL migrants from Turkey to Germany in order to illuminate the dynamics of international migration and thereby investigated their backgrounds that are relevant for the realization of migration. The study constructed the background typology in order to explain patterns that form a basis for migration of the highly-educated people from Turkey in order to work in Germany.

The analysis first presented the map of movements during pre-HSLM period in Turkey. It shows that urban migration for the purpose of secondary education is a first prerequisite route for accessing the HSLM status if the population under consideration comes from a rural background in Turkey. In other words, living in the city, at the latest during secondary education period, is *sine qua non*. The second direction of geographical mobility in Turkey shows an ascending hierarchy between four regions. If any HSL migrant was from East, they inevitably moved to Istanbul via first the West and then Ankara. If they were from the West, they necessarily move to Ankara and then Istanbul, or directly to Istanbul. If they were from Ankara, they stay there or move to Istanbul. Istanbulers were not in need of any movement before HSLM. The study displays that one hardly sets off in the opposite direction.

The study underlines the extremely lower chance to-be-HSL migrant of the rural-origin girls and working class family background. Indeed, it then indicated predominance of middle class family background among HSL migrants, like other studies about HSLM.[35] It however reveals existence of a type of HSL migrants from Turkey as a consequence of return labor migration with respect to Germany as the host country: the root-trained.

Another way this study contributes the literature that the mothers of the HSL migrants, thanks to their cultural capital, guide the children for better educational attainments in Turkey. Middle class families in Turkey primarily try to take advantage of public elite education opportunities for their children. Nevertheless, access to these opportunities is restricted with cultural capital resources in the differentiated educational preferences in the education system of Turkey. For this purpose, in the families not only convert economic capital into cultural capital for the education of their children but also reproduce their cultural capital by means of efficient usage of the middle class motherhood.

This study further contributes to literature in showing that HSLM is not directly associated with unemployment and wage differentials, but is an element of career construction. Their professional career abroad depends on educational achievements in Turkey. The difference in their educational background in the context of HSLM from Turkey to Germany, is dealing with German language ability and familiarity with Germany through a

"warm-up exercise". Hence, German usage as a teaching language in secondary or tertiary education in Turkey, German language course in Turkey, summer school, graduate study, or an internship in Germany in the pre-HSLM period are evaluated as crucial factors to develop the background typology. Still, the fact that the well-trained type rather than the root-trained, the well-trained for Germany, and the fully-prepared for Germany types constitutes the main group of the HSL migrants from Turkey to Germany displays achievement of the German attractive program in 2000s for HSLM.

ENDNOTES

*Asisstant Professor, Bahcesehir University, Department of Sociology, Istanbul, Turkey.

[1] Source: *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge*. Currently, between 2000 and 2005, Turkey has remained the largest origin among the third countries, in every category of the stock statistics of HSLM for Germany, with more than 20 per cent (about 25,000 persons).

[2] The outline of interview contents includes ten segments: (i) *Demographic Profile* including sex, age, marital status, ethnicity, and education; (ii) *Family and Social Background* including parent's education and occupation, sisters and brothers, living atmosphere in family household; (iii) *Occupational Career* including professional experiences, certificates and occupational training; (iv) *Current Occupation and Work Conditions*; (v) *Migration Career* including factual courses of migration processes, and legal and financial situation; (vi) *Understanding and Interpretation of the Migration Project* including sense making patterns of the migration project, feeling at home; (vii) *Lifestyle Preferences* including opinion on having a regular and secure job, anxiety of losing job, and opinion on marriage and divorce; (viii) *Future Expectations* including professional goals, investments, and plans; (ix) *Social Networks* including personal and social relations, membership of labor union, membership of associations, organizations, society, club, and etc., membership of virtual society, and contact with Turkey; and (x) *Social Aspirations and Political Attitudes* including political points of view and attitude, opinions on nationalism in Turkey, on the European Union, and on Germany, and media for following news. See Sunata (2011) for all analysed findings of these interviews.

[3] Therefore, the so-called Green Card program is very influential for the study. All but six interviewees had taken part in this program.

[4] Here the terminology of orders of migration seems suitable. First order migrants are those spouses who migrate first. The second order migrant joins the first in the host country.

[5] These cases go abroad through Ankara or Urban-West, mainly Izmir.

[6] Among the parents there is the tendency to live on the coast after their retirement, which often coincides with the university graduation of their children. It is also common to oscillate between a metropolitan area and a smaller city. This phenomenon corresponds to the middle class status of the family.

[7] Source: National Education Statistics, Formal Education 2006-2007.

[8] The World Bank 2005. How Much Does Turkey Spend on Education? Development of National Education Accounts to Measure and Evaluate Education Expenditures.

[9] The highest middle-class families spend so much in the stage of secondary education that they prefer to send their children to the most prestigious private old-established "foreign" elite high schools. As mentioned previously, I restricted my study with the criterion that Bachelor's of Science degree must have been earned from a university in Turkey. I noticed that this exclusion causes the absence of the graduates from these schools that mostly prefer going abroad to study right after high school.

[10] As there have been more applications than quotas since at least 1975, there is a strict admission system of *numerus clauses* in tertiary education in Turkey. Applicants are increasing, as a continuously growing portion of the population in Turkey take the entrance exam each year. It is not uncommon for more than a million applicants to take the exam. In other words, approximately one person out of every four in the theoretical age group 18-21 applies for this exam. However, no more than one-third of the candidates to tertiary education can be admitted, which leads to increased competition. In order to qualify for admission, students start studying for the entrance exams as early as two years in advance.

[11] Ankara Chamber of Commerce estimated current total expenditures by families in Turkey on the university entrance exam preparation for their children are approximately 3 billion US Dollars every year.

[12] In that regard, it is remarkable that according to OECD (Organization for Economic Co-operation and Development), 56.0 per cent of the student performance variance in Turkey can be explained by students' study programs, the international index of economic, social and cultural status, and the between-school component of variation. This figure puts Turkey at the top of the OECD list, where the average is only 26.4 per cent.

[13] The term "public elite high schools" in the context of Turkey refers mainly to Anatolian and Science High Schools, outside of a few prominent General High Schools.

[14] In this study, all interviewees graduated from the best public universities in Turkey. Still, it is expected that the increase in competitive private universities in the last decade will bring about a sharp distinction in the HSL migrant profile in the following years.

[15] For that matter, the study assesses Alevi cultural capital as an affirmative value, in the context of the parents' encouraging approach to education of the child, in the rural-origin family (Prunus, Rhamnus, and Carpinus). Alevi philosophy, customs, and rituals differ largely from both the Sunni and Shia traditions. They have a Sufi doctrine of the "Perfect Man" (*İnsan-i Kamil*) and salvation lies partly in emulating perfect symbolic figures. In brief, the characteristics of the ideal Alevi include (i) love and respect for all people ("The important thing is not religion, but being a human being"); (ii) tolerance towards other religions and ethnic groups ("If you hurt another person, your prayers will prove worthless"); and (iii) respect for working people ("The greatest act of worship is to work"). The Alevi/Nusayri minority culture, especially the emphasis on education and work, had a certain influence on the life course of these three HSL migrants through their family.

[16] In 15-64 age interval, people in Turkey having education higher than senior high school graduation consists of 1.4 per cent in 1970, 3.2 per cent in 1980, and 3.7 per cent in 1990.

[17] Although popularizing education with the principles of "access and equity" has been aimed at in every period of the Republic of Turkey since its establishment, educational participation still remains discriminatory with regard to gender and geographical locations.

[18] The term "professional" is defined in this study as a person who is an entrepreneur, a highly-skilled worker, or a white-collar worker.

[19] Only one third of the sample did have working experience in Turkey.

[20] Almost all HSL migrants in the interviews explicitly posited that their primary preferences for a destination country were the Anglo-American ones, notably the USA and the UK. It is conspicuous that if a highly-educated person in Turkey has neither education directly dealing with Germany nor any migratory history related to Germany in their family background, her/his first country of choice for working abroad is probably an Anglo-American country. In the global context, this strong orientation is related to the predominance of English language and the related countries' long-standing immigration policies in trying to attract the HSL migrants. But in the local context, choosing these countries over Germany is partly due to the negative image of Germany too. This image is rooted in the collective memory of Turkey that is fed by the stories of the labor migrants of the 1960s and 1970s, stories characterised by alienation and homesickness.

[21] Webpage: Schulen: Partner der Zukunft http://www.pasch-net.de [06.09.2009] *Istanbul Lisesi*, *Cağaloğlu Anadolu Lisesi*, *Üsküdar Anadolu Lisesi* (Anatolian High Schools), as well as *Alman Lisesi* and *Avusturya Lisesi* (Private High Schools) are located in Istanbul and much appreciated. In Ankara, there is one private high school whose teaching language is German, mostly for children of diplomats. In Izmir, *Bornova Anadolu Lisesi* is also notable in the context of German language teaching.

[22] ESTIEM (European Students of Industrial Engineering and Management) is a Europe-wide organization for students in the field of Industrial Engineering and Management. DAAD, *Deutscher Akademischer Austauschdienst* (German Academic Exchange Service) is the largest German support organization in the field of international academic co-operation. AIESEC (*Association Internationale des Etudiants en Sciences Economiques et Commerciales*) is a "global, non-political, independent, not-for-profit" network platform for young students and recent graduates of institutions of tertiary education "to discover and develop their potential to provide leadership for a positive impact on society" (web page information). In the name of *Türkiye İktisadi Ticari İlimler Talebeleri Staj Komitesi Derneği*, AIESEC Turkey is among the four leading AIESEC countries in terms of the effect of their programs and internship exchange numbers. Annually, AIESEC Turkey supplies 300 internship opportunities abroad for Turkish students and 300 in Turkey for foreign students.

[23] About one quarter of ERASMUS students from Turkey prefer to go to Germany. Likewise, one quarter of the ERASMUS students who come to Turkey are from Germany. http://www.daad.de/presse/de/2007/8.1.1_1107_engl_ERASMUS.pdf Deutscher Akademischer Austauschdienst e.V.

[24] In the academic year of 2004-2005, the outflow from Turkey equals 1,142 students, whereas the figure for inflow from the ERASMUS program is 299. In the next academic year, the figures become 2,852 and 894 respectively.

[25] Source: OECD and UNESCO Institute for Statistics

[26] According to UNESCO statistics, 52,048 students from Turkey studied abroad in 2004, mainly in Germany (27,582), the United States (11,398), France (2,273), the UK (1,960), and Austria (1,820). Source: UNESCO, 2006. In 2005, the OECD statistics state that the total number is 52,027: 25.421 in Germany, 13.029 in the USA, 2.283 in France, 1.913 in the UK, 1.857 in Austria, and 7.524 in other countries.

[27] In the context of Germany, the category of "foreign students" consists of "*(auslandische) Bildungsausländer*" and "*(auslandische) Bildungsinländer*". The former group covers students who move to Germany after obtaining the qualification to enter the higher education system in a different country. The latter group, on the other hand, includes those people without German passports who go through normal phases of the education system in Germany to gain the same right. *Bildungsinländer*" with Turkish passports are a consequence of migration history between Turkey and Germany, including labor migration, refugees, and family unifications. They are, however, not the HSL migrants from Turkey but rather products of German education system.

[28] Today China is the biggest sending country to Germany, followed by Bulgaria, Poland, and Russia (http://www.wissenschaft-weltoffen.de/daten ; Quelle: Studentenstatistik Statistisches Bundesamt; HIS-Berechnungen). In comparison with these countries, the number of "*Bildungsausländer*" in Germany from Turkey, France, Austria, South-Korea, Spain, and Italy have not radically changed in the last ten years.

[29] http://www.yok.gov.tr/duyuru/2006/turkey_higher.pdf However, General Directorate of Higher Education (*Yükseköğretim Genel Müdürlüğü*) declared the scholarship program unsuccessful since many of those students chose not to return to Turkey. The number of government-sponsored students abroad in the academic year 2005-2006 increased to 392 (*Türkiye Eğitim İstatistikleri* 2005-2006). Güngör and Tansel (2006) still argue that the compulsory service requirement attached to this scholarship increased the probability of student return.

[30] National Education Statistics, Formal Education 2006/07. General Directorate of Higher Education (*Yükseköğretim Genel Müdürlüğü*).

[31] The following four countries are Azerbaijan with 16 per cent, France with 12 per cent, the UK with 7 per cent, and Kyrgyzstan with 7 per cent. About 50 per cent have been educated in EU member or candidate countries. The data is impressive: the USA received 56 per cent of students from Turkey for

graduate study (28 MA, 28 PhD), the UK 53 per cent (46 MA, 7 PhD), Germany 44 per cent (40 MA, 4 PhD), France 18 per cent (12 MA, 6 PhD), and the Central Asian Republics only 2 per cent.

[32] It may be a result of a bias in the registration system, since male students must be registered as students abroad in order to postpone their military services, but females have no any obligation to register themselves as students. Still, they display this general tendency. The OECD Database on all students abroad (both *Bildungsinländer* and *Bildungsausländer*) shows that female students from Turkey account for about 27 per cent of foreign enrolment in tertiary education.

[33] More than one-third in the sample completed one or two internships in Germany. One of every five HSL migrants received a master degree in this country before working. Attendance at German language courses seems as a slightly different position from other "warm-up exercises" to HSLM, since almost all of the people follow language courses after starting to work in Germany, if they do not learn German before. Having received a German language course in Turkey still carries a distinctive meaning in the context of preparation to the related HSLM.

[34] For instance, Ailanthus said: "[…] There were some friends who I had met during my internship. Then there was a friend called Paulownia, who I knew from the school… Before I came to here, we were talking about if we could move together. He had come one year before I did. […]"

[35] See Vaknin, 2002; Piore, 1979; Khadria, 1999; Sunata, 2002.

References

Bourdieu, P. (1986), 'The forms of capital', in J. Richardson (ed.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood, pp.241-258.

Findlay, A.M. (1995), 'Skilled Transients: the invisible phenomenon', in R. Cohen. (ed) *The Cambridge Survey of World Migration*. Cambridge: Cambridge University Press.

Florida, R. (2002), *The Rise of the Creative Class*. New York: Basic Books.

Kelley, R.E. (1985), *The Gold-Collar Worker: Harnessing the Brainpower of the New Work Force*. Reading, Massachusetts: Addison-Wesley.

Khadria, B. (1999), *The Migration of Knowledge Workers: second-generation effects of India's brain drain*. New Delphi: Sage Publications.

Musgrave, P.W. (1979), *The Sociology of Education*. London and New York: Methuen.

Piore, M.J. (1979), *Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sassen, S. (1998), *Globalization and Its Discontents: Essays on the Mobility of People and Money*. New York: Colombia University Press.

Sassen, S. (2000), 'New Frontiers Facing Urban Sociology at the Millennium', *British Journal of Sociology,* 51(1): 143-59.

Sennett, R. (2008), *The Craftsman*. New Haven: Yale University Press.

Sunata, U. (2010), *Not a "Flight" from Home, But 'Potential Brain Drain'.* Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller.

Sunata, U. (2011), *Highly Skilled Labor Migration: The Case Study of ICT Specialists from Turkey in Germany*. Münster: LIT Verlag.

Vaknin, S. (2002), *Analysis: Migration and Brain Drain-1*. Skopje: United Press International.

AFRİKA İÇ-GÖÇÜ VE POST-KOLONYAL VATANDAŞLIK

Y. Kerem ARSLAN*

ÖZET

Bu çalışma Afrika Büyük Göller Yöresi'ndeki etnik kimlik tabanlı göç hareketlerini ve sebeplerini algılamaya çalışmaktadır. Kolonyal dönemden beri süregelen bu hareketlilik, gerek işbölümü temelli, gerek kültürel, gerekse de politik kimliklerin oluşumunda önemli bir rol üstlenirken; bağımsızlık sonrası dönemde oluşturulmak istenilen milli kimliklerin de hem ortak paydasını hem de kırılma noktasını oluşturmaktadır. Özellikle Ruanda, Burundi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Uganda gibi bölge ülkelerinin kendi milli kimliklerini oluşturma sürecinde, bu kimliklerin dışında bırakılan grupların iç savaşlar ve etnik çatışmalardan kaynaklanan, bölge içerisindeki göç, yerinden edilme, mülteci hareketleri süregelmekte olan sorunların ana aksını oluşturmaktadır. Toplumlar içi ya da arası türetilen sınıflandırmaların kökeni ise kolonyal dönemde işbölümü üzerine şekillenmiş kültürel kimliklerin parçalanarak, yerine sınırları daha keskin çizilmiş politik kimliklerin yerleştirilmesinde aranmalıdır. Bu sömürgeci uygulamalar özenle incelenirken, ortaya çıkan genelde çift kutuplu toplumsal politik ayrışmanın yeniden üretim araçları irdelenecektir. Bu sayede bölgeyi kasıp kavuran çatışmaların ve bu çatışmaların sebep olduğu göç hareketlerinin bir şablonu çıkarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Etnik kimlik, Kültürel ağlar, Hutu-Tutsi etnik çatışması, Kolonyal vatandaşlık, Tutsi diasporası, Zorunlu yerinden edilme.

INTER-AFRICAN MIGRATIONS AND POST-COLONIAL CITIZENSHIP

ABSTRACT

This paper attempts to define the migration movements based on ethnic identity in the Great Lakes region of Africa and the motives behind them. Although these movements, which have lasted from the colonial period, play an important role in the formation of work-oriented, cultural, or political identities, they also appeared as a basis and as a breakpoint in the creation of national identities during the post-independence era. In the process of building national identities, particularly in Rwanda, Burundi, Democratic Republic of Congo, and Uganda, the migrations in the region, the displacements, and the refugee movements stemming from civil wars and ethnic conflicts constituted the main axes of contemporary regional problems. The

foundation of the emergence of racial or ethnic classifications, whether intra-society or inter-societies, should be searched for in the replacement of cultural identities based on the division of labour in the colonial period by the more strictly drawn political divisions. By examining the implementations of colonial rule, this paper seeks to analyse the instruments of the reproduction of social and political differentiation in a type of society that generally emerged as bi-polar, such as Rwanda and Burundi. Finally, this study aims to put forth a pattern of regional migration movements.

Keywords: Ethnic identity, Cultural networks, Hutu-Tutsi ethnic conflicts, Colonial citizenship, Tutsi diaspora, Forced displacement.

Giriş

Ruanda, Burundi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Uganda ve Tanzanya gibi ülkeleri içine alan, Afrika'nın Büyük Göller yöresi uzun zamandır süregelen politik kargaşa ve çatışma haline tanıklık etmektedir. Var olagelen siyasi dengesizlik ve gerek etnik temelli gerekse de bölge ulus-devletlerinin post-kolonyal vatandaşlık anlayışları üzerinden şekillenen silahlı çatışmalar sonucu, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) 2011 yılı verilerine göre, bölgede 5 milyonun üzerinde zorunlu olarak göç etmiş mülteci, sığınmacı ve dahili yerinden edilmiş kişiler (internally displaced persons – IDPs) bulunmaktadır. Bu mahşeri durum karşısında her türden fiziki çözüm üretilmeye çalışılırken, çözüm adına esas katkı, çatışma ve kargaşa durumunun dayandırıldığı kavramların revizyonunda yatmaktadır.

Büyük Göller yöresinin sosyo-politik gelişimi incelendiğinde, siyasal iktidar yapılarının değişimini evrimsel olarak açıklasak bile, özellikle sömürge biliminin sosyolojik ve antropolojik kavramlarının dayatmalarının yerel ve içsel kavramlar karşısında devrimine tanıklık edilmektedir. Hatırlanması gereken ilk veri Siyah/Kara Afrika ya da Sahra-altı Afrikası (sub-Saharan Africa) denilen bölgenin dünya sistemine en geç katılmış olan bölge olduğudur. Dünyada, XIX. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, *terra incognita* (bilinmeyen toprak) olarak adlandırılan tek bölge Sahra-altı Afrikası'nın Büyük Göller yöresiydi. XX. yüzyılın başında ise günümüz Demokratik Kongo Cumhuriyeti Belçika Kralı II. Léopold'un şahsi malı ilan edilmiş, Ruanda, Burundi ve Tanzanya Alman Doğu Afrikası'nın parçası olmuş, Uganda ise Britanya İmparatorluğu'nun yönetiminde Afrika'nın incisi (*Pearl of Africa*) haline gelmişti bile. Avrupa etkisini algılamak ve ardından anlayabilmek için, öncelikle XIX. yüzyıl Avrupa değer yargılarının ve bu değer yargılarının ürettiği kavramların bölge halkları üzerinde ne tür sosyo-politik değişimlere sebep olduğunu fark etmek gerekmektedir. Sömürge yönetim biçimlerinin gerek sosyal iktidar ağları gerekse de

bölgedeki üretim biçimlerinin üzerinde sebep olduğu bozulmaların mirası, I. Dünya Savaşı ardından Milletler Cemiyeti bünyesinde oluşturulan *'mandat'* yönetimleriyle pekişmiştir. Bu miras bölge ulus-devletlerinin bağımsızlık sonrası siyasal ve toplumsal hayatlarına da intikal ederek, kurulan ve pekiştirilen ikili yarılma ortamında, toplumları kutuplaştırmasını sürdürmüştür. Günümüz bölge sorunları gözlemlendiğinde bu kolonyal mirasın sürekli çatışma hali üzerindeki etkisini yadsımak pek de olası gözükmemektedir.

Bu çalışma Büyük Göller yöresindeki toplumsal kimlikleri ve siyasal iktidar kümelerini, seçilmiş örnekler üzerinden tarihsel olarak inceledikten sonra; sömürgeleşmeyle beraber bu kimlik ve yapılardaki değişimleri inceleyecektir. Fredrik Barth'a göre etnik kimliklerin sabit, değişmez bir özü bulunmamaktadır. Barth, bireylerin algılamalarına göre etnik kimliklerin sınırlarının değişiklik gösterdiğini belirtirken, bu sebeple etnik grupların nesnel özellikleri yerine grupları birbirinden ayıran mekanizmaların incelenmesinin gerektiğini belirtmektedir (Özkırımlı, 2008: 214). Bu sayede kolonyal öncesi ve kolonyal dönem toplumsal yapıları arasında oluşan farklılıklar ortaya konularak, bu farklılıkların bağımsızlık sonrası toplumsal yaşam koşullarında ürettiği erozyon ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bölgedeki bağımsızlık sonrası ulus inşa süreçlerinde bu yaşanan toplumsal erozyon süreçlerinin etkileri araştırılırken, süregelen uygulama ve kabullerin günümüzde bölgede yarattığı sebep-sonuç ilişkisi anlamlandırılmaya çalışılacaktır. Çünkü Jean-Loup Amselle'in belirttiği gibi etnik kategoriler adlandırdıkları grupların ortaya çıkmasına bizzat neden olmaktadırlar. Ayrıca Afrika'da görülen etnik çatışmalar tarihi çelişkilerden değil de, sömürgeci bilginin dayatılmasının sonucu (Leca, 1998: 72-77) ise, bu kategorilerin etnik kimlikler arasında ne tür farklar yarattığı ve diğer başka grupların bu farklar üzerinden kendilerini nasıl tanımladıkları ortaya konulmalıdır. Etnik grubu, kuşaktan kuşağa geçen ve normal olarak kuramda devlet sınırlarına bağlı olmayan, bazı sürekli davranışlara sahip olduğu söylenen kültürel bir kategori olarak tanımlayan (Balibar&Wallerstein, 2007: 96-97) Immanuel Wallerstein'a göre kolonyal dönem öncesi Afrika'daki karmaşık ve hiyerarşik olan çeşitli etnik gruplar, genelde fetih durumlarının ürünüdür. Bu durumdaysa etnik gruplar weberien statü grubunun ampirik karşılığıdır (Balibar&Wallerstein, 2007: 227-228).

Büyük Göller yöresinin mevcut durumunu geliştirmek amacıyla, bu çalışma özellikle pre-kolonyal kimlik algılarıyla kolonyal dönem ırk ve etnisite kavramlarını mercek altına alacaktır. Öyle ise bu ayırım araçlarını ve bunların ortaya çıkardığı durumları incelemek gerekmektedir. Bu sayede bölge ulus-devletlerinin bağımsızlık sonrası uyguladıkları post-kolonyal vatandaşlık biçimleri de karşılaştırılabilecektir. Bu karşılaştırma ise bölgedeki çatışma halinin etnik kimlik temeli ile siyasi iradesizlik arasındaki ilişkisinin ortaya

koyulmasına yardımcı olacaktır. Bu ilişki sayesinde süregelen zorunlu göç ve diaspora durumunun temelindeki kavramların ürettiği diyalektik anlamlandırılabilecektir. Ancak bu koşullar sağlandığında bölge açısından daha umut vaat eden bir gelecek adına kavram ve kabullere farklı anlamlar üretilebilecektir.

Büyük Göller Yöresinde Sosyo-Politik Yapılar

Siyah Afrika'daki sosyo-politik yapılar üzerindeki uzun dönem değişimleri gözlemleyebilmek adına ilk olarak kolonyal dönem öncesi sosyal ağların yapı taşı olan klan yapılarını ve işleyişini anlamak gerekmektedir. Bu klan yapılarının içerisinde değişen sosyal ilişkiler bütününü algılamak için ise zaman içerisinde değişen himayecilik düzeni kurumlarına, genişleyen iş gücü kontrol sistemlerine ve gelişen etnik yarılmalara odaklanmak gerekmektedir. Bölgeye ve yaşananların tarihsel arka planına bu perspektiften yaklaşıldığında ortaya çıkacak olan değişen sosyal yapı ve ilişkiler ağı üzerine inşa edilmiş bir iktidar merkezileşmesi ve sömürge döneminde daha da değişen, keskinleşen bir yöneten-yönetilen ilişkiler bütünüdür. Kolonyal tarih anlayışı Afrika toplumlarını ilkel, sabit ve statik olarak görmüştür. Oysa beraber yaşama iradesi ve akrabalık ilişkilerine bağlı klanik yapıların tarihi süreç içerisinde ortaya çıkan ürünler olduğu aşikârdır. Aksi halde özellikle bölgedeki klanik sosyal ağlardan devşirilen etnik kimliklerin varoluşu paradoksaldır. Çünkü aynı klan yapısı içerisinde farklı etnik kimliklere sahip gruplar olduğu gibi, aynı etnik topluluk içerisinde farklı klanik alt-kimlikler de mevcuttur (Newbury D., 2009: 189-203).

Bu yapısal paradoksun işlevselci bakış açısıyla sömürge döneminde nasıl meşrulaştırıldığına geçmeden önce Büyük Göller yöresindeki klan yapılarının kolonyal dönem öncesindeki durumu incelenecektir. Örnek olarak özellikle günümüz Ruanda ve çevresi seçilmiştir ki bunun sebebi hem Ruanda Krallığı'nın sömürge dönemi öncesi bölgenin en önemli politik merkezi olmasının yanı sıra incelenen Afrika iç-göçü sarmalına sebep etnik yarılmaların en vahşisi olan Hutu-Tutsi ayrımının da toplumsal çıkış noktası olmasıdır.

Pre-Kolonyal Toplumsal Kimlikler

Büyük Göller yöresi ile ilgili toplumsal kavram ve değerlerin gelişimi ve/veya değişimi hakkında yorum yapabilmek adına öncelikle bölgedeki toplumsal ve siyasal yapıların bir tarihçesine göz gezdirmek gerekmektedir. Özellikle Ruanda ve çevresi incelendiğinde ilk olarak karşılaşılan bölgenin coğrafi yapısıdır. Bin tepeler ülkesi (pays de milles collines) olarak adlandırılan bölge nehirlerle ve bataklıklarla birbirinden ayrılan yamaçları verimli tepelerden oluşmaktadır. Bataklıklar geçilmesi zor bölgeler olduğundan

doğal olarak her tepe genellikle diğerlerinden yalıtılmış coğrafi birimler oluşturmaktaydı (Vansina, 2001: 24). Bu birimler bir araya gelerek tarım ve hayvan yetiştiriciliği yapan topluluklarının simbiyotik yaşam alanları haline gelmiştir. Bu yaşam alanlarındaki temel toplumsal birim ise *inzu* (ev - evlenmiş oğullar için ortak yerleşke, kızlar için değil) (Schoenburn, 2001: 122) denilen üç nesli kapsayan bölgesel ve dışevliliğe dayanan ataerkil soyları kapsamaktaydı. Yaşı gelen çocukların evlenmeleriyle yeni nesillerin ortaya çıkmasıyla yeni *inzu*'lar ortaya çıkmaktaydı. Bu durumda ise aynı kökenden gelen tek bir soya bağlı *umuryango* (taç kapı ya da büyük kapı) oluşturulmaktaydı. Bu oluşumların esas amacı güvenlik kaygısında yatmaktadır. Bölgede kan davası yaygın olarak başvurulan bir gelenekti, dolayısıyla bu durumdan korunmak için *inzu* birimleri daha büyük *umuryango* birimlerine dönüşmekteydi. *Umuryango* genişleyerek yirmi aile civarına ulaştığındaysa genelde ortaya çıkan bir kavga ve çatışma hali yeni *umuryango* birimlerine bölünmekteydi. Bu bölünme hallerindeyse soya ve ortak ataya bağlı mezhep bilinci de bölünmekte, *umuryango* kurucusunun adını almakta ve bölünme öncesi atalar artık anılmamaktaydı (Vansina, 2001: 44-45). Daha geniş bir toplumsal grup olan klan yapısı ise birçok *imiryango* (*umuryango* kelimesinin çoğulu) bir araya gelerek oluşturulmaktaydı. *Ubwoko* (tür, aile) adı verilen bu klanlar eşit *imiryango* arasında oluşturulmuş bir birlik, bir ittifaktır. Bu klanlara mensup kişiler, aile bağları olmaksızın aile olarak kabul edilerek, birbirlerine karşılıklı yardım ve ortak koruma sağlamakla mükelleftiler. Her *umuryango*'nun yöneticisi her zaman için adından vazgeçerek başka bir klana bağlanabildiğinden, bölgedeki klanlar değişmez olmadığı gibi nesil grupları da değildiler (Newbury, 1980: 6-36). Bu bağlamda tarihsel olarak *imiryango* üzerinden klanlara bağlılık olgusu genellikle dönemin bölgedeki küçük efendileri arasındaki güç ve iktidar ilişkilerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla sosyal kimliklerin kolonyal dönem öncesi değişken karakteri göz ardı edilmemelidir.

Büyük Göller yöresi politik yapılarına şekil verecek sosyal ilişkiler ağları incelendiğinde zaman içerisinde üretim biçimleri üzerinden farklılaşan bir mekanizmayla karşılaşılmaktadır. Bölgedeki topluluklar ortak yaşamlarını hayvan yetiştiriciliği ve tarımsal üretim üzerinden tanımlamışlardır. Bölgesel yağışlar ile de yakından ilişkili ortak yaşam koşullarında hayvan yetiştiricisi kesim sürülerinin gezginliği sayesinde daha geniş alanlara hareket kabiliyetine sahipken, tarımla uğraşan kesimse tepe merkezli yerleşik düzenin istikrarına bağımlıydılar. Fakat yine de ekilecek topraklar ve otlaklar arasında bir paylaşım üzerinden oluşmuş bir sosyal ilişkiler ağı mevcuttur. Mevsimlik yağışların azlığı ya da tersine yoğunluğu yüzünden oluşabilen kıtlık dönemlerinde, yetiştirici gruplar kendilerini daha kolay bu geçici durumdan koruyabilirken, çiftçi gruplar ise etkilenmeye daha müsaittiler. Bu gibi

kıtlıklar karşısında meydana gelen göç hali ise genelde söz konusu durum ortadan kalktıktan sonra eski topraklara dönülmesiyle sonuçlanmaktaydı. Bu açıdan bakıldığında Büyük Göller yöresinde *imiryango* bağlantılı klanlara mensup topluluklar arasında karşılıklı yarar ve ürün alış-verişi temelli bir ortak yaşam mevcuttu. Soysal yapılar ve ilişkiler tarafından olgunlaştırılan politik yapıların ortaya çıkışıysa bölgedeki klanik yapılardan otonom kümeleşmelerin ortaya çıkmasıyla paraleldir. Bu durum XVII. yüzyılın ardından sahneye çıkmıştır. Küçük klan yapıları içerisinden bazılarının zaman içerisinde diğerlerine üstünlük sağlamaya başlaması, daha merkezi politik yapılara geçişin de işareti olmuştur.

XVII. ve XVIII. yüzyıllar çok sayıdaki ufak klanların zamanla ortadan kaybolmasının ardından daha büyük, güçlü ve merkezi klanların oluşmasına şahitlik etmiştir. Bu durum ise alt-klan kimliklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Klan ve alt-klan kimliklerinin varoluşu ise bölgede süregelen göç hali üzerinde kolaylaştırıcı bir etki yaratmaktaydı. Ruanda'daki bir klan Uganda'da başka bir klanın alt-klanı olabilirken, aynı alt-klan Burundi'de ya da Tanzanya'da bir klan olabiliyor hatta bu klan da Ruanda'da başka bir klanın alt-klanı sayılabiliyordu (Chrétien, 2000: 71-78). Bu geçişken yapı hem sosyal hem de politik açıdan tarih sürecinde oluşturulmuş bir ilişkiler ağının sonucu olarak kabul edilmelidir. Bütün bu yapı karmaşası içerisinde büyük klanların siyasi güç kazanmaları ve iktidar kümeleri oluşturmaları ise bölgedeki krallık hanedanlarının kuruluş zamanlarına denk gelmektedir.

Merkezileşen İktidar ve Değişen Sosyal Yapılar

Büyük Göller yöresindeki sosyo-etnik kırılmanın ortaya çıkışı da yine bölgedeki iktidar yapılarının değişimiyle yakından alakalıdır. Ruanda ve Burundi'deki Hutu-Tutsi-Twa ayrımı ya da Uganda'daki İru-Hima ayrımının kökleri bölgenin iktidar yapılarının merkezileşmesiyle belirmeye başlamıştır. Buradaki en önemli nokta bu ayrım çizgilerinin literatüre Avrupa ile temastan sonra girmiş olması ve öncesinde var olmayan bu ayrımın zaman içerisinde klanların genişleyerek seyrelmesi ve etnikleşmesiyle ilişkili olduğudur. Örnek olarak incelenen Ruanda ve çevre bölgesinde siyasi merkezileşme *Nyiginya Krallığı*'nın XVIII. yüzyılda başlayan hâkimiyetiyle başlamıştır. Ruanda Krallığı bölgede *Nkore, Bunyoro* ve *Buganda* krallıklarıyla beraber dönemin en önemli siyasi merkezi haline gelmiştir. Merkezileşme hareketlerini incelerken ilk fark edilen değişimlerden biri sürekli ve merkezi orduların oluşmaya başlamasıdır. Bu durum ise sosyo-ekonomik hayattaki bazı değişimlerin sonucu ortaya çıkmıştır. Bölgedeki topluluklar arasında karşılıklı yarara dayalı ortak yaşamın iki lokomotifi mevcuttu. Bunlar tarımsal ve pastoral üretim yapan gruplardan oluşmaktaydı. Bu topluluklar arasındaki ilişkilerde uygulanan sistemler geleneksel olarak

şekillendirilmişti. Ruanda'da, hayvan yetiştiricilerinin, hayvanları olmayanlara yetiştirecekleri hayvanlar vererek karşılığında hizmet aldıkları, *ubuhake* adlı bir sistem uygulanmaktaydı. Burundi'de de benzer bir sistem vardı ve *ubugabire* olarak adlandırılıyordu. Benzer bir sistem toprağın işlenmesi için de geçerliydi. Fazla toprağı olanlar, toprağı olmayanlara belli bir miktar topraklarını kiralayarak karşılığında mahsulün bir kısmını alıyorlardı. Ruanda'da bu sisteme *ubukonde*, Burundi'de ise *ubugererwa* denmekteydi (Shyaka, 2005: 7). Bu ilişkiler ağı himayecilik düzeniyle işlemeye başlamadan önce klanlar arası bir hiyerarşiden söz etmek mümkün değildir. Çünkü merkezileşmenin başladığı zamanlarda öne çıkan iktidar yapılarının ait olduğu tek bir grup ya da topluluktan bahsedilmemektedir.

Ortak bir kültürel grubun etnikleşme sürecini incelerken bu ayrımı oluşturan kimlik farklılıklarının ortaya çıkış sebeplerini de anlamak gerekmektedir. İş bölümü temelli, kültürel ya da politik kimliklerin farklılıkları bölgedeki en keskin ayrışım olan Hutu-Tutsi etnik yarılmasına eşlenmeye çalışıldığında ortaya çıkan sonuç bu kimliklerin siyasi olabileceğidir. Bu kimlikler kültürel olarak algılanmamalı çünkü iki grup da ortak kültürel yapıların ürünüdür. Ayrıca ortak tarih, dil (*kinyarwanda*) ve gelenekler bütününe sahiptirler. Diğer yandan iş bölümü temelli yani sosyo-ekonomik kimlikler de olmamalıdırlar. Bunun sebebi ise toplumun her kademesinde iki grubun mensuplarının da mevcut olmasıdır. Öyleyse bu yarılma, bölgedeki iktidar yapılarının şekillendirdiği devlet aygıtının gelişimiyle doğru orantılı olarak sürekli değişen, yöneten-yönetilen ilişkisi içerisinde yeşeren sınıfsal politik kimlikler olmalıdır (Mamdani, 2002: 59). Bu açıdan bakıldığında Ruanda'daki merkezi krallık yapısına geçiş sürecinin sosyo-politik kimlikler üzerinde yarattığı değişimleri incelemek yarılmanın boyutlarını anlamak için önemlidir.

Birkaç otonom şefliğin amalgamının güçlü bir klanın liderliğinde tek bir çekirdek krallığa dönüştüğü zaman *Abinyiginya* klanının öne çıktığı döneme denk gelmektedir. Bu kraliyet klanı Victoria ve Kivu Göllerinin arasındaki geniş savan çayırlarında pastoralist grupların birleşmesiyle XV. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır. Krallık bu bölgeden zamanla batıya doğru genişleyerek tepe tarımı yapan bölgeleri de hâkimiyeti altına almaya başlamıştır. *Mwami* diye adlandırılan kral, geleneklere göre ülkenin refahını sürdürmekle yükümlüydü. *Ubiiru* denilen bu refahın kendileri yönetmese dahi yönetme kurallarını şart koşan toprağa ve doğaya bağımlı ruhani koruyucularına ise *abiiru* denilmekteydi. Krala danışmanlık görevini üstlenen bu koruyucular aynı zamanda ayin yapabilme yetkisinin de tek sahipleriydiler. Bu ayinler arasında *mwami*'nin saltanatını meşrulaştıran tahta çıkma ayini en önemli olanıdır. Bu ayin gerçekleştirilmeden önceki kralın ölümüyle durmuş olan normal yaşama dönülemezdi. Bu dönüş ruhani olduğu gibi görsel de olmalıydı. Tahta çıkış ayini yeni bir başlangıcı temsil

ederek yeni kralın sorumluluk ve yükümlülüklerini üstlendiğini tüm halka göstermesini sağlamaktaydı. Örneğin Ruanda'da *mwami* demir döverek ya da zanaat yapımına katılarak hatta tüm ülkeyi hâkimiyeti almak anlamında baştan sona geçerek *abiiru*'ların gözetiminde tahta çıkışını meşrulaştırırken, bölgedeki diğer krallıklarda da benzer ayinler uygulanmaktaydı. *Nkore*'de yeni *mugabe* bir çiftçiye çapa ve bir yetiştiriciye sırım verirken, Burundi'de ayin sırasında *mwami* bölgedeki iki nehri boydan boya geçerek ülkenin merkezine bir yolculuk yapabiliyordu (Chrétien, 2001: 101-109). Dolayısıyla yeni kral normale dönüşü yani ürüne, hasada, hayvanlara dönüşü simgelemekteydi. Yeni kral ülkenin babası ve koruyucusu, tüm toplumsal işleyişin garantörü olmaktaydı. Bu işleyiş pastoral ve tarımsal toplulukların ortaklığına dayanmaktaydı. Dolayısıyla yetiştirici olan kraliyet mensupları ve çiftçi olan ruhani liderler arasında bir denge mevcuttu. Bu dengenin XVIII. yüzyıl sonunda başlayarak XIX. yüzyılda bozulması toplumlardaki yarılmanın da ilk göstergelerini oluşturmaktadır.

Toplumsal kutuplaşmanın yükselişini anlayabilmek için bazı ideolojik kurumsal yapıların değişimini incelemek gerekebilir. İlk olarak *Mwami Cyrima Rujugira* (1756-65) kralın yetkilerini sınırlayan *abiiru*'ların ruhani tekelini kırarak çiftçi *Hutu*'ların doğaüstü güçleriyle yetiştirici *Tutsi*'lerin askeri gücü arsındaki birliğin bozulmasına sebep olmuştur. Devlet yönetiminde etkileri giderek azalan Hutu klanlarının liderleri yerine kendi seçtiği kişileri atamaya başlayan *Rujugira,* daha sonra pastoral ve tarımsal toplulukların arasındaki geleneksel işbölümünün toplumsal hayatta yarattığı en önemli değişimi *ubuhake* sisteminin hayvan yetiştiricileri lehine geliştirerek yaratmıştır. Bu sistem sayesinde tarımla geçinen kesimden hizmet almaya başlayarak çiftçileri vassal durumuna devşiren toplumsal değişim XVIII. yüzyıl sonundan itibaren yeni ve tek tip yönetici elitin ortaya çıkmasını sağlamıştır. *Ubuhake* sistemi tek başına bireyi bir patrona bağlamaya başladıktan sonra bir çalışma sistemine dönüşmüş, bunun sonucunda da sığırları olmayan aileler zorunlu olarak bir patronun hizmetine girmek durumunda kalmaya başlamışlardır. Hamilik sistemindeki değişim sadece hayvan yetiştiriciliği üzerinden işlememekteydi. XIX. yüzyılın başında iktidara gelen *Mwami Yuhi Gahindiro* yönetiminde değişen toprak mülkiyet hakkı da sosyal yapıda önemli erozyona sebep olmuştur. Daha önceleri toprak üzerinde soya bağlı kontrol hakkı üzerine kurulu *ubukonde* sistemi yerine toprak üzerindeki hakların krala devredildiği bir sisteme geçilmiştir. *İgikingi* denilen bu sistem sayesinde kral da, artık üzerinde kullanım hakkı olan toprakları kendine yakın olan yöneticilere mera olarak dağıtmaya başlamıştır. Bunun sonucu topraksızlaşan çiftçi çoğunluk *ubuhake* sistemine tabi olmak durumuna düşmüşlerdir. Bu

sayede topraktan gelen ürünler üzerindeki haklarını da kaybeden Hutu klanlarının güçsüzleşmeleri ve toplumsal hiyerarşide alçalışları pekişmiştir.

Bir patrona yani hamiliğe bağlı çalışma sisteminin yarattığı toplumsal yarılma döneminde fark edilmesi gereken en önemli gelişme *Mwami Kigeri Rwabugiri* (1860-95) tarafından uygulamaya konulmuştur. Tarım kitlelerinin toprak haklarının kaybının sonucu ortaya çıkan *ubureetwa* sistemi tepe şeflerini ve soylarını direkt olarak etkilemekteydi. Toprakların işgal hakkı üzerinden tüm tepe şefleri ve ailelerini, işgallerine karşılık ödeme olarak zorunlu bir çalışma programına sokan bu sistem, Avrupa'daki feodal sistemin *corvée* (angarya – köylünün derebeyine zorunlu hizmeti) tipi çalışma sistemine benzer bir uygulamaya tabi tutarak çiftçi Hutu topluluklarını serflik statüsüne indirgemiştir. Öncül sistemi olan *ubuhake* sığıra bağımlılık üzerinden toplumun her iki kesimini, hatta pastoral Tutsi gruplarını daha fazla, etkilerken yeni sistem *ubureetwa* ise toprak hakkı üzerinden sadece çiftçi Hutu kitlelerini etkilemiştir. Böylece yarı-otonom Hutu ve Tutsi soyları üzerine kurulu toplumsal yapının parçalanarak kutuplaşmasının sonucu, *Rwabugiri*'nin yönetiminde Ruanda bir Tutsi iktidarına dönüşmüştür. Tüm bu sosyal ilişkiler ağı üzerindeki bozulmalara askeri ve kurumsal iktidar yapılarındaki değişimler de eklenince yarılmanın boyutları daha net ortaya çıkmaktadır.

Askeri Sistem ve Farklılaşan Toplumsal Sınıflar

Askeri yapılanmadaki değişiklikler incelendiğinde uygulanan sistemin belli bir dönem için toplumsal kutuplaşmayı önlediği görülmektedir. *Rujugira* yönetiminde değişmeye başlayan askeri sistem dış tehditlere karşı devlet içi bir yeniden yapılanmanın ürünüdür. Sığır karşılığı emek alış-verişine bağlı *ubuhake* sisteminin de öncülü olan, hediye bir sığır karşılığı belirli zaman aralıklarında patrona hediye sığırdan doğan bir başka sığır verilmesi olarak açıklanabilecek, *umuheto* sistemi üzerinden gelişen askeri yapı bu sayede tımar benzeri bir sistemle ordu kuvvetlerinin gereksinimlerini karşılamaktaydı. Ordu mensupları özellikle değişik bölgelerden seçilmekteydi ve kendi bölgelerinin dışında bir kamu hizmetlisi olarak görevlendirilmekteydi. Bu sistemin lokomotifi *umuheto* bağlılığı genelde Tutsi gruplarının üzerinden şekillenmekte ve haliyle bu tımar sistemi sayesinde ordu genelde Tutsi halktan oluşmaktaydı. Fakat sosyal yapılardaki değişimler askeri sistemde de değişimleri tetiklemiştir. Buna örnek olarak *umuheto* sisteminin *ubuhake* sistemine devşirilirken tımar yapısının bozularak kralın dağıttığı bir iltizam sistemine dönüşmesi gösterilebilir. Bu sayede *Rujugira* döneminde orduya Hutu asker alınmaya başlamış, böylece daha çok askeri harekâtlarda kullanılmaya başlayan Hutu grupların (Prunier, 1995: 15) hayvan gütme ya da çiftçilik gibi

daha sivil yapılarda yer almaları da güçleşmiştir. Her ne kadar XX. yüzyılın ortalarına kadar orduların savaşan kesimlerinin sadece Tutsi gruplarından oluştuğu varsayılsa dahi (Maquet, 1954) yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılan tarihsel ve antropolojik araştırmalar bu durumun daha eski zamanları kapsadığını göstermektedir. XIX. yüzyılın sonlarına gelindiğinde tüm Ruanda'lılar ister Hutu ister Tutsi ister Twa olsunlar orduda görev yapmaktaydılar (Mamdani, 2002: 68). Diğer yandan bu değişim sırasında özellikle sistemin omurgasını oluşturan hayvan gütme işleri bireylerden ziyade soy gruplarına verilmekteydi. Bu durumda aile başındaki kişi ordu yetkilisine bağlı olmakta, sonuç olarak da akrabalık ilişkisi askeri yapıya eklemlenerek tepe ya da klan şeflerinin otoritesini sınırlamaktaydı. Bu sistemdeki en nihai sonuç ise askeri kurumsal yapıda yüksek mevkilere atanan Tutsi mensuplarının sosyal hiyerarşide de yükselmesi olmuştur.

Bölgedeki toplumsal kutuplaşmanın son aracı kurumsal yapılardaki değişimlere gelindiğinde yine özellikle merkezi iktidar reformları ile Ruanda devlet aygıtını en güçlü haline dönüştüren *Rwabugiri* dönemini incelemek gerekmektedir. *Mwami* teorik olarak yüce hâkim, yasa koyucu hatta gelenekleri değiştirme yetkisi bulunan mutlak hükümdardır. Pratikte ise yetkilerini hayata geçirmek için kurumsal yapıların işleyişinden güç almaktaydı. Kurumsal yönetim tepelere bölünmüş bölgelerden ve bölgelere bölünmüş vilayetlerden oluşan hiyerarşik bir yapıdan oluşmaktaydı. Vilayet yönetimi askeri şeflere bağlıyken, bölge yönetimleri birbirinden bağımsız tarla şefleri ve otlak şeflerine bırakılmıştı. En küçük birimin başında ise tepe şefleri bulunmaktaydı. Tüm şefler ya kral ya da daha üst bir şef tarafından atanan merkeze bağlı bürokratlardan oluşmaktaydı. Merkezi yapı Tutsi egemenliğinde olduğundan tüm askeri şefler, vilayet yöneticileri, otlak şefleri Tutsi grubuna mensuptular. Tarla şefleri arasında varlıklı Hutu gruplarının şefleri bulunabiliyorken esasen halkla daha birebir ilişki içerisinde bulunan tepe şefleri Hutu ve twa kökenli seçilmekteydi. Hutu kökenli şeflerin kolonyal dönemde iyice seyrekleşmesi *déhutuisation* (anti-Hutulaşma / Tutsileşme) (Chrétien, 2000: 164) süreçleriyle açıklanmaktadır. Kolonyal etki görülmeden yani etnikleştirilmeden önce weberien sosyal statü grubu üzerinde şekillenen toplumsal kimliklerin etnikleşmeyle geçişkenliklerini kaybetmesi evrimsel bir değişim olmalıdır (Newbury C., 1988: 12,51-52; Prunier, 1995: 21-22; Lemarchand, 1970: 98; Mamdani, 2002: 70).

Sonuç olarak genelleme yapmak gerekirse Büyük Göller yöresindeki en keskin etnik yarılmanın kökleri tarihsel süreç içerisinde bulanık gözükmektedir. Periyodik olarak bakıldığında ise bölgedeki merkezileşme ve devlet aygıtının kurumsallaşmasıyla yakından ilgili olduğu görülmektedir. Bu evrimsel değişim süreci içerisinde bir toplumsal kutuplaşmaya tanıklık edilse dahi bir etnikleşmeden söz edilmemelidir. Etnikleşme etkisi ise bölgeye batı

biliminin bir armağanı gibi gözükmektedir. Bu sebeple ardıl bölüm kolonyal bilim tezleri ve bu tezler ışığında bölgede hayata geçirilen uygulamaları kapsayacaktır. Bu sayede bağımsızlık sonrası devam edecek olan kolonyal mirasın etkileri hakkında daha nesnel bir bakış sağlanmaya çalışılacaktır.

Emperyalizm ve Hamitik Irk Teorisi

Afrika'nın Büyük Göller yöresi modern dünyanın en geç keşfettiği bölge olma özelliğini taşımaktadır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında artık bilinmeyen toprak olarak sadece Büyük Göller yöresinin tropikal kısmı kalmıştı ki bu bölge aynı zamanda Avrupa'nın hayranlık duyduğu Mısır medeniyetine binlerce yıldır can veren Nil nehrinin iki kaynağından biri olan Beyaz Nil'in doğduğu topraklardı. Beyaz Nil'in kaynağı henüz bilinmediğinden bu bölge hem Avrupa devletleri hem de bu devletler adına çalışan kâşifler için merak konusuydu. İlk deneme Mısır Hidivi Mehmet Ali Paşa tarafından 1839 yılında organize edilse de esas dönüm noktası 1856 yılında Londra'daki Kraliyet Coğrafi Topluluğu (Royal Geographical Society) tarafından Richard Burton ve John Hanning Speke'nin Büyük Göller yöresine keşif seferine yollanması olmuştur. Tanganyika ve Victoria Gölleri bu sefer çerçevesinde keşfedilmiştir. Speke aynı zamanda Ruanda'daki yerli topluluklarla karşılaşan ve onları ilk kez gözlemleyerek toplumlarının bir etnolojisini çıkaran kâşiftir. Diğer yandan 1878'de Belçika Kralı Leopold II Afrika'nın en tecrübeli kâşiflerinden Sir Henry Morton Stanley'ye Congo nehri havzasını keşif görevi teklif eder ve Stanley ve Leopold II, 5 yıllık bir keşif seferi için antlaşırlar (Stanley, 1885)

1882'ye gelindiğinde Sahra-altı Afrika'sında *terra incognita* (bilinmeyen toprak) neredeyse kalmamıştır. Fransa Benin, Gabon, Ekvatoral Afrika ve kıyı Kongo'sunda, Belçika tüm orta Afrika'yı kapsayan Belçika Kongo'sunda, İngiltere ise Çad, Eritre, Somali, Sudan bölgelerinde hâkimiyet kurmuşlardı. Milli birliğini kurmakta Avrupa ülkelerinin gerisinde kalmış olan Almanya ise bu paylaşım ve sömürgeleştirme yarışına geç katılmıştır. Fakat Almanya birkaç yıl içerisinde Togo, Kamerun ve Güneybatı Afrika'yı koruması altına aldığını ilan etmiştir. Alman şansölyesi Bismarck'ın Avrupa'da gözettiği denge politikası uyarınca, Afrika'nın paylaşımı hususunda da benzer bir politika gütmesi şaşırtıcı değildir. Bu sebeple 1884-1885 yılında Bismarck'ın öncülüğünde Berlin'de bir konferans düzenlenmiştir (Chrétien, 2000: 16). Kongo Konferansı olarak da bilinen bu konferansa Avrupa'nın neredeyse tüm devletleri katılırken, sonucunda alınan kararlarla Léopold II'nin şahsi malı ilan edilen Özgür Kongo Devleti (Etat Libre de Congo) kurulmuş, köle ticareti yasaklanmış, Afrika'daki tüm önemli su yollarında serbest ticaret ve dolaşım hakkı sağlanmıştır. *'Verimlilik*

prensibi' kabul edilerek, tüm sömürgeci güçlere eğer yerel otoritelerle anlaşmalar yapılarak polis gücüne sahip bir kurumsal yapı oluşturulduğu takdirde ellerindeki toprakların kullanım hakkının verilmesi kararı alınmıştır. Aksi takdirde aynı toprakları daha verimli kullanabilecek diğer bir sömürgeci güce o topraklar üzerinde hak iddia etme imkânı sağlanmıştır.

XVIII. yüzyıl sonları ve XIX. yüzyıl başlarında ortaya çıkan toplumsal nitelikteki bilimsel kuramlardan sosyal darwinizm özellikle ırksal farklılıklar üzerine kuruludur. Her ırkın hem fiziksel hem de manevi değerler açısından bir diğerinden farklı olduğu prensibi üzerinden hiyerarşik bir ırksal yapı sistemi üzerine kurulu olan bu kuram, özellikle sömürge çağında kendilerine tabi bölgeler ve halkları yöneten Avrupa devletlerinin yönetme haklarını meşrulaştırma aracı olarak bilimsel literatürde kendine yer edinmiştir. Bölgedeki yerleşim yerlerinin ve nüfusunun artışı genelde *bantu* yayılması ile açıklansa dahi esasen bölgenin M.Ö. 1000'lerden beri yerleşik halklara ev sahipliği yaptığı arkeolojik verilerle sabitlenmiştir. Demir çağından kalan kanıtlar Büyük Göller yöresinde ehlileştirme/kültürleme aracılığıyla hem alçak bölgelerde hem de dağlık yerlerde yerleşimin geliştiğini göstermektedir. Bu yerleşik yaşam halinin oluşum süreci hakkında birden çok göç kuramı ortaya atılmıştır. İlk zamanlardaki teori farklı zamanlarda *bantu* yayılmasını ileri sürerken, göç eden *bantu* topluluklarının yavaş yavaş mevsimsel tarım uygulamalarından yararlanarak bölgede yerleştiklerini ileri sürmekteydi. Bu bakış açısı aynı zamanda bölgede hayvancılıkla ilgilenen diğer başka topluluklarınsa *bantu* olmadığının ve sonraki farklı zaman dilimlerinde bölgeye göç eden gruplar olduğunu varsaymaktaydı. Bir diğer göç kuramı *bantu* yayılmasını farklı zamanlarda gerçekleşen birbirinden kopuk bir göç hareketi olarak değil de aslında yüzyıllar boyu sürekli devam eden tek bir göç olarak ele almaktadır (Vansina, 2001).

Bölgedeki halklar dilsel olarak incelendiğinde ise yine farklı iki teori bulunmaktaydı. 1930'lara kadar Alman dil ekolünün etkisinde şekil verilen çalışmalar *bantu* dillerini evrimini ve gelişimini tamamlamamış düşük seviye bir dil ailesi olarak görmeye meyilliydi. Bu durumda ise kimi yerlerde karşılaşılan gelişmiş dil yapıları haliyle dış etkiler aracılığıyla gelişmiş olmaktaydı. Diğer yandan Belçika ve İngiltere gelenekleri ise birbirinden farklı çok parçalı bölgesel dil yapılarını varsaymaktaydı. Fakat günümüzde anlaşılmıştır ki farklı *bantu* dilleri aslında büyük bir soy ağacının uzun süreli geçişkenlikle oluşturduğu bir evrim süreci içerisinde var olan akrabalardır (Vansina, 1995: 173-195). Öyle ki Uganda'da konuşulan ve Burundi'de konuşulan diller arasındaki fark portekizce ile ispanyolca arasındaki fark kadar ya da Tanzanya'da konuşulan ile Ruanda'da konuşulan diller fransızcanın Marsilya ve Québec lehçeleri arasındaki fark kadar birbirlerine yakındırlar (Chrétien, 2000: 23). Arkeolojik kanıtlar konusunda da benzer bir durum söz konusudur. İlk tezler farklı zamanlarda farklı

toplulukların izlerinden bahsederken, daha sonraları ortaya çıkmıştır ki aynı zaman dilimleri arasında farklı bölgelerde ya da farklı zaman dilimlerinde benzer bölgelerde evrimsel bir gelişme söz konusudur. Dolayısıyla bölge toplulukları birbirleriyle sürekli ilişki içerisinde birbirlerini geliştiren bir etkileşim ağının da temsilcileridir.

Fakat yukarıda da belirtildiği üzere ilk teoriler hep bir dışarıdan etkinin varsayımları üzerine kurulu idiler. Bunun altında yatan sebep, günümüzden objektif olarak bakıldığında, XIX. yüzyıla damgasını vuran medeniyetler hiyerarşisi mantığında yatmaktadır. Bu sosyal darwinist bakış açısı Siyah Afrika'da *bantu* toplulukları tarafından geliştirilemeyecek ve var edilemeyecek sosyal ve politik yapılar olduğunu varsayarak, bu tür gelişmiş kavramların kimi dış etkiler ile bölgeye getirilmiş olduğunu düşünmekteydi. Bu durumda tümüyle farklı bir ırk olarak algılanan bantu topluluklarının yanında onları medenileştiren ve geliştiren kökleri beyaz ırka dayanan farklı bir ırk arayışı ortaya çıkmıştır.

Ruanda'da *Mwami Rwabugiri*'nin huzuruna çıkan ilk batılı 1894 yılında alman kâşif Gustav Adolf von Götzen olmuştur. Speke, von Götzen, Dr. Oscar Baumann ve Dr. Richard Kandt gibi kâşiflerin kısıtlı çevresel gözlemleri Ruanda ve Burundi'nin genel sosyal yapısının şablonları olmuştur. Hamitik teori bu kâşiflerin gözlemlerine getirdikleri açıklamanın ürünüdür (Chrétien, 2000: 56-57; des Forges, 2011: 24-25). Trans-Atlantik köle ticaretinin, Afrika ile ilgili kavramları ırksallaştırıp, kıtayı Sahra Çölü'nün üstü ve altı olarak ikiye ayırdığı düşünülürse, sürekli artan köle ticaretinin kölenin değerini arttırırken buna karşılık ters orantılı olarak kölenin insani değerleri yok ettiği düşünülebilir. Bu durumda Afrika'da karşılaşılan her tür ilerlemenin dıştan gelen medenileştirici bir etki arayışını meşru kıldığı söylenebilmiştir. Hamitik ırk teorisine göre Nuh'un oğlu Hami soyundan gelenler değişik sebeplerle derileri siyaha döndürülerek lanetlenmiş kabul edilmektedir (Mamdani, 2002: 79-81). Dolayısıyla zaman içerisinde uğradığı değişiklikler sonucu ne bir kültürel topluluğu, ne aynı dil ailesini, ne de benzer ten rengine sahip olmayan topluluklar bu teori çerçevesinde benzeştirilebiliyorlardı. Sonuçta Avrupa emperyalizminin aracı haline gelen bu ırksalcı teori Afrika'daki tüm medenileştirici etkileri, gelişmiş işçilikleri, ileri düzey devlet aygıtı yapılarını kökleri kafkasyalı olan kıtaya harici bir ırk koluna bağlamaktaydı. Buna göre Büyük Göller yöresindeki tüm *Tutsi, hima* ya da *masai* toplulukları bu kafkas atalara dayandırılmaktaydı. Kolonyal dönem geldiğinde, yönetim mekanizmalarının bu teori üzerinden yönettikleri bölgelerdeki halkları ırksal ve etnik ayrımlara tabi tutup sınıflandırması ve bu sınıflandırma sonucu toplumsal kutuplaşmalara sebep olması şaşırtıcı olmamalıdır.

1895 yılında *Rwabugiri*'nin ölümünden sonra bir iç karışıklığa da düşen Ruanda Krallığı'nı, iki yıl sonra 1897'de, Alman İmparatorluğu işgal ederek Alman Doğu

Afrika'sının (Schutzgebiet Deutsch-Ostafrika) Tanganyika topraklarıyla birleştirip kolonileştirmiştir. Ruanda-Urundi olarak sömürgeleşen günümüz Ruanda ve Burundi topraklarındaki halklar, bölgeye ziyaretleri sıklaşan alman kâşifler tarafından, *"watussis'e kölesel itaat eden yüzbinlerce bantu zencisi, wahutus, hatırı sayılır bir nüfus; yabancı bir kast olan watussis, merhametsizce wahutus'ları ve cüce bir klan olan watwas'ı sömürmekte"* (Vidal, 1991: 23) olarak tanımlanmışlar. Her ne kadar Alman sömürgesi uzun sürmese ve İngiliz sömürge sistemi gibi dolaylı yönetim uygulansa dahi, oluşturulan stereotipler sonraki dönemlerde de temel alınarak bölgedeki sosyal yapıyı katılaştırmıştır.

Kolonyal Dönem ve Uygulamaları

Büyük Göller yöresindeki kolonyal yapılaşmanın temelleri bölgeye ilk önce gelen misyonerler tarafından atılmıştır. Beyaz Rahipler (White Fathers / Pères Blancs) diye bilinen Afrika'nın Misyonerleri Topluluğu'nun (Société des Missionnaires d'Afrique) romalı katolik misyonerleri 1868 yılında ilk misyonlarını faaliyete geçirmişlerdir. Fakat ilk misyonlara hanedan avlusundan izin almak zorunda olan rahipler hanedanın isteği üzerine sadece Tutsi olmayanlara öğretilerini aktarabileceklerdi, aksi bir duruma müsamaha edilmeyecekti (des Forges, 2011: 26-29). Fakat katolik inancının yayılması için önemli olanın fakir kitleler yerine güçlü şeflerin din değiştirmesi gerekliliğini fark eden misyonerler için en önemli görev yerel şefleri kendileriyle ilişkileri sayesinde otoritelerini geliştireceklerine inandırmaları olmuştur. Bu sebeple bölgedeki her türden sosyal ve politik sorun karşısında arabuluculuk görevleri üstlenerek bir güven ortamı yaratmaya çalışan misyonerler, kimi zaman bir sorunun tarafı olduklarında ise kolonyal yönetimlerden fiziksel destek alarak kraliyet yönetimine gözdağı vermekten de çekinmemişlerdir. 1900 yılından itibaren bölgedeki etkileri ve yetkileri artmaya başlayan misyonerler sayesinde Alman Doğu Afrikası'nın Ruanda-Urundi topraklarında koloni yönetiminden izin belgesi almadan hiçbir tüccarın dolaşamama durumu ortaya çıkmıştır (des Forges, 2011: 54). Krallık avlusuna ödenecek bir tutarın ardından alınabilecek bu lisans aynı zamanda kolonyal yönetimin yerel yönetimle işbirliği içerisinde bölgeye nasıl hâkim olduğuna dair bir göstergedir. Diğer yandan bölgedeki fakir kesim yani Hutu toplulukları ise misyonerlere daha kolay alışmış ve fayda sağlamıştır. Bu faydaya karşılık misyonlarda hem eğitim görüp hem de çalışmaya başlayan Hutu çoğunluk rahipler için bir işgücü haline dönüşmüştür. 1902 yılında kilisenin Tutsi topluluğunu bölgedeki üstün insanlar olarak ilan etmesi de misyonerlerin Hutu grupları arasındaki etkisini pekiştirmiştir. Bir yanda alman kolonyal yönetimi bir yanda Hutu kitleleri üzerinde artan otoritesiyle misyonerler arasında kalan *Rwabugiri*'nin oğlu *Mwami Musinga* (1896-1931) hâkimiyetini pekiştirmek

için 1905-1913 döneminde batılılara bağımlı bir işbirliği içerisinde olması gerektiğini anlamıştır. Bu dönemde çıkan değişik ayaklanmalar göstermiştir ki *Musinga* eğer iktidarını korumak ve genişletmek istiyorsa öncelikle dayanağını alman yönetiminde aramalıydı. Birinci Dünya Savaşı yaklaşırken dengeler değişip de iktidarı tehlikeye girdiğinde kendisine belçikalı yeni dostlar bulması gerekmekteydi.

Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Belçika'yı işgaline karşılık olarak Belçika'da 1916 yılında askerlerini Belçika Kongosu'ndan Ruanda-Urundi'ye geçirerek bölgeyi işgal etmiş ve yönetime el koymuştur. Savaş sırasında halkından almanlara destek vermelerini isteyen *Musinga* yönetim belçikalıların eline geçtikten sonra kendisinin ve yönetici elitinin karşılaştığı kötü muameleler üzerine kısa zamanda siyasalarının yönünü Belçika desteğine çevirmiştir. Bu sayede Belçika Ruanda-Urundi'deki tüm kontrolü ele aldığında, geçen süre zarfında *Musinga* da üç yıl öncesine göre iktidarını güvence altına almış ve Hutu kitleleri üzerinde koşulsuz bir kontrol sağlamıştır. 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından da yönetimi Belçika mandasına verilen Ruanda-Urundi, bir yıl sonra Belçika Kongo'suna bağlanmıştır. İki koloni birleşmiş olsa da yönetim biçimleri farklıdır. Belçika Kongo'su direkt olarak Brüksel'den yönetilirken, Ruanda-Urundi dolaylı yönetim tarzıyla Tutsi aristokrat iktidarına bırakılmıştır. Eğitim alanındaki gelişmeler incelendiğinde *Musinga*'nın şiddetle karşı çıktığı misyoner okullarına karşı 1919 yılında kolonyal yönetim seküler okullar kurarak Tutsi yöneticilerin çocuklarına eğitim vermeye başlamıştır. Belçika yönetiminde inanç özgürlüğü önemli bir kıstastı ve katolik misyonerlerin yanında protestan ve anglikan misyonlar da kurulmaya başlamıştı. Din değiştirenlerin sayısı her geçen yıl artmasına rağmen genelde Hutu grupları etki altında kalmaktaydı. Din değiştirenlerin arasına Tutsi gruplarının da katılmaya başlaması ise ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştur. Ardından sığırların aşılanması konusunda yaşanan gerginlik *Musinga* ve kolonyal yönetim arasını açmıştır. *Akazi* denilen kolonyal zorunlu çalışma uygulaması Belçika yönetiminin büyük çaplı projeleri sebebiyle çok geniş kitleleri etkilemeye başladığındaysa gerginliğin boyutları da gelişmiştir. Kolonyal gereksinimler karşılandığı sürece yöneticilerin Hutu kitlelerine kendi angarya yüklerini eklemeleri ise bu farklı yükler arasında ezilen Hutu gruplarının kurtuluş için değişik yollar aramasına yol açmıştır. Kimileri sadece misyonlar için çalışarak bu durumdan kurtulurken, kimileri yöneticilere rüşvet vererek ya da doğrudan bir hamilik ilişkisine girme yolunu seçebiliyordu (des Forges, 2011: 183). Bazı gruplar ise 1922 yılından itibaren ingiliz yönetimine geçen doğu Ruanda'ya göç etmekteydi (Prunier, 1995: 35). Bu sayede Uganda'da deneyimlenen ingiliz dolaylı yönetiminin ekonomik hareketlilik için serbest kıldığı çiftçi topluluklarına eklemlenebiliyorlardı.

1920'li yılların başında merkezileşen kolonyal yerel yönetim aynı zamanda *Musinga*'nın iktidarını da sınırlamaya başlamıştır. 1922 yılı *mwami* yüce hâkim sıfatını kaybetmiş ve vereceği kararlarda kolonyal yönetimin tavsiyesini almak zorunda kalmaya başlamıştır. 1923 yılı geldiğinde *Mwami* şefleri atama yetkisi de elinden alınmış ve *akazi* şefleri Belçikalı yöneticilerden oluşmaya başlamıştı. Ayrıca eğitim kurumlarından Avrupalı değer ve öğretilerle eğitilen ilk mezunlar da göreve hazır hale gelmiştir. Tüm vergi toplama işleri kolonyal yönetime geçerken *Musinga* her vilayet vergi toplamından sadece sınırlı bir miktarı şahsi servetine geçirebiliyordu. Kralın yetkilerinin azaltılması ve Tutsi elitlerin din değiştirmesi için baskıların başlaması yeni bir gerginlik ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucunda 1926'da uygulamaya konulan yönetim reformuyla bir yandan tüm Hutu şeflikleri Tutsileştirilirken diğer yandan din değiştirmek istemeyen Tutsi şeflikleri de yeni atamalarla değiştirilmeye başlanmıştır (Lemarchand, 1970: 67). Kuşkusuz bu yeni Tutsi şeflerin hepsi kolonyal yönetim etkisinde yetiştirilmiş gerek seküler gerek de misyoner okullarının asimile olmuş mezunlarından oluşmaktaydı. Bu yeni atanan şeflere ilerleyen yıllarda verilen yargılama yetkisiyle beraber merkeze bağlı yerel despotizm araçları da ortaya çıkmıştır. Din değiştirmeyi reddeden *Musinga* 1930 yılında görevden alınarak Kongo'ya sürülmüştür. Yerine geçen *Rudahigwa* ise tahta geçtikten sonra hristiyanlığa geçmiştir. Bu sayede 1919'dan beri rahip olabilen Hutu topluluklarının dini sosyal hiyerarşide bir yükselme aracı olarak kullanmalarının da önüne geçilmiş olmaktaydı (Mamdani, 2002: 93). Ruhani rolü büyük olan kralın din değiştirmesinin ardından tüm Tutsi elitleri ardı ardına dinlerini değiştirmeye başlamışlardır.

Dinsel hâkimiyetin de kurulmasıyla tüm egemenlik araçlarını yönetmeye başlayan kolonyal yönetim bundan sonra daha da otoriter, zorlama üzerine kurulu bir sistem inşa etmiştir. Ruanda-Urundi bir tarım kolonisi olmuştur ve bu sebeple çoğu zaman Hutu çiftçilerin kullanımına açılan tarımsal alanlar için toprak reformları gerçekleştirilmiştir. Fakat bu durumun Hutu kitleleri üzerinde yarardan çok yıkıcı bir etkisi olmuştur. İşbirlikçi despotik Tutsi elitinin otoriter kolonyal yönetimle beraber uyguladığı zorunlu çalışma politikaları eski hamilik sisteminden devşirme çalışma usullerini kitleler için dayanılmaz hale getirmiştir. Örneğin eski sistemde beş günde bir günlük zorunlu hizmet ve çalışma programı kolonyal dönemde altı günde iki hatta üç güne kadar çıkmıştır. 1924'te yılda 42 günü bulan zorunlu çalışma süresi 1930'larda yılda 142 güne kadar çıkmıştır. Üstelik bu durumdan etkilenen nüfusun oranı da kimi bölgelerde %65-70'lere kadar ulaşmıştır (Mamdani, 2002: 95-97). Her birey için belirlenen yıllık vergi miktarına kilise de yıllık 1 franc kendi vergisini eklemiştir. Sonuçta zorunlu çalışma üzerinden şekillenen zorunlu hasat sistemi yeni bir kölelik durumuna

dönüşmüştür. Kıtlık karşıtı ekim ve Avrupa pazarlarının ihtiyacına yönelik plantasyonlar bu zorunlu kölelik durumunun motoru haline gelmiştir (Newbury, 1988: 153-155).

Kolonyal yönetimin Hutu-Tutsi toplulukları arasında resmi bir ayrım yapması ise 1933-34'teki sayım ile şekillenmiştir. *10 sığır hükmü*ne göre şekillenen ayrım, 10 ya da daha fazla sığır sahibi olanları Tutsi olarak niteleyen bir kararnamenin ürünüdür. Bu durum her ne kadar bu ayrımın bir toplumsal sınıf ayrımı olduğunu gösterse dahi bu ayrıştırmanın yapılması için tek kriterin bu olmadığı belirtilmelidir. Kolonyal yönetim aynı zamanda misyoner kayıtları ya da daha önceden belirlenmiş ayrım çizgilerini de hesaba katmaktaydı. Zaten sayımda çıkan Tutsi nüfus ve sığır sayısı bire iki oranına yakın çıkmıştır. Dolayısıyla kimi Tutsi kabul edilenin aslında ya hiç hayvanı bulunmamakta ya da birkaç taneye sahip durumdadır. Bu gruplara *petits Tutsi* (küçük Tutsi) denilmekteydi ve bu toplulukların sosyo-ekonomik durumları genel Hutu kitlelerinden pek de farklı değildi. Bunun yanında Ruanda-Urundi'de bilimsel metodlarla tüm halkın boy, burun yapısı, göz rengi ve vücut tipi tablolarıyla akrabalık ilişkilerine bakmaksızın etnik bağlantıları belirlemişlerdir (Gourevich, 1999). Tüm bu yöntemler kolonyal iktidar yapısının Hutu grupları bölgenin yerlisi *bantu* topluluklarına mensup, Tutsi topluluğunu ise bölgeye yabancı bir ırk olarak kabul etmesinde önemli birer rol oynamışlardır. Hutu topluluklar hem kolonide hem de farklı Afrika ülkelerinde zorla işçi olarak çalıştırılmaktaydılar. Fakat Petits Tutsi grupları zorunlu çalışma sistemine dâhil edilmemekteydi. 1933 yılında ise Ruanda-Urundi'li herkes ırksal kimlik kartları taşımaya başlamıştır (Newbury, 1993). Böylece ayırım daha da keskinleşmiş ve daha evvel mümkün olan toplumsal sınıflar arası geçiş imkânları da tamamen yok olmuştur.

Sonuç olarak bir yanda sivil ve geleneksel yapıda hukuki bir ayrım söz konusuyken diğer yandan tebaa arasında etnik grup çeşitliliğine dayanan bir politik ayrım bulunmamaktadır. Kolonyal dönem uygulamaları Tutsi topluluğunu ayrı bir ırk, bölgeye yabancı bir grup olarak tanımlayıp Hutu kimliğini ise yerellikle eşdeğer kılmıştır. Bu aynı zamanda hem direkt hem de dolaylı kolonyal yönetim biçimlerinin amalgamlaşan uygulama biçiminden kaynaklanmaktadır. Dolaylı yönetim tarzı toplumu farklı etnik gruplara ayırarak yönetmeyi tercih ederken, Ruanda'daki durum yerel otoritelerle etnik sınırların bağdaşmadığı bir örneklemdir. Direkt yönetim biçimi ise kolonyal yönetimi yerli-yabancı ayrım çizgileriyle azınlık ve çoğunluk arasında bölmeyi tercih etmiştir. Ruanda-Urundi'deki uygulama içerisinde Tutsi azınlığın yeri Zanzibar'daki Araplara benzer yabancı tebaa ırk konumundadır. Bu sayede bekli de Petits Tutsi denilenler dahi Tutsi ayrıcalıklarından yararlanabilmiş ve paradoksal olarak ırksal hiyerarşideki avantajlı konumlarını geleneksel sivil yapıdaki hiyerarşiye eklemleyebilmişlerdir. Fakat bu durum Hutu ve Tutsi kimliklerinin tarihsel

perspektif içerisinde özellikle devlet aygıtının araçlarının kullanım biçimleriyle beraber değişikliğe uğrayabilme kabiliyetini etkilememiştir. Bu sebepledir ki ancak kolonyal dönem yasal uygulamalarının keskinleşmesi ölçüsünde kimliklerin değişim ve geçişkenlik özellikleri yok olmuştur. Hutu kimliğinin devlet yapılanması öncesinde var olmayan transetnik bir kimlik olduğu hatırlanırsa, varsayılan Tutsi kimliğinin de gerek evlilikler gerekse geleneksel toplumdaki geçişkenlik üzerinden transetnik bir kimlik olduğu ortaya çıkabilir. Bu durumda da güç ve iktidar ilişkisi üzerinden oluşan bir Tutsi kimliğine karşı merkezi devlet yapısına tebaa olmakla eşleşen Hutu damgasıyla karşılaşılmaktadır. Kolonyal dönem ise sosyal kimliklerin bu karakter yapılarını bozuma uğratarak her iki kimliği de ırksallaştırmasıyla öne çıkmaktadır. Bu durumunsa kolonyal dönem sonrası ortaya çıkan sosyal yarılma olgusuna etkisi ve bu toplumsal kutuplaşmanın bölgedeki hareketliliğe etkisi incelemenin diğer kısmını oluşturmaktadır.

Bağımsızlık ve Kolonyal Mirasın Etkisi

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Birleşmiş Milletler Vesayeti Altındaki Bölgeler (UN Trust Territories) ilan edilerek bağımsızlık için hazırlanması gereken bölgeler Milletler Cemiyeti'nin eski *'mandat'* rejimlerini içermekteydi. Ruanda-Urundi de Birleşmiş Milletler'in gözetiminde Belçika Kongosu'na bağlı biçimde yönetilmeye devam edilmiştir. Tüm dünyada dekolonizasyon süreci 1950'lerde başladığında ve etkileri bölgede ortaya çıktığında ileriki yarım asırlık sürede dünyanın hiçbir yerinde görülmeyecek ölçüde kanlı bir toplumsal yarılmanın da fitilinin ateşlendiği tahmin edilmemekteydi. Oysa yıllarca eğretileşmiş kavramların kitleler üzerinde böylesine etkiler doğurması belki de ancak yıllar sonra kavramların içeriklerinin yeniden türetilmesiyle anlam kazanabilecektir.

Bağımsızlığa Giden Yol

Ruanda-Urundi bağımsızlık yoluna girdiklerinde kendilerini bölgedeki diğer kolonilerden ayrı kılan bazı özelliklere sahiptiler. Dolaylı yönetimle idare edilmesine rağmen genelde direkt olarak yönetilen kolonilerdeki sosyo-politik ayrım, bir başka deyişle yerel kitleler karşısında yabancı azınlık kimliği üzerine kurgulanmış bir toplumsal yapının ürünü ırksallaştırılmış bir yarılma durumu göze batmaktadır. Bu durumun kolonyal dönem boyunca destekleyicisi olan yönetim aygıtı ve kilise ortaklığı, yıllardır destek verdiği ve eğittiği Tutsi elitleri arasında yeni fikirlerin yeşermesine engel olamamıştır. Özellikle kilise okullarında yetişmiş Tutsi gençleri ırksal eşitlik, kendi kendini yönetme ya da kolonyal siyasi devir gibi kavramlar üzerinden toplumsal yapıları sorgulamaya ve gelecekten tedirgin olmaya

başlamışlardır. 1951 yılına gelindiğinde ruhban sınıfının aşağı yukarı yarısını siyah Tutsiler oluşturmaktaydı. Fakat kilise artık Tutsi elitin sosyal pozisyonunu korumaktan çok Hutu kitlelerin yaşam standartlarını geliştirmekle ilgilenmeye başlamıştı. Bunun sonucunda kilise desteğini arkasına alan bir Hutu karşı eliti ortaya çıkmaya başlamıştır. Fakat 1952 yılında seçim konseylerinin kurularak uygun adayların belirlenmesi gibi liberal uygulamalar pratikte bir değişim üretememiştir. 1954 yılında yine teoride *ubuhake* sistemi kaldırılmış olmasına rağmen pratikte bu sistem sosyo-ekonomik durumu yetersiz grupların nezdinde devam etmekteydi. Bu durumun bağımsızlık hazırlıklarına etkisi ise toplumu oluşturan çoğunluğun bildirisi olarak 1957 yılında 9 Hutu aydını tarafından kaleme alınan *Hutu Manifestosu* (Bahutu Manifesto – Notes sur l'aspect social du probleme racial de native en Rwanda)[1] ile gelmiştir. Dikkat edilmesi gereken nokta bu manifestonun Ruanda manifestosu değil de sadece Hutu topluluğuna ait bir bildiri olduğudur. Devletin bağımsızlığı her iki grubun da isteği olmasına karşın, Tutsi azınlık kolonyal boyunduruktan kurtulmak isterken Hutu çoğunluk kolonyal boyunduruğun yanısıra Tutsi elitlerin sosyo-politik hâkimiyetine de son vermek istemekteydi. Dolayısıyla toplumsal iki kesitin bağımsızlık istekleri arasındaki fark bağımsızlık sonrası toplumsal yapının içeriğiyle ilgiliydi. 1959 yılında devrim başladığında, önce mahallelerde sonra da vilayetlerde, Tutsilere karşı da ilk şiddet olayları patlak vermiştir. İlerleyen zamanlarda 130.000 Tutsi ülkeyi terk etmek zorunda kalmış ve Belçika Kongosu, Burundi, Tanganyika ve Uganda'ya mülteci olarak göç etmiştir (Prunier, 1995: 51). Bu zorunlu göç aynı zamanda ilerleyen yıllarda bölgedeki tüm devletlerin iç ve dış siyasetleri üzerinde etkili olacak Tutsi diasporasının da temelini oluşturacaktır. 1960 yılındaki seçimleri artık Belçika'nın da desteğini alan Hutu çoğunluk kazanmış, sonucunda da *Hutu Manifestosu*'nun yazarlarından *Grégoire Kayibanda* önderliğinde bir bağımsızlığa geçiş hükümeti kurulmuştur. Urundi'de ise olaylara daha ılımlı bir yaklaşım benimsenmiş ve bir Hutu-Tutsi partisi 1961 seçimlerini kazanmıştır. 1962 yılının temmuz ayı geldiğinde Ruanda-Urundi bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Birleşmiş Milletler'in federal bir devlet kurulması için telkinlerine karşın, Ruanda aynı yıl monarşiyi kaldırarak cumhuriyet ilan etmiş ve adını Rwanda olarak değiştirmiştir. İktidara *Hutu Halkını Azat Etme Hareketi Partisi* (Parmehutu - Parti du Mouvement de l'Emancipation du Peuple Hutu) kurucusu *G. Kayibanda* geçmiştir, üç yılın sonunda Ruanda siyasetinde tek parti *Parmehutu*'dur. Buna karşın Urundi ise aynı yıl adını Burundi yaparak bağımsız bir anayasal monarşi kurmuştur[2] (Prunier, 1995).

Şiddet Sarmalı, Göç ve Diaspora

Bağımsızlıkla beraber artık Ruanda ve Burundi'nin birbirlerini etkileyen döngüsel şiddet hareketleri de başlamış olmuştur. 1963 yılının aralık ayında, bağımsızlık öncesi Ruanda'dan kaçan yüzlerce Tutsi gerilla Burundi üzerinden Ruanda'ya girerek başkent Kigali'ye yürümeye çalışmıştır, fakat Ruanda ordusu tarafından etkisiz hale getirilmişlerdir. Bu hareketin sonunda sivillere karşı şiddet hareketleri tekrar patlak vermiş ve birkaç gün içerisinde bir güney eyaleti olan *Gikongoro*'da 14.000 Tutsi katledilmiştir. Bertrand Russell'ın *"yahudilerin naziler tarafından yok edilmesinden beri şahit olunan en korkunç ve en sistematik insan katliamı"* (Melvern, 2000) olarak nitelediği olayların ardından 1964 yılına gelindiğinde bölgedeki kamplardaki Ruandalı mülteci sayıları resmi olarak Burundi'de 200.000, Uganda'da 78.000, Tanzanya'da 36.000 ve Zaire'de 22.000'lere ulaşmıştır [3] (Guichaoua, 1992: 26).

1965 yılında, Burundi'nin ilk başbakanı ve heterojen hükümetinin Hutu kurucusu *Pierre Ngendandumwe* bir Tutsi mülteci tarafından suikaste uğrar (Lemarchand, 1994: 68-70). Bunun sonucunda Mayıs 1965'teki seçimlerde 23/33'lük Hutu çoğunluk meclise girmeye hak kazanır, fakat kral yine de hükümeti kurma görevini bir Tutsiye verir. Ardından Hutu subayları tarafından gerçekleştirilen darbe başarısızlığa uğrasa da sonuçta çıkan karışıklık üzerine kral ülkeyi terk etmek zorunda kalır ve yerine oğlu geçer. Fakat 1966'da, prens de tahttan başbakanlık ve savunma bakanlığı görevlerini yürüten Tutsi yüzbaşı *Michel Micombero* tarafından indirilir (Lemarchand, 1994: 74-75) ve Tutsi hâkimiyetinde bir hükümet kurulur. Kurulan hükümet ilk zamanlarda duruma hâkim olsa da ilerleyen yıllar Ruanda'daki devrimin Burundi'ye de sıçrayacağı korkusunu beslemektedir. 1972 yılına gelindiğindeyse Hutuların *Simbananiye Planı* diye adlandırdıkları olayların sonucunda nisan ve mayıs ayları Burundi'nin 100.000 eğitimli Hutuyu etnik temizliğine şahit olur[4](Malkki, 1989: 193-194).

Burundi'deki etnik temizliğin Ruanda'daki etkisi *Kayibanda*'nın 1973 yılında General *Juvénal Habyarimana* tarafından devrilmesiyle görülür. Fransa'nın da desteğini alan *Habyarimana* 21 yıl iktidarda kalarak ülkeyi dikta ile yönetecektir. Ruanda'daki etnik politikalar özellikle komşu ülkelerdeki Tutsi mültecilerin büyük bir sorun haline gelmesine de sebep olmuştur. Bu arada 1976 yılında *Micombero* da Burundi'de bir darbeyle devrilir ve yerine *Jean-Baptiste Bagaza* geçer. Ruanda'da *Habyarimana*'nın 1986 yılında Tutsi mültecilerin bir daha asla ülkeye dönememelerini sağlayacak bir kanun çıkarmasından sonra Burundi'deki katı Tutsi azınlık hükümeti 1987 yılında devrilecek ve *Bagaza* yerine başkanlığa *Pierre Buyoya* geçecektir. Buyoya her ne kadar reform yanlısı olsa da, kabinesine daha çok

Hutu bakan atayamadan ve 1993 yılındaki Burundi'nin ilk demokratik seçimlerinin kararını alamadan 1988 yılındaki 20.000 Hutunun katledildiği ayaklanmanın patlak vermesini önleyememiştir.

Diğer yanda, Habyarimana'nın mülteciler hakkındaki kanununun ardından, Uganda, Tanzania ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki sürgün *Ruanda Yurtsever Cephesi*'ni (Rwandan Patriotic Front – RPF) kurarak rejimi devirmek için silahlı eyleme geçer. Uganda devlet başkanı *Yoweri Museveni*'nin de Tutsi kökenli olmasının da etkisiyle, zamanında sürgün edilmiş Uganda ordusu mensubu Tutsi mülteciler RPF'nin çekirdek kadrosunu oluşturmuştur. RPF'nin ilk saldırısı Fransa'nın da yardımıyla bastırıldıktan sonra *Habyarimana* rejimi Tutsilere karşı daha sert önlemler almaya başlamıştır. Aralık 1990'da Tutsi karşıtı pro-hutu *Kangura* adlı gazete *Hutu On Emri*'ni yayınlamıştır.[5] *Habyarimana* rejimi aynı zamanda genç Hutuların oluşturduğu *interahamwe* milislerini toplamaya başlamıştır. 1992 yılına gelindiğinde Tutsi gerillaları püskürtmekte yetersiz kalan *Habyarimana* dış baskıların da etkisiyle ateşkes ilan eder, fakat bu durum Ruanda'da şiddet olaylarının patlak vermesine sebep olur. 1993 yılında Tanzanya'nın *Arusha*[6]kentinde yapılan müzakerelerin ardından *Habyarimana* Tutsi mültecilerin ülkeye dönmesini, demokratik seçimler yapılana kadar RPF'nin de temsil edileceği bir geçiş hükümeti kurulmasını kabul etmiştir.

Burundi'de ise aynı yıl yapılan ilk çok partili seçimi *Melchior Ndadaye*'nin partisi *Frodebu* (Front Démocratique de Burundi) *Buyoya*'ya karşı açık farkla kazanmıştır. *Ndadaye* 22 kişilik kabinesine 8 Tutsi almasına rağmen, bir darbe girişimi sırasında öldürülünce Burundi'de 50.000 Hutu ve Tutsinin katledildiği ve 800.000 kişinin ülkeyi terk ettiği yeni olaylar ortaya çıkmıştır. Burundi'nin ilk seçilmiş Hutu başkanının suikaste kurban gitmesi Ruanda'daki tansiyonu yükseltmiş ve olayların fitilini ateşlemiştir. Burundi Meclisi bir Hutu olan *Cyprien Ntaryamira*'yı başkan olarak seçmiş, o da kendine bir Tutsi başbakan seçerek ülkedeki etnik gerilimi azaltmaya çalışmıştır. Fakat bütün bunların üzerine *Ntaryamira*'nın da içinde bulunduğu *Habyarimana*'nın uçağının düşürülmesi ve her iki siyasetçinin de ölümü üzerine Ruanda'da *interahamwe* önderliğinde soykırım başlamıştır. Ruanda 100 gün içerisinde, katledilen 1.000.000'a yakın Tutsi ve ılımlı muhalif Hutuyla, kan gölüne dönerken, Burundi Hutu milislerle Tutsi ordu mensupları arasında iki yıl boyunca süren bölgesel çatışmalara 200.000 kurban vermiştir.

Bütün bu tarihsel perspektif ve rakamlar tek bir gerçeği göstermektedir. Hiçbir kavram tek başına, hiçbir devlet bir başına değerlendirilmemelidir. Büyük Göller yöresi sorunlarıyla

olduğu kadar kültürüyle ve kimlikleriyle de birbirine bağımlıdır. Dolayısıyla şiddeti türeten kavramları üreten kurumsal yapıları yeniden gözden geçirmek gerekmektedir.

Post-Kolonyal Vatandaşlık ve Göç

Kolonyal dönemden beri kaderleri birbirine bağlı bölge devletleri politik bir şiddet döngüsünde devinmektedirler. Bu devinimin altyapısını ise, tarihsel olarak daha önce iktidar yapıları üzerinden şekillenmiş akışkan bir biçimi olsa bile, kolonyal dönemde belirginleşen, katılaşan, yeniden adlandırılan ve etnikleştirilen bir toplumsal yarılma oluşturmaktadır. Bu yarılmanın en keskin ve şiddete bağımlı örneği olan Hutu-Tutsi ayrıştırmasının bölge üzerindeki kitlesel hareketlere etkisi ise dün oluşmamıştır. Örneğin Kongo ve Uganda'daki Banyarwanda topluluklarının kökleri XIX. yüzyılın kolonyal plantasyonlarına kadar geri götürülebilmektedir. Bir başka hareketlilik ve bölünme Ruanda-Urundi'deki kolonyal yönetimin 1920'li yıllarda bireysel vergi yükümlülüklerine karşı Uganda'ya göç eden Hutu kitlelerini kapsamaktadır (Mamdani, 2001: 109-111). Ruanda'daki sosyal devrimin ardından 1959-62 yılları arasında ise bu sefer Tutsi kitleleri Uganda'ya göç etmişlerdir (Adelman & Suhrke, 2000: 3-24). Benzer bir durum zamanının Belçika Kongosu, 1970'li yılların Zaire'si olan günümüz Demokratik Kongo Cumhuriyeti için de geçerlidir. Bu göç hali kolonyal dönemde *Léopold II*'nin Avrupa pazarlarını beslediği kauçuk ve kahve plantasyonlarında çalışmak üzere zorla Kongo'ya götürülen 100.000'lerce Hutu çiftçisinden, Tutsi boyunduruğundaki zorunlu çalışma sistemi *ubureetwa*'dan kaçmak için yüzyılın başında kendi istekleriyle Kivu Gölü'nün batısına göç eden Hutulara kadar örneklendirilebilir. Yine devrimden sonra *Habyarimana*'nın etnik baskı rejiminden kaçarak Zaire'ye gelen Tutsi toplulukları da bölgedeki sürekli yer değiştirme durumuna örnektirler. (Adelman & Suhrke, 2000: 51-58)Diğer yandan Burundi'deki periyodik çatışma olayları yüzünden Tanzanya ve DKC'ye göç eden mültecilerden (Mallki, 1995) tutun 30 yıllık Kongo iç savaşının ürettiği yerinden edilmiş 100.000'lerce insana kadar tüm bölge bir göç, sürgün ve zorla yerinden etme tufanının kurbanı durumundadır.

Görüldüğü üzere Büyük Göller yöresindeki göç sarmalını incelerken Ruanda'daki Hutu-Tutsi çelişkisini ele almamak mümkün gözükmemektedir. Soykırımdan sonraki görece sakin dönemlerde dahi bu bölgesel ilişkilerin etkisi hissedilmektedir. Soykırımdan sonra Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne kaçan yaklaşık 2.000.000 Hutu mülteci sorunun bölgesel yönünü daha da geliştirmiştir. 1996'da başlayan *I. Kongo Savaşı* hem kaçan Hutu milislerin Ruanda'ya saldırılarını önlemek hem de milisleri yargıya teslim etme amaçlarıyla meşrulaştırılmıştır. Savaş sonunda Kongo'da yönetime *Mobutu Sese Seko*'yu deviren Ruanda-

Uganda destekli *Laurent Désiré Kabila* geçerken, Ruanda askeri güçlerinin de DKC'nin topraklarını fiili işgal durumu ortaya çıkmıştır. İlk savaş her ne kadar 1997'de bitse de, 1998'de yine çatışma patlak vermiş ve 2003'e kadar sürecek olan *Büyük Afrika Savaşı (II. Kongo Savaşı)* başlamıştır. Bu savaşta Ruanda'nın mülteci saldırıları sorununu bahane ederek DKC'nin verimli topraklarını fiili işgalini devam etmesini meşrulaştırmasının yanısıra, eski Ruanda Krallığı'nın sınırlarına kavuşmak için irredentist politikalar güttüğü de gözden kaçmamaktadır (de Villers, 2005: 47-70). 1996-2003 yılları arasındaki bu dönemde DKC'nin içteki politik dengesizlik halinin ürettiği yüzlerce irili ufaklı silahlı milis hareketi ülkeyi bir yerinden edilmiş insanlar mezarlığına çevirmiştir. UNHCR verilerine göre bu dönemde DKC topraklarında yerinden edilmişlerin toplamı 1.250.000 kişinin üzerindedir (Refugees, 2007/1, 145: 7).

Bütün bu durumun altyapısını oluşturan ırk ve etnisite kavramlarının kargaşasının yanında bölge ülkelerinin oluşan bu göç ve mülteci durumlarına verdiği tepkiler de zaman içinde farklılık göstermektedir. Özellikle vatandaşlık kavramı üzerinden incelendiğinde süregelen durumun ve yarattığı tepkilerin bir başka boyutu ortaya çıkmaktadır. Politik kimlik olgusunu tarihsel devlet inşası sürecinin bir ürünü olduğu düşünülürse modern devlet yapısında politik kimliklerin yasalarla belirlenmiş formlardan oluştuğu da belirlenebilir. Eğer yasa bireyi bir etnik grubun üyesi olarak algılıyorsa o halde kişi yasal ve kurumsal olarak o etnisiteye dâhil edilmektedir. Eğer ki kişi yasa tarafından herhangi bir ırka mensup olarak algılanıyorsa bu durumda da bireyin diğer gruplar ya da devletle ilişkileri sahip olduğu ırksal kimlik üzerinden şekillenmektedir. Politik kimlik ile kültürel kimlik oluşumları incelendiğinde kültürel kimliğin tarihsel bir geçmişe dayandığı oysa ki politik kimliğin geleceğe yönelik bir proje üzerinden şekil aldığı görülmektedir. Diaspora ya da göç toplulukları gözlemlendiğinde ise bu farklılığın iyice belirginleştiği ortaya çıkmaktadır. Bu durumda kutuplaşmış kimlikler göstermektedir ki politik kimlik kültürel kimlikten uzaklaştığı ölçüde kutuplaşma da artmaktadır.

Kolonyal dönem kutuplaşan kimlikler çerçevesinde incelendiğinde ortaya çıkan sonuç genelde yönetim biçimiyle yakından alakalıdır. Genelleme yapmak gerekirse direkt olarak yönetilen kolonilerde kolonyal devlet yapısı yerleşimci ve yerli kavramları üzerinden kimliklere şekil verirken, dolaylı yönetim uygulanan kolonilerde yerleşimci-yerli diyalektiği yerlilerin ırk bilinci birçok ve ayrı etnik bilinçlere ayrılarak yatıştırılmıştır (Mamdani, 2001: 23). Kolonyal dönemin özelliği bir medenileştirme projesi olduğundan ve bu durum medeniyeti getiren batı tarafından ırksal yasalarla dayatıldığından direkt ve dolaylı yönetim birbirinden farklılık göstermekteydi. Direkt yönetimde yasalar medeniyeti getiren batılı ırka

kimi haklar bahşederek bir ayrım uygulasa dahi yasaların uygulandığı politik toplum bölünmemiştir. Oysa dolaylı yönetimde yasalar farklı yasal evrenler oluşturmuştur. Dolaylı yönetim yerli halkı farklı gruplara bölerken örfi hukuk üzerinden farklı yönetim durumlarını desteklemiştir. Bu durumda kendi bölgesini yöneten yerel otoriteler etnisite üzerinden parçalanmış bir yerli bütünü oluşturuyordu. Bu uygulamanın sonucundaysa kültürel bir grup olan etnik grup politik bir topluluğa dönüşmüştür, bir başka deyişle ırksallaştırılmış yerli halklar bölünerek etnikleştirilmiş farklı gruplara dönüştürülmüştür. Bir başka ayrım ölçütünü ise yerli ve yerli olmayan kavramları oluşturmaktaydı. Kolonyal yönetimlere göre yerliler etnik gruplara mensupken yerli olmayanlar ise ırksallaştırılıyorlardı. Irk ve etnisite kavramları yatay ve dikey eksenler yaratarak politik sahneyi şekillendiriyordu. Irk hiyerarşik olarak yerini belirtirken, etnisite ürettiği yatay çeşitlilik sayesinde yasal uygulamalara zemin sağlamaktaydı.

Kolonyal dönem vatandaşlık kavramı tüm bu karıştırılmış, ayrıştırılmış ve farklılaştırılmış kavramların üzerine inşa edilerek bireylerin toplumsal hiyerarşide sahip olabilecekleri haklara erişimin aracıdır. Kolonyal yönetim kolonicilere vatandaşlık hakkı verirken, aynı yönetim tabi kıldığı ırklara sanal vatandaşlık kavramıyla yaklaşmaktaydı (Mamdani, 2001: 27). Bu sanal vatandaşlık ileride vatandaş olma potansiyeline sahip olunduğu anlamına gelmekteydi. Toplumsal sahnenin bu kısmının dolduran topluluklarsa yerli olmayan ırklara ayrılmıştı. Özellikle Belçika kolonyal yönetiminde, dönemin kolonyal biliminin öne sürdüğü göç teorilerinin de etkisiyle, Tutsi azınlık yasal olarak yerli olmayan bölgeye dışarıdan gelmiş bir ırk olarak kabul görmekteydi. Oysa ki tüm Afrika'da Tutsilerden başka Afrikalı olup da yasal olarak farklı bir ırk kabul edilen başka bir grup bulunmamaktadır. Yerli olmayan ve ırk kabul edilenler arasında Güney Afrika'daki Hintliler, Doğu Afrika'daki Asyalılarlar ya da Zanzibar'daki Araplar gibi Afrika'ya ait olmayan ırklar mevcuttu. Bu durumda yerli olmayan ırklar hiyerarşisinde yer alarak ırksal ayrımcılıklara maruz kalan Tutsiler, diğer yandan yerli kabul edilen tüm *bantu* topluluklarından ayrıştırılarak tarihsel ve kültürel gerçekliklerden uzakta politik bir kimlik haline dönüştürülmüştür.

Post-kolonyal döneme bakıldığında yasal vatandaşlığın merkezi devlete bağlılıkla ilgili olduğu görülmektedir. Fakat kolonyal dönem mirası bir yandan ırkçı ayrımlarla ırkı politik kimliğe çevirirken diğer yandan örfi etnik ayrımcılık etnikliği kültürelden politik bir kimliğe devşirmiştir. Bu mirasın diğer yönü ise post-kolonyal dönemde yerli olmayanların kolonizasyon başlamadan önce bölgedeki varlıklarının reddine varmasıdır. Post-kolonyal dönemin devletler açısından en önemli sınavı sivil gücü ırksızlaştırma ve örfi iktidarı

etniksizleştirme olmuştur. Bu toplumsal güçler bir potada eritilebilirse ancak post-kolonyal milli devlet inşasından söz edilebilir.

Bağımsızlık sonrası politikalar ve ürettikleri şiddet olayları göstermiştir ki post-kolonyal hesaplaşma önce yerleşimcilere, ardından yabancı kabul edilen tebaa ırklara ve son olarak geleneksel otoritelere dâhil olmayan farklı etnik gruplara karşı olmuştur. Uganda'dan 1982-83 ve 1990 yıllarında sürülen *Banyarwanda*'lar ya da 1994'te DKC'de hedef alınan *Banyamulenge*'ler bu son karşıtlığa örnektirler (Mamdani, 2001: 36). Bu örneğin Ruanda'da yabancı ırk kabul edilen Tutsilerin DKC ve Uganda'da yabancı etnisite kabul edildiğini göstermesiyse ironiktir. Ruanda'da politik kimlik inşası ırksal farklı Hutu-Tutsi kimlikleri oluştururken, DKC ve Uganda'da bu sanal farklı kimlikler *Banyarwanda* etnik kimliği altında birleştirilmiştir. Kimliklerin bu değişken yapısına bir diğer örnekse yasal vatandaş olsalar bile etnik yabancı kabul edilen *banyarwanda*ların *güney Kivu*'da politik baskılarla yerel etnik kabul edilerek zamanla *banyamulenge* olmalarıdır. Uganda'daki *banyarwanda*larsa her ne kadar yasal vatandaşlık gerekliliklerini iki nesilden 10 yıllık yerleşikliğe çevirtmek için çabalasalar da bu gerçekleşemeyince *Habyarimana*'yı devirmek için ilk saldırıyı yine Uganda'dan başlatmışlardır. Oysa ikinci cumhuriyet denilen *Habyarimana* rejimi Hutu-Tutsi gerginliğini azaltabilmek için Tutsileri farklı ırktan yasal olarak farklı etnisiteye döndürmüştür. Fakat yine Ruanda dışına sürgün ya da göç etmiş Tutsilerin Ruanda'ya dönemeyecekleri kararını alarak bulundukları ülkede kalmalarını garantiye almaları gerektiğini belirten de *Habyarimana* olmuştur. Buradan da anlaşılabileceği gibi 4 yıl sonra soykırıma varan 1990 krizinin sürgün edilmiş ya da göç etmiş grupların post-kolonyal vatandaşlık haklarıyla yakından ilişkilidir. Dolayısıyla bölgesel olarak kavramlar ve boyutları tartışılarak çözüm üretilmelidir. Aksi halde şiddet ve göç sarmalı devam edecektir. Soykırımdan sonra DKC'ye kaçan Hutuların oradaki *banyarwanda* ve *banyamulenge*lere yönelttikleri şiddet göz ardı edilmemelidir (Emizet, 1999: 200). Yine bu durum DKC'de iç savaşı körükleyerek yüzbinlerin yerinden edilmesine sebep olmuştur. Bir başka deyişle döngüyü kırmak adına kavramların yeniden tasarlanması gerekmektedir.

Sonuç

Büyük Göller yöresindeki zorunlu yerinden edilme, göç ve mülteci hareketliliğinin temelinde Ruanda ve Burundi'de bağımsızlık sonrası bir şiddet döngüsü halini alan toplumdaki Hutu-Tutsi etnik yarılması bulunmaktadır. Tarihsel olarak bakıldığında birbirini etkileyen ve tetikleyen olaylar bütünü olarak görülebilecek bu göç sarmalı ve hareketlilik dayandırıldığı ideolojik kavramlar üzerinden kendisini üretmeye ve yeniden üretmeye devam

etmektedir. Çatışmanın en tepe noktası olan soykırıma varana dek bölgenin kronolojisi patlak veren bir çatışmanın her seferinde zorunlu göç ürettiğini göstermektedir. Şiddetin ürettiği göçün türettiği sosyo-politik kimlik var olan kültürel kimliği daha da etnikleştirebilmektedir. Bu sebeple göç eden ve misafir oldukları ülkede mülteci konumuna gelen kitlelerin anavatana bağlılık üzerinden var olan kimlikleri bulundukları yer itibariyle oluşturdukları mülteci kimliğiyle çakıştığında ortaya çıkan durum farklılık göstermektedir. Entegrasyon ya da asimilasyona karşılıklı açık olunması durumunda göç öncesi kimlikler alt kimliklere dönüşürken, herhangi bir tarafın bütünleşme fikrine kapalı olduğu durumlarda var olan kimlik önceki halinden de sert biçimde katılaşmaktadır. Bu durum ise kitleleri göç ettikleri toplumlarda daha da rahatsız hale getirerek, kendilerinin kampların içerisine hapsolmalarıyla sonuçlanmaktadır.

Dolayısıyla bu çalışmanın ana aksı, Büyük Göller yöresindeki hareketliliğin kavramsal sebeplerini araştırmaktadır. Bunun içinse konumlanışını toplumsal etkileşim ağlarını oluşturan kavramların tarihsel süreç içerisindeki evriminin eleştirisinde şekillendirmektedir. Sosyal kavramların toplumları ayrıştırmadaki rolleri sorgulanırken ortaya çıkan durum pre-kolonyal kültürel yapıların kolonyal dönemde siyasallaşması olmuştur. Bu kutuplaşmış siyasi konumlanışların post-kolonyal uygulamaları ise bölgedeki göç dalgalanmalarını şekillendiren esas etken olarak ortaya çıkmaktadır. Bölgedeki ulus inşa süreçlerinin karşısında kültürel kimliklerin zamanla değişimi ve gelişimi sorunun paradoksal yanını oluşturmaktadır. Çünkü kolonyal mirasın kültürel kimliklerin geçişkenliğine vurduğu darbe aynı zamanda ulusal kimlik oluşumlarının karşısındaki en önemli engel olarak ortaya çıkmaktadır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda ise var olan kültürel kimliklerden çekip çıkarılacak ulusal kimliklerin yaşatılabilmesi adına kavramların geleneksel olgular üzerinden yeniden tanımlanması gerekmektedir. Ancak bu türden bir yeniden üretim şekli bölgedeki sürekli göç durumuna bir alternatif yaratabilecektir.

Her ne olursa olsun Ruanda sorunu, Hutu-Tutsi ayrımı bölgede bu kadar mülteci ve yerinden edilmiş insan varken kendini yeniden üretmeye devam edecektir. Toplum içi uzlaşma projeleri sayesinde ülkelerine dönüş ve yeniden entegrasyon üzerine kurulu politikalar gündemi belirlese dahi, bölgede bu kadar kolay manipüle edilebilecek bir yaranın varlığı Ruanda, Burundi, Uganda ve DKC gibi ülkelerin uluslararası ilişkilerdeki gelgitlerden çok daha kolay etkilenebileceklerinin de göstergesidir. Post-kolonyal dönemin en önemli sınavı hala verilememiştir. Irk ve etnisite kavramlarından arındırılmış milli devlet projeleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ayrıca Siyah Afrika'nın dünya sistemindeki yeri hala hammadde ve doğal kaynak deposu olarak görülmektedir. Bu durum bölgenin

istikrarsızlığından beslenilmesini öngörmektedir. Fakat yardımı dışarıda aramak yersiz olduğu gibi varolan kavramsal bilinçsizlikle üretilmesi de zor gözükmektedir. Bu sebepledir ki Afrika'nın kendi kavramlarını üretmesi gerekmektedir. Ancak binyıllara dayanan ortaklılarla arınmış yeni kavramsal fikirler bölgenin gelişmesi adına umut üretebilir.

SON NOTLAR

[*] Araştırma Görevlisi, Yeditepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü (Fransızca), İstanbul.

[1] Belgenin tam metni için bkz. F. Nkundabagenzi, "Le Rwanda politique (1958-1960), Bruxelles, CRISP, s. 20-29.

[2] Bağımsızlık dönemi hakkında daha geniş bilgi için bkz. ; Prunier, Gérard, (1995), "The Rwanda Crisis: History of a Genocide1959 – 1994", Kampala: Fountain Publishers.

[3] UNHCR Banyarwanda Refugee Census (1964), aktaran André Guichaoua, Le probleme des réfugiés Rwandais et des populations Banyarwanda dans la région des Grands Lacs Africaines, Geneva, UNHCR, 1992, p.26.

[4] Burundi'deki soykırım ve etkileri hakkında daha fazla bilgi için bkz.; Chrétien J.-P./Dupaquier, J.-F., (2007), "Burundi 1972: au bord des génocides", Paris: Karthala; ve Reyntjens Filip, (1988), "Burundi 1972 – 1988", Bruxelles: Les Cahiers du CEDAF.

[5] Hutu On Emri'nin orjinal metni için.http://trim.unictr.org/webdrawer/rec/83016/rev/7713/view/BIKINDI%20%20KANGURA%20ISSUE%20NO.%206%20CONTAINING%20THE%20TEN%20HUTU%20COMMANDMENTS.(rev%201).pdf

[6] Arusha Antlaşması hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Bruce Jones, "The Arusha Peace Process", Adelman & Suhrke, "The path to a genocide" içinde, 2000, Transaction Publishers, s.131-156; ve Anglin, Douglas G., "Rwanda: the preventable genocide. The report of the International Panel of Eminent Personalities to Investigate the 1994 Genocide in Rwanda & amp; the Surrounding Events", International Journal, 56.1 (winter 2000/2001).

BIBLIOGRAPHY

ADELMAN, H. & SUHRKE, A., (ed.), (2000), *The Rwanda Crisis from Uganda to Zaire, The Path of a Genocide*, New Jersey: Transaction Publishers.

ANGLIN, D.G., "Rwanda: the preventable genocide. The report of the International Panel of Eminent Personalities to Investigate the 1994 Genocide in Rwanda & amp; the Surrounding Events", *International Journal*, 56.1 (winter 2000/2001).

BALIBAR,E. & WALLERSTEIN,I. (2007), *Irk Ulus Sınıf*, *Belirsiz Kimlikler*, İstanbul: Metis Yayınları.

CHRETIEN, J.P. (2000), *L'Afrique des Grands Lacs, Deux mille ans d'histoire*, Paris: Flammarion.

CHRETIEN, J.P. (2003), *L'Afrique & Histoire*, Paris: Verdier.

CHRETIEN, J. P. & DUPAQUIER, J. F., (2007), *Burundi 1972: au bord des génocide*, Paris: Karthala.

de VILLERS, G., "La guerre dans les évolutions du Congo-Kinshasa", Afrique Contemporaine, 2005/3, no.215, pp.47-70.

des FORGES, A., (2011), *Defeat is the Only Bad News, Rwanda under Musinga, 1896-1931*, Madison: University of Wisconsin Press.

d'HERTEFELT M. (1971), "Les clans du Rwanda ancien: élements d'ethnosociologie et d'ethnohistoire", Tervuren: MRAC.

EMIZET, K. (1999), "Political cleavages in a democratizing society: the case of the Congo", *Comparative Political Studies*, 32: 185-228.

GOUREVITCH, P., (1998), *We Wish to Inform You that Tomorrow We Will Be Killed With Our Families: Stories from Rwanda*, London, Basingstoke: Picador.

GUICHAOUA, A. (1992), *Le probleme des réfugiés Rwandais et des populations Banyarwanda dans la région des Grands Lacs Africaines*, Geneva:UNHCR.

GUTHRIE M. (1967), "The classification of Bantu languages", London.

LECA, J. (1998), *Uluslar ve Milliyetçilikler*, İstanbul:Metis Yayınları.

LEMARCHAND, R., (1970), *Rwanda and Burundi*. London: Pall Mall Press.

LEMARCHAND, R. (1994), *Burundi Ethnic Conflict and Genocide*, New York: Woodrow Wilson Center Press.

MALKKI, L., (1995), *Purity and Exile: National Cosmology among Hutu Refugees in Tanzania*. Chicago: University of Chicago Press.

MAMDANI, M. (2001), *When Victims Become Killers, Colonialism, Nativism, and the Genocide in Rwanda*, New Jersey: Princeton University Press.

MAQUET, J.J. (1954), *Le Systeme des Relations Sociales dans le Ruanda Ancien*, Tervuren : Musée Royal de l'Afrique Centrale.

MBEMBE, A. (2001), *De la Post-Colonie*, Paris,Karthala.

MELVEM, L. (2000), *A People Betrayed: The Role of the West in Rwanda's Genocide*, Zed Books.

NEWBURY, C. (1988), *The Cohesion of Oppression: Clientship and Ethnicity in Rwanda, 1860-1960.* New York: Columbia University Press.

NEWBURY, D. (2009), *The Land Beyond The Mists, Essays on Identity and Authority in Precolonial Congo and Rwanda*, Ohio: Ohio University Press.

NEWBURY, D. (1980), "Lake Kivu Regional Trade in the Nineteenth. Century," *Journal des Africanistes* 50/2, p. 6-36.

NEWBURY, D. (2001) "Precolonial Burundi and Rwanda: Local Loyalities, Regional Royalities", *The International Journal of African Historical Studies*, Vol. 34, No. 2, p. 255-314.

NKUNDABAGENZI, F., *Le Rwanda politique (1958-1960)*, Bruxelles: CRISP.

ÖZKIRIMLI, U. (2008), *Milliyetçilik Kuramları, Eleştirel Bir Bakış*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

POUILLY, C. (2007), "Huge country, huge problems, huge potential: can DR Congo turn the page?", *Refugees*, n.145/1, s. 4-15, UNHCR.

PRUNIER, G. (1995), *The Rwand Crisis, History of a Genocide*, London: Hurst and Company.

REYNTJENS, F. (1988), *Burundi 1972 – 1988*, Bruxelles: Les Cahiers du CEDAF.

REYNTJENS, F.(1994), *L'Afrique des Grands Lacs, Rwanda, Burunci: 1988-1994 En Crise*, Paris: Karthala.

SCHOENBRUN, D. (1998), *A Green Place, A Good Place : Agrarian Change, Gender and Social Identity in the Great Lakes Region to the 15th Century*, Kampala: Fountain.

SHYAKA, A. (2005), "The Rwandan Conflict: Origin, Development, Exit Strategies", National Unity and Reconciliation Commission, Republic of Rwanda.

STANLEY, H. M., (1885), *Cinq années au Congo, 1879-1884. Voyages, explorations, fondations de l'Etat indépendant du Congo*, Bruxelles: Institut National de Géographie.

TOPUZ, H. (1987), *Lumumba*, *Kara Afrika'da işkenceyle öldürülen ilk başbakan*, İstanbul: Yön Yayıncılık.

VANSINA, J. (1995), "New Linguistic Evidence and the Bantu Expansion", *Journal of African History*, 1995/2, s.173-195.

VANSINA, J. (2001), *Le Rwanda Ancien, Le Royaume Nyiginya*, Paris: Karthala.

VIDAL, C., (1991), *Sociologie des passions. Rwanda - Côte d'Ivoire*, Paris: Karthala.

VIDAL C. (1969), "Le Rwanda des anthropologues ou le fétichisme de la vache", *Cahier d'Etudes Africaines*, 9/3, p. 384-401.

KÜRESEL GELİŞME MODELİNDE ULUSLARARASI GÖÇ OLGUSU VE YANSIMALARI

Tahsin BAKIRTAŞ*

ÖZET

1950 sonrası ikinci küreselleşme dalgası çerçevesinde gelişen, 1980 sonrası dönemde hız kazanan küresel gelişme modeli; malların ve sermayenin küreselleşmesi yanında emek piyasalarının da bir ölçüde küreselleşmesini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda üretim ve sermaye yön değiştirirken, daha çok emek akımlarını içeren göç olgusu da ulusal ölçekten uluslararası ölçeğe taşınarak, uluslararasılaşmanın temel konularından birisi olmuştur.

Bu çalışmanın temel amacı, küresel gelişme modeli eksenli uluslararası göç olgusunu ele almaktır. Bu nedenle öncelikli olarak, küresel gelişme odaklı dünya ekonomisinin, 1950 sonrası dönemde nasıl bir dönüşüm geçirdiği ele alınmıştır. Bu süreçte dünya üretim ve ticaretinde ortaya çıkan dönüşümlerin Merkez- Çevre (Kuzey-Güney) odaklı incelenmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda, merkez-çevre odaklı üretim ve ticaret ilişkilerinin nasıl bir değişim geçirdiği ele alınarak, Çevre (Güney)-Çevre (Güney) odaklı bir gelişim sürecinin olup olmadığı tartışılmıştır. Daha sonraki aşamada ise uluslararası göç olgusunun bu değişime koşutluğu; hem genel trendler odaklı, hem de emek piyasası odaklı irdelenmiştir. Bu irdelemedeki temel amaç ise, uluslararası göç olgusunun yapısal analizini ortaya koymak ve uluslararasılaşan ekonomik yapının bir parçasının olup olmadığını tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Küresel Kalkınma, Uluslararasılaşma, Havaleler, Emek piyasası.

INTERNATIONAL MIGRATION IN THE GLOBAL DEVELOPMENT MODEL AND ITS REFLECTIONS

ABSTRACT

The globalization model, which has influenced the world's economy since 1980, has brought about an internationalization of goods, capital, and labour markets. In fact, this so-called second globalization wave started in the aftermath of World War II and represents a process of struggling with crisis. The term *global development* focuses on this process, especially the internationalization of the inward-looking economic structure of periphery countries. In this process, international institutions' assumption of potential problems as a

result of periphery countries' application of market-oriented policies represents another dimension of global development.

The period following the fall of the Berlin Wall, which represents the collapse of the Soviet Union and hence the collapse of one of the legs of the bipolar world, promoted the internationalization of western markets by also covering the Eastern Bloc in terms of commodity trade and financial markets as well as service flows. Following the globalization of all markets beginning in the mid-1990s, the migration and development phenomenon became one of the intensely debated main policy objects throughout the world in general and in the US and the European Union in particular. In parallel with the re-examination of the classical academic point of view, the migration phenomenon has slowly become an academic attraction that simultaneously led to the development of new policy and programs. Although until the early 1990s the discussions on migration and development took place around the North–South axis, in the global development process—particularly after 1990—they evolved around South–North, South–South, and North–North axes.

In this study per capita income, trade, population growth, and the main trends in migration in the global development-focused world economy after 1950 (the second wave of globalization) are first analysed to determine how the world changed. Then, the role of international migration in this change is investigated by taking into account both general and labour market trends. Finally, the reflections of the structure arising from globalization-centred migration on migrant remittance flows are discussed.

Keywords: International Migration, Global Development, Internationalization, Remittance Flows, Labor Market.

Giriş

1980 sonrası dönemde dünya ekonomisine yeniden egemen olan küreselleşme modeli; mallar, sermaye ve emek piyasalarının uluslararasılaşmasını ortaya çıkarmıştır. İkinci küresel dalga[1] olarak nitelendirilen bu olgu, aslında II. Dünya Savaşı'nın bitimiyle başlayıp, günümüze kadar devam eden ve krizlerle boğuşan bir süreci ifade etmektedir. Küresel gelişme kavramı ise bu sürece odaklı, özellikle çevre ülkelerin ulusal odaklı ekonomik yapılarının, uluslararasılaşmasıdır. Bu süreçte çevre ülkelerin uygulayacağı uluslararası piyasa odaklı politikalar sonucu ortaya çıkan ve çıkabilecek sorunların da uluslararası kurumlarca üstlenilmesi, küresel kalkınmanın bir başka boyutunu oluşturmaktadır.

İki kutuplu dünyanın bir ayağı olan Sovyetler Birliği'nin çöküşünü simgeleyen Berlin Duvarı'nın Yıkılışı ve bu yıkılış sonrasında çöken Sovyetler Birliği sonrası dönem, Batı

Bloku piyasalarının Doğu Blokunu da kapsayacak biçimde uluslararasılaşması; mal ticaretinin yanında finans piyasalarını ve arkasından da hizmet akımlarını içermiştir.

Bütün piyasaların küreselleşmeye başladığı 1990'ların ortalarından itibaren göç ve gelişme olgusu, özellikle AB ve ABD başta olmak üzere dünyanın her yerinde oldukça yoğun bir biçimde tartışılan temel politika konularından birisidir. Göç olgusu, geleneksel akademik bakış açısının yeniden gözden geçirilmesine koşut, yavaş yavaş akademik çekim merkezi haline gelirken, aynı zamanda da bazı yenilikçi politika ve programların geliştirilmesi söz konusu olmuştur. Göç ve gelişme üzerindeki politika tartışmaları tarihsel süreçte 1990'ların başlarına kadar Güney - Kuzeye etrafında oluşturulmuş ise de küresel gelişme sürecinde özellikle 1990'larla başlayan dilimde Güney-Kuzey, Güney-Güney ve Kuzey-Kuzey olarak görülmeye başlanmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı, küresel gelişme modeli eksenli uluslararası göç olgusunu ele almaktır. Bu nedenle öncelikli olarak, küresel gelişme odaklı dünya ekonomisinin, 1950 sonrası dönemde nasıl bir dönüşüm geçirdiği ele alınmıştır. Bu süreçte dünya üretim ve ticaretindeki ortaya çıkan dönüşümlerin Merkez- Çevre (Kuzey-Güney) ülkeler odaklı incelenmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda, merkez-çevre odaklı olan üretim ve ticaret ilişkilerinin nasıl bir değişim geçirdiği ele alınarak, Çevre (Güney)- Çevre (Güney) odaklı bir gelişim sürecinin olup olmadığı tartışılmıştır. Daha sonraki aşamada ise uluslararası göç olgusunun bu değişime koşutluğu; hem genel trendler odaklı, hem de emek piyasası odaklı irdelenmiştir. Bu irdelemedeki temel amaç ise uluslararası göç olgusunun yapısal analizini ortaya koymak ve uluslararasılaşan ekonomik yapının bir parçasının olup olmadığını tartışmaktır.

Küresel Gelişme Sürecinin Genel Trendleri ve Dünya Ekonomisindeki Dönüşüm

Dünya ekonomisinde ikinci küresel dalganın hız kazandığı 1980 sonrası süreçte çok kapsamlı değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikler, küresel ölçekte istihdam, üretim, finans yapısının da değişimine yol açmıştır. Ulusal ekonomik yapılar, bu süreçte, uluslararası ekonomik yapılara daha fazla entegre olmuş, uluslararası ticaretin hacmi oldukça artmış ve uluslararası sermaye akımları tarihte görülmeyecek hızda genişlemiştir. Bilişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler karmaşık uluslararası üretim ağlarının kurulmasını sağlamış; küresel arzın artış sürecinde, çevre ülkelerin imalat sanayi üretim ihracatı eşi görülmemiş bir biçimde artmıştır. Bu bağlamda ekonomi politikalarındaki temel değişiklikler, küreselleşme sürecine eşlik etmiştir. Bu politikalar, temel olarak düşük enflasyon oranı, liberalleşmiş

piyasalar, kamu sektörünün genel ekonomideki payını azaltma eğilimleri, mal, hizmet ve finans akımlarının sınır ötesi serbestliğinin sağlanmasıdır.

Dünya ekonomisindeki 1950 -2009 döneminde on yıllık periyotlar diliminde en yüksek büyümenin 3,4'lük ortalama büyüme oranı ile 1960-1969 döneminde olduğu görülmektedir. Bu dönemdeki büyümenin temel nedeni ise özellikle Avrupa'da gelişmiş ekonomilerin sosyal refah devleti eksenli büyümesidir. Dünya ekonomisindeki büyüme trendinin ve oranının ne olacağı daha çok gelişmiş ekonomiler çerçevesinde belirlendiği açık biçimde aşağıdaki tablodan da görülmektedir. Çünkü bu ekonomilerin dünya ekonomisi içindeki payları oldukça yüksektir. Ancak özellikle 1990 sonrası dönemde dünya ekonomisindeki değişim sonucu gelişmiş ekonomilerin payı azalırken, özellikle Güney Asya Ülkeleri'ndeki yükselmeye koşut olarak gelişmekte olan ülkelerin payında artış olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak da gelişmekte olan ekonomilerdeki büyüme dünya ortalamasına da önceye göre daha fazla etkisi olmaktadır.

Tablo 1: Reel GDP Büyüme Oranları

	Dünya	Gelişmiş Ülkeler	Gelişmekte Olan Ülkeler	Güney Asya	Doğu Asya	Güney-Doğu Asya	Latin Amerika	Orta Doğu	Sahra alt Afirka	Geçiş Ülkeleri
1951-1959	2,6	3,3	2,7	1,3	4,8	2,5	2,1	2,8	1,7	3,1
1960-1969	3,4	4,7	2,6	2,0	1,5	2,1	2,7	4,4	2,0	4,1
1970-1979	2,4	3,1	3,6	0,7	5,3	4,6	3,6	4,8	0,9	2,7
1980-1989	1,6	2,5	2,2	3,8	6,6	3,1	-0,4	-1,3	-1,2	0,8
1990-1999	1,9	2,0	3,2	3,9	6,0	3,6	1,3	1,6	-0,7	-4,2
2000-2009	2,9	1,1	5,8	5,6	10,2	4,2	2,0	2,8	3,4	6,0
2010	4,1	2,0	6,3	6,0	9,0	5,6	4,4	3,1	2,9	3,8
2000-2008	3,3	1,7	6,1	5,7	10,6	4,7	2,6	3,2	3,7	7,5
Kaynak:	UNCTAD(2011: 13)									

Yukarıdaki tablo incelendiğinde dünya ekonomisi ile ilgili önemli bir tespit ise, dünya ekonomisindeki liberalleşme süreçlerinin hız kazandığı dönemlerin, dünya ekonomisinin daha içe kapanık dönemlerine oranla daha düşük ortalama büyüme hızları yakalamasıdır. Bunun nedeni ise, liberal politikaların özellikle gelişmekte olan ekonomilerde krizler yaratarak, oynak büyüme hızları ortaya çıkarmasıdır. Berlin Duvarı'nın çökmesinin ardından finans odaklı büyümenin ekonomilere egemen olmasına koşut olarak, gelişmiş ekonomiler üretimlerini iş gücünün görece bol ve ucuz olduğu Uzakdoğu Asya ülkelerine; özellikle de Çin'e kaydırmışlardır. Dünya ticaretinin önündeki engellerin kaldırılması ve Dünya Ticaret Örgütü'nün etkin biçimde dünya mal ticaretinin serbestleşmesine katkıları sonucunda, özellikle 1995 sonrası dönemde dünya ticaretinde çok önemli artışlar meydana gelmiştir. Dünya ticaretindeki büyüme, reel GDP'deki büyümeden her zaman daha fazla olmuş;

küçülme ise reel GDP'deki küçülmeden oldukça fazla gerçekleşmiştir. Bunun nedeni ise, özellikle finansal odaklı büyümenin egemen olduğu büyüme modelinde, finansal daralmaların yaşandığı kriz dönemlerinde, gelişmekte olan ülkelerin kendi ulusal paralarıyla borçlanamama sorunu olarak adlandırılan Original Sin sorunu çerçevesinde finansa erişim sıkıntılarının artması sonucu, ithalat yapamamalarından kaynaklanmaktadır.

Grafik 1: Dünya Ticaret ve GDP'deki yıllık Ortalama Değişim

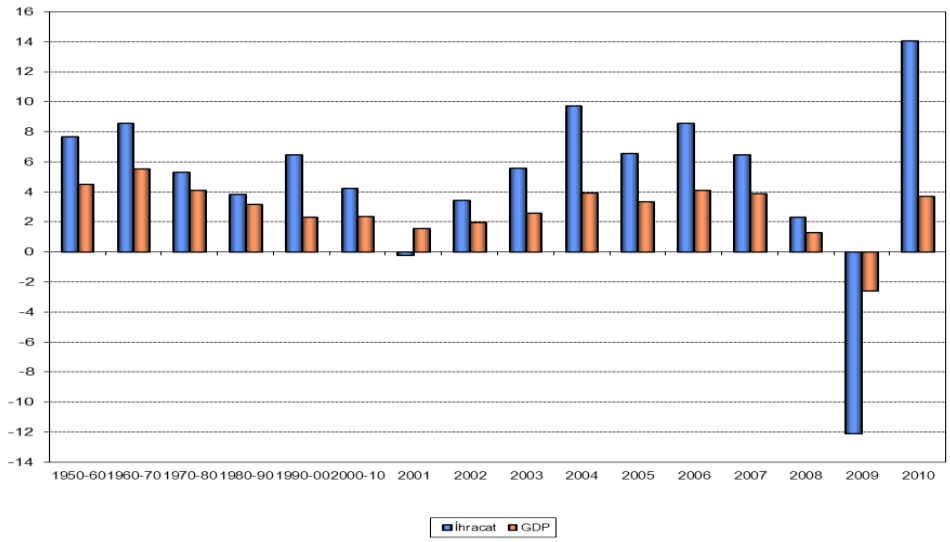

Kaynak: WTO International Trade Statistics 2011, http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2011_e/its11_toc_e.htm (Erişim Tarihi:01.06.2012).

Dünya ekonomisinde, en hızlı büyüyen gelişmekte olan ülkelerin reel GDP'lerindeki yükselmelerinin nedeni ise bu ülkelerin gelişmiş ülke firmalarının, özellikle TNC olarak nitelendirilen Ulus Ötesi Şirketler'in, üretim üssü olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle 2000'lerde, dünya ekonomisinin oldukça üzerinde büyüme hızlarına erişen Çin önderliğindeki Uzakdoğu Asya ülkelerinin büyüme oranlarındaki hızlı artışın nedeni, TNC şirketlerin üretimlerinin bu ülkelere kaydırılmasıdır. Ulusal piyasa odaklı gelişme modelinin üretim modeli olan ölçek ekonomileri kavramı, uluslararasılaşan piyasa odaklı modelde uluslararası ölçek ekonomilerinde dönüşürken; üretimin bu kavram çerçevesinde farklı segmentlere bölünerek parçalanması ve her bir parçanın daha az maliyetle üretilebilecek bölge ya da ülkeye kaydırılması sonucunu doğurmuştur. Bu da uluslararası ticaret hacminin genişlemesine yol açmıştır.

Üretimin uluslararasılaşması ve gelişmiş ülke ekonomilerinin özellikle imalat sanayi üretimlerini gelişmekte olan ülkelere kaydırmalarının nedeni, standartlaşan teknolojilerin rekabet edilebilirliğinin tek unsuru maliyet avantajı olmasıdır. Maliyet avantajında da temel

belirleyici unsur işgücü maliyeti ve ulaştırma maliyetleridir. Berlin Duvarı'nın çökmesi sonrası süreçte, küresel emek arzının Doğu Bloku ülkelerinin Batı'nın küresel piyasa odaklı yapısına eklemlenmesiyle, kar amaçlı üretim yapan Batı menşeili çok uluslu ya da ulus ötesi şirketler (TNC) üretimlerini Offshoring - outsourcing kavramları çerçevesinde gelişmekte olan ülkelere kaydırdılar. Bu çerçevede, üretimin bir ülkesi olma yerine üretimin bileşenlerinin farklı ülkelerde (maliyeti en düşük olan) üretilerek ve belirli bir ülkede bir araya getirilerek nihai ürüne dönüştürülmesi ve uluslararası piyasalara sunulması söz konusudur. Bu süreçte Kuzey (gelişmiş) ülkeleri sanayi üretimlerinin tamamını ya da önemli kısımlarını Güney (Gelişmekte olan) ülkelere; özellikle de Asya ülkelerine kaydırdılar.

WTO International Trade Statistics-2011 dünya ihracatının bölgesel ve seçilmiş ülkeler tablosu incelendiğinde, küreselleşmenin ikinci dalgasında dünya ihracatının Kuzey Amerika'dan Asya'ya kaydığı görülmektedir. Avrupa'nın dünya ihracat içindeki payı 1948-1973 aralığında artarak 35,1 den 50,9 düzeyine çıkmış olsa da, daha sonra -özellikle sanayilerin yoğun biçimde yer değiştirme olgusunun yaşandığı 2003 -2010 aralığında- 8 puan gerileyerek 2010 yılında 37,9 düzeyine inmiştir. Güney ve Orta Amerika'nın payı 1948-2003 aralığında sürekli düşerek 11,3 düzeyinden 3 e inmiş; 2003-2010 aralığında ise 3,9 düzeyine çıkmıştır. Ortadoğu'nun payı ise enerji fiyatlarına koşut olarak 148-1983 aralığında artmış olup 2 den 6,8 düzeyine çıkmış; 1983-19933 aralığında ise gerileyerek 3,5 düzeyine inmiş, daha sonraki periyotta ise yeniden yükselerek 2010 yılında 6,0 düzeyine çıkmıştır. 1993 sonrası dönemde Bağımsız Devletler Topluğu olarak adlandırılan Eski Sovyetler Birliği ülkelerinin bir bölümünden oluşan devletlerin ihracat içindeki payı, yine enerji fiyatlarına koşut olarak artmış olup, 1993 deki 1,5 olan oran 2010 yılında 4,0 düzeyine çıkmıştır. Afrika'nın payı ise 1948-2003 aralığında sürekli gerileyerek 7,3 düzeyinden 2,4 düzeyine kadar düşmüş; 2010 yılında ise 3,4 düzeyine çıkmıştır. Asya'nın payındaki gelişmeler ise 1993 yılına kadar Japonya'nın payındaki değişime koşut artarken, 1993 sonrası dönemde ise Japonya'nın payında gözle görülür düşme olmasına karşın Çin'in payındaki önemli sıçramalar sonucunda artmış olup, 1948 yılında 14 olan payı 2010 yılında 31,6 düzeyine çıkmıştır. Bölgesel farklılaşmalar odaklı ticarete baktığımızda, sonuçta Kuzey Amerika'nın payı gerilerken, Asya'nın payı yükselmiştir. Burada temel belirleyici, önceleri ABD'nin payı düşerken Japonya'nın payının yükselmesi; 1993 sonrası dönemde ise hem ABD'nin hem de Japonya'nın payı düşerken Çin'in payının yükselmesidir.

Dünya ekonomisinin çok önemli bir kısmını oluşturan, gelişmiş ekonomiler olarak gördüğümüz G-7 ülkeleri odaklı bir analiz yaptığımızda ise, İngiltere ve ABD dramatik biçimde aşağıya doğru düşerken, Almanya'nın 1948-1973 aralığında 10 kat payını artırdığını,

sonraki süreçte 11,7 olan payını 2003 yılına kadar bir ölçüde koruyarak 10,3 düzeyinde tutarak, 2010 yılında 8,5 düzeyinde Avrupa'nın birinci taşıyıcı ülkesi olma konumunu sürdürdüğü görülmektedir. Fransa ise zaman içerisinde payı 2 katına kadar çıksa da, özellikle 1993 sonrası dönemde bu oran azalarak başlangıç düzeyi olan 3,4'e yakın hale gelmiş, 2010 yılında ise 3,5 düzeyine gerilemiştir. İtalya'nın da başlangıçta 1,8 olan payı 1993 yılına kadar sürekli artarak 4,6 ya kadar çıkmasına karşın, bu dönemden sonra gerileyerek 2010 yılında 3 düzeyine inmiştir. Kanada'nın ise Kuzey Amerika odaklı gerilemeye koşut olarak payı 5,5 düzeyinden sürekli düşerek 2,6 düzeyine inmiştir.

Grafik 2: G-7 Ülkeleri ve Çin'in Dünya İhracat paylarındaki değişim

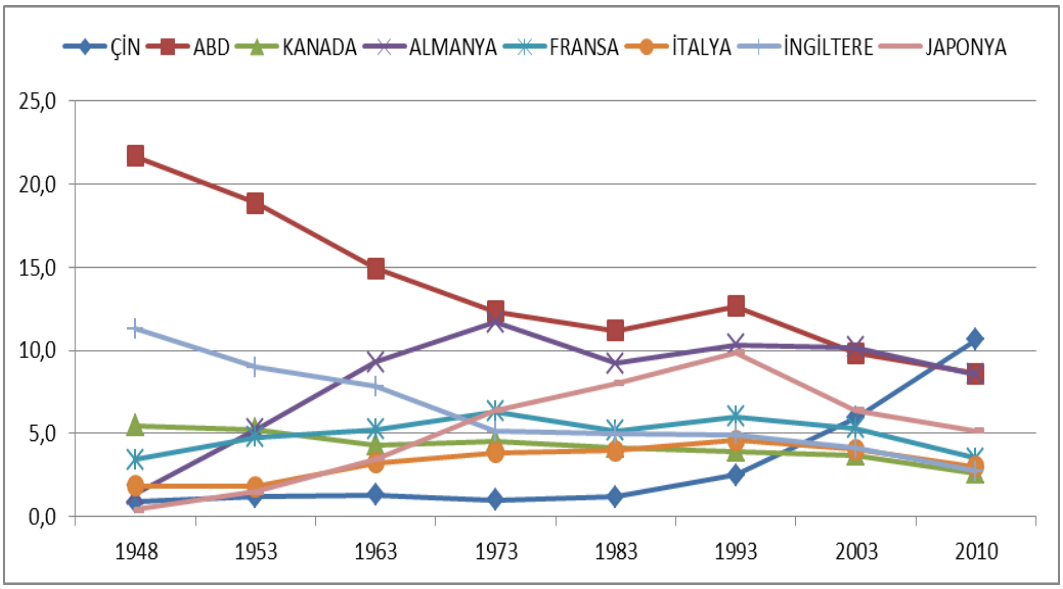

Kaynak: WTO International Trade Statistics 2011'lerinden hazırlanmıştır.

ABD, AB, Japonya ve yükselen ekonomi olarak adlandırdığımız Çin dörtlemesi ekseninde bir analiz yaptığımızda ise, rekabeti belirleyen GDP'deki büyüme, kişi başı gelir artışı ve verimlilikteki büyüme ekseninde ABD ekonomisinde ekonomik rekabetin sürdüğünü söyleyebiliriz. Çünkü ABD, AB ülkeleri ve Japonya'nın her ikisinden de son yirmi yıl içinde daha iyi performans gösterdiği tüm verilerce desteklenmektedir. Son yirmi yıllık periyotta Çin, yüksek verimlilik artışı ve kişi başı gelirdeki artış yönünden, ABD ve diğer gelişmiş ülke ekonomilerinden daha iyi performans göstermiştir. Ancak bu hızlı artışa rağmen, verimliliğin mutlak düzeyi ve kişi başına düşen gelir yönünden diğer üç ülke ile karşılaştırdığımızda çok gerilerdedir. Buna karşılık hem ekonomik büyümede yakaladığı son dönemdeki hızlı yükselme trendi hem de ihracattaki payının yükselmesi, Çin'in yükselen değer olarak

nitelendirilmesine neden olmaktadır. Göç başlığı altında irdelediğimiz verilerde de görüleceği gibi, Çin hala net göç alan değil veren bir ülke konumundadır.

Bir başka önemli olgu ise, uluslararası ticarete yönelik verilerin oluşumunda ticarete konu olan üretilmiş malın orijin ülkesinin, bazı durumlarda da tek bir endüstrisinin dikkate alınmasıdır. Oysa imalat sanayinde üretilmiş malın ülkesi birden fazla olabilir. Nihai üretilmiş malın önemli ölçüde dönüşümünü sağlayan ülke, orijin ülkedir. Örneğin General Motors, arabalarını Japonya ve Almanya'dan ithal ettiği bileşenleri ABD'de toplayarak Kanada'ya ihraç ederken, "Made in USA" logosunu kullanacaktır. Ipad ve Iphone telefonlarının Apple firmasınca üretilen ve üretim aşamaları farklı ülkelerde gerçekleştirilen ürünler olması buna en güzel örnektir. Özellikle 1993 sonrası dönemde dünya ihracatında Çin en önemli ülke konumuna gelmiştir. Buna karşılık Japonya ve ABD'nin paylarında ise dramatik düşüşler yaşanmıştır. AB'de ise 1993 sonrası dönemde düşüş yaşanmıştır.

Ticaret yoluyla emeği küreselleştirme çabaları, çevre ülkelerin istihdam piyasalarının esnekleştirilmesine yönelik bir çabanın ürünüdür. Bu bağlamda, emeğin çevre ülkelerde göreli olarak ucuzlaması sonucu; merkez ülkelerin üretimleri, çok uluslu şirketleri aracılığıyla ya da taşeronlaşma vb. yöntemlerle bir biçimde çevre ülkelere yönelmiştir. Merkez ülkelere yönelen bu üretim, ticaret yoluyla da merkez ülkelere kaymıştır. Merkez ülkelerin üretim-istihdam – ticaret ilişkisini bu odakta yönlendirdiği görülmektedir. Özellikle küresel vasıfsız ve eğitimsiz emek arzının arttığı ve göreli olarak emek ücretinin çok düşük olduğu ülkeler, merkez ülkeler için cazibe merkezleri olmuşlardır. Küresel iki büyük güç olarak nitelendirilen AB ve ABD kendi periferilerini yaratmışlardır. AB genişleyerek ya da eski Doğu Bloğu ülkeleriyle yaptığı anlaşmalar yoluyla sanayi üretimlerini çeşitli kanallarla bu ülkelere kaydırırken; ABD de, Çin ve Hindistan üzerinden bu ilişkiyi kurmuştur. Bu bağlamda, merkez ülkelerin imalat sanayi üretim ithalatının içindeki çevre ülkelerin payı, 1990'ların öncesinden bu yana iki kat artmıştır. Özellikle bu anlamda ABD'nin periferisi niteliğini kazanan Çin burada ana sürükleyici ülke konumundadır. AB ve ABD tarafından 1990'larda periferileştirilen eski Doğu Bloku ülkeleri ve Çin ile Hindistan'ın ihracatı artarken, ithalatları da artmıştır. İthalatlarındaki artışın nedeni, bu ülkelerde yapılan üretimin, emek dışında çoğu girdisinin merkez ülkelerdeki ara ve yatırım mallarına bağlı olmasıdır. Bu bağlamda, merkez ülkelerin imalat sanayi üretimi ihracatının içindeki çevre ülkeler payı, ithalatındaki payından daha fazla artması önemli bir sonuçtur. Geçmişin nitelikli sektörleri, merkez ülkelerden çevre ülkelere kayması ile çevre ülkelerin nitelikli- vasıflı mal üreten sektör üretimi ve ihracatında önemli artışlar olmuştur. Bu artışın kaynağında ise, merkez ülkelerin çevre sorunlarını çevre ülkelere taşıma kaygısının yanısıra ana belirleyici unsur emek maliyetleridir. Bu vasıflı

üretimin yatırım ve ara girdi mallarının; hem o ülkelere ihracatı sağlanırken, aynı zamanda çevre ülkelerin görece düşük emek maliyetlerinden de yararlanma yolu seçilmiştir.

Kuzey (gelişmiş)- Güney (gelişmekte olan) odaklı gelişen ticaret kadar artık Güney-Güney ticareti de gündeme oturmuştur. Kuzey ticaretini sürükleyen, ABD ve AB'nin başat ekonomileri Almanya ve Fransa iken, Güney ticaretinin yaklaşık %80'ni Asya kıtasında Japonya ve Çin odaklıdır. Bu nedenle ticaretteki bu değişim aslında yeni dünyanın tek kutuplu değil, üç kutuplu dünyaya doğru yöneldiğini göstermektedir. Bu kutuplar da ABD, AB (Almanya- Fransa) ve Japonya ve Çin kutuplarıdır. Bu ülkeler arasında bir değiş-tokuş olma olasılığını tartıştığımızda ise, ABD'nin birçok gösterge veride birincil gücünü sürdüreceği ya da azalarak da olsa sürdürme olasılığının yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşılık Çin karşısında birlik olarak AB ve Japonya'nın gücünün zaman içerisinde zayıflama sürecini yaşayacağı görülmektedir. Ancak gelecek kapasitesini belirleyen temel araştırma harcamalarında ve elde etmiş olduğu patent sayıları ve oranlarında Çin'in çok zayıf ve mutlak değerlerde de hala çok gerilerde olması ve üretim –ihracatının daha çok ABD eksenli olması, Çin'in göreli ve kısa sürede her alanda yakaladığı hızlı büyüme artışlarını sürdürebilme ve ABD'ye rakip olabilme olasılığını zayıflatmaktadır. Bu bağlamda Çin, ABD'nin geçmiş dönemlerde üretim periferisi olarak kullandığı Güney Kore konumuna düşmekte; Kore, Japonya'da ücretlerin artması nedeniyle, bu ülkeler yerine Çin'in ABD tarafından periferileştirildiği olgusu kanımızca daha doğru bir tespit olacaktır (Bakırtaş 2009/B:15-18).

Uluslararası Göç Olgusu ve Gelişme Trendi

Uluslararası göç olgusu, küresel ikinci dalga sonrası dönemde gelişmiş ülkelerde, özellikle Avrupa'da 1970'lerden bu yana önemli ölçüde değişti. 1945-1973 arasında Batı Avrupa'daki sanayileşmiş ülkeler, 1973-74'deki Petrol Krizi'yle biten süreçte geçici işçi almayı yeğlemiştir. Bu süreç, göç eden insanların sayısının artmasına koşut olarak daha karmaşık göç yollarını teşvik eden bir sürece eşlik etti. Böylece uluslararası göç, transit ya da menşi ülke olarak giderek küreselleşti. Uluslararası göçe, aile birleşimi, mülteci ve sığınmacı hareketleri akımları çerçevesinde başka boyutlar eklenirken, eskiden göç alan ülkelerin bazıları da göç veren ülke konumuna geldi (UN 2011/C: 4).

Daha önceki süreçte eski dünyadan yeni dünyaya göç, uluslararası göçün temel konusu iken, özellikle 1990 sonrasında değişen ekonomik yapıya koşut biçimde uluslararası göçün bileşiminde de önemli değişmeler meydana geldi. Bu bağlamda, göç önceleri yalnızca Güney-Kuzey odaklı ya da Kuzey- Kuzey incelenirken daha sonraki süreçte Güney-Güney koridoru da önemli oldu.

Göç ve gelişme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların çoğu gelişmekte olan ülkelerden gelen göçe odaklanmıştır. Dünya'nın uluslararası göçmenlerinin yaklaşık % 40 – 50'si çok az gelişmiş bölgelerde oturanlardan oluşmaktadır. Bazı gelişmekte olan ülkeler (özellikle Arjantin, Kosta Rika, Şili, Malezya, Güney Afrika ve Tayland gibi orta gelirli ülkeler) diğer yoksul komşularından önemli miktarda kalıcı göçmenler almaktadır. Diğerleri (örneğin Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Hindistan) önemli miktarda spesifik endüstrilere kalıcı göçmenler almaktadır (Newland 2011: 1).

Akademik dünyada son zamanlara kadar göç ve gelişme konusu üzerine yapılan tartışmalarda enstrümantalist görüş egemendi. Bu görüşe göre gelişme, aşırı, siyasi olarak kabulü zor, ya da yasadışı olarak algılanan göçe karşı genellikle bir panzehir olarak görülmüştür. Bu görüş son yıllara kadar geniş bir yelpazede kabul edilir görüş niteliğinde olup, bu görüş 1980'lerde ABD'de, 1990'ların hemen öncesinde Latin Amerika ve Karayipler'de ve Avrupa'da, özellikle de 1990'ların ortasından beri Fransa'nın ortak geliştirdiği programlar ve "2002 AB Seville Zirve Toplantısı"nın daha sonrasında program ve politikalara yansımıştır (Newland 2011; 1 ve Colyer 2011).

Uluslararası göç olgusu ve bu olgu için geliştirilen politikalar ve sistemlerin yönetiminde özellikle son yirmi yıl süresince epeyce değişiklik oldu. Bunun nedeni ise enstrümantalist yaklaşımın başarısız olmasıdır. Özellikle ABD'nin Karayipler ve Orta Amerika'da yapmış olduğu yatırım yardımları ve Meksika ile geniş tabanlı ticaretin liberalizasyonu, bölgede göç üzerine olan baskıyı anlamlı ölçüde azaltmamıştır. Avrupa'da ise gelişme odaklı göç politikası, AB'den düzensiz göçü caydırmak ya da yönünü değiştirme amaçlı işbirliği ile ve geri kabul anlaşmaları yardımıyla desteklenen politikalar başarılı olamadı (Fargues P. Papademetriou, D.G. Salinari G. and Sumption, M. 2011: 1).

Daha önceki yıllarda ulusal düzeyde ele alınan ve ulusun sınırları ile çizilen göç sorunu üzerine geliştirilen politika tartışmaları, enstürmantalist yaklaşımın ulusal gelişmeci modellemesinden kademeli biçimde uzaklaşarak, küresel gelişme odaklı yaklaşıma koşut biçimde daha geniş biçimde ele alınmaya başlanmıştır. Çünkü uluslararası göç, son yıllarda görünür biçimde küresel bir olgu olarak gelişmektedir. Birleşmiş Milletler' in göç verilerine göre 1970- 2010 aralığında dünyadaki uluslararası göçmen sayısı 2,5 kattan daha fazla artmıştır. Aşağıdaki Tablo 1 incelendiğinde, 1970 yılında 84 milyon olan uluslararası göçmen sayısının kırk yıllık periyodun ilk bölümünde (1970-1990) 1,85 kat artarken, ikinci bölümünde (1990-2010) 1,37 kat artış gösterdiği görülmektedir.

1970 yılında toplam 84 milyon uluslararası göçmen hemen hemen aynı oranda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında bölüşülürken, özellikle 1990 sonrası süreçte

gelişmiş ülkeler lehine önemli değişiklik olmuştur. Nitekim aynı periyodun ilk bölümünde gelişmiş ülkelerde 1,90 kat artış söz konusu iken, ikinci bölümde 1,56 artış göstermiştir. Buna karşılık gelişmekte olan ülkelerde ilk bölümde 1,78 kat artış gerçekleşirken, bu artış ikinci bölümde 1,17 düzeyinde gerçekleşmiştir. Böylece uluslararası göçün temel artış nedeni yoksul ülkelerden zengin ülkelere giden göçmenler oluşturmaktadır.

Tablo 2: Uluslararası Göçmen Sayıları(Milyon)				
Gelişme Grupları	1970	1990	2000	2010
Dünya	84	156	178	214
Gelişmiş Ülkeler	43	82	104	128
Gelişmekte Olan Ülkeler	41	73	74	86
Enaz Gelişmiş Ülkeler	10	11	11	12
Diğer Azgelişmiş Ülkeler	31	62	63	75
Kaynak: Terrazas(2011;1-2) ve UN(2011/A)				

Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Verileri'ne göre 2010 yılında dünya nüfusunun % 3,1 i göçmen konumunda iken, daha fazla gelişmiş bölgelerdeki göçmen sayılarının toplam nüfusa oranı 10,3, daha az gelişmiş bölgelerdeki oran ise 1,5'dir. Dünya'daki toplam göçmenlerin %32,6'sı Avrupa'da, %23,4'ü de Kuzey Amerika'dadır. ABD'nin oranı ise %20'dir. Diğer gelişmiş ülkelerden Almanya, Fransa, İtalya gibi ülkeler ise diğer ülkelere oranla yüksek oranlara sahiptirler.

Uluslararası göç olgusundaki bu durum, göçün gelişmekte olan ya da azgelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru olduğunun bir göstergesi niteliğindedir. Çünkü gelişmekte olan ülkelerde yaşayanlar için, birçok zengin – özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa- ülkeleri hayallerindeki yerler olarak görülmektedir. Terrazas (2011: 2)'e göre 1970 yılında bir ülkedeki toplam nüfusunun onda biri ya da daha fazlasını oluşturan dünyadaki 29 insandan 1 i göçmen iken, 2010 yılında bu oran yaklaşık 9 da 1 olarak gerçekleşmiştir. Bu dramatik değişim özellikle 1990 sonrası dönemde küreselleşmenin hız kazandığı süreçte hızlanarak artmıştır. Nitekim Tablo 2 verilerine baktığımızda azgelişmiş bölgelerden, daha fazla gelişmiş bölgelere net göçmen akımının olduğu görülmektedir. 1950 sonrası süreçte, 1955-1960 dönemi hariç azgelişmiş bölgelerden daha fazla gelişmiş bölgelere giderek artan biçimde bir göç akımı olduğu açıkça görülmektedir. Asıl hızlanmanın ise 1960 sonrası dönemde başladığı görülmekte olup, bu döneme kadar binlerle ifade edilen ve bazı dönemlerde bile tersine olan göç akımı, daha fazla gelişmiş bölgelere yönelen milyon rakamları ile ifade edilir biçime dönüşmüştür. Nitekim 1950-1955 döneminde 315 bin olan net göç akımı 1960-1965

döneminde 3 milyonun üzerine çıkarken, dünya ekonomisinde büyümenin ve gelişmenin hız kazandığı 1960-1970 döneminde 6 milyonun üzerinde gerçekleşmiştir.

Tablo 3: Bölgelere Göre Net Uluslararası Göçmen Sayıları

BÖLGELER	NET GÖÇMEN SAYILARI(BİN)											
	1950-1955	1955-1960	1960-1965	1965-1970	1970-1975	1975-1980	1980-1985	1985-1990	1990-1995	1995-2000	2000-2005	2005-2010
Daha Fazla Gelişmiş Bölgeler	315	- 452	3 004	4 136	6 122	6 076	5 643	7 433	11 895	13 821	17 450	16 558
Azgelişmiş Bölgeler	- 315	452	-3 004	-4 136	-6 122	-6 076	-5 643	-7 433	-11 895	-13 821	-17 450	-16 558
Enaz Gelişmiş Bölgeler	- 440	- 531	- 747	- 786	-4 872	-4 301	-5 735	-3 562	2 563	-3 061	-3 351	-5 559
Azgelişmiş Bölgeler(Enaz Gelişmiş Bölgeler Hariç	125	982	-2 257	-3 351	-1 250	-1 775	92	-3 871	-14 458	-10 760	-14 099	-10 999
Azgelişmiş Bölgeler(Çin Hariç)	- 348	315	-2 456	-4 452	-5 043	-6 210	-5 438	-7 194	-11 068	-13 535	-15 316	-15 107

Kaynak: UN Population Division Department of Economics and Social Affairs World Population Prospects: The 2010 Revision

Dünya ekonomisinde kriz ve küçülmenin olduğu 1975-1985 dönemde net göç akımında bir yavaşlama ve gerileme olduğu görülürken, ekonomik büyümenin yeniden hız kazandığı 1985-2005 döneminde ise yeniden sıçrama gösterdiği görülmektedir. Nitekim 1985 yılında azgelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere yönelen net göçmen sayısı 5 milyon 643 bin kişi iken, bu sayı 2005 yılında 17 milyon 450 bin kişiye çıkmıştır. Dünya ekonomisinin yeniden durma ve kriz sürecinde ise yeniden azalma eğilim gösterdiği tablodaki verilerden görülmektedir.

Tablo 4: G-7 Ülkelerinin Dünya Göç içindeki payları ve Göçmenlerinin ilk 20 Ülkelere göre Dağılımı

ABD		İNGİLTERE		ALMANYA		FRANSA		KANADA		İTALYA		JAPONYA	
Toplam Göçmen Stoku Oranı	19,8	3,2		5,0		3,1		3,3		2,1		1,0	
Meksika	27,2	Hindistan	9,5	Türkiye	25,4	Cezayir	13,7	İngiltere	9,4	Romanya	18,2	Çin	28,2
Çin	4,1	Polonya	7,5	İtalya	7,8	Fas	12,6	Çin	7,5	Cezayir	11,7	Kore	27,6
Filipinler	4,0	Pakistan	6,5	Polonya	5,7	Portekiz	11,4	Hindistan	7,2	Fas	10,7	Brezilya	14,7
Hindistan	3,9	İrlanda	6,1	Yunanistan	4,4	İtalya	6,7	Filipinler	4,9	Çin	4,6	Filipinler	9,4
Porto Riko	3,9	Almanya	4,3	Hırvatistan	3,3	İspanya	5,4	İtalya	4,8	Ukrayna	3,9	Peru	2,8
Vietnam	2,7	Güney Afrika	3,2	Rusya	2,8	Tunus	4,5	ABD	4,0	Filipinler	3,1	ABD	2,4
El Salvador	2,6	Bangladeş	3,0	Austurya	2,6	Türkiye	4,5	Hong Kong	3,5	Tunus	2,7	Tayland	1,9
Kore Cum.	2,5	ABD	2,6	Bosna Hersek	2,3	İngiltere	2,6	Almanya	2,8	Polonya	2,6	Vietnam	1,7
Küba	2,3	Jamaika	2,3	Hollanda	1,9	Almanya	2,6	Polonya	2,8	Makedonya	2,3	Endonezya	1,2
Kanada	2,0	Kenya	2,2	Ukrayna	1,9	Belçika	2,1	Vietnam	2,6	Hindistan	2,3	Hindistan	1,0
Dominik C.	1,8	Nijerya	2,2	Portekiz	1,7	Polonya	1,8	Portekiz	2,4	Ekvator	2,1	İngiltere	0,8
Guatemala	1,8	Avustralya	1,8	Fransa	1,6	Vietnam	1,5	Pakistan	2,2	Peru	2,1	Kanada	0,5
İngiltere	1,6	Fransa	1,8	İspanya	1,6	Senegal	1,4	Jamaika	2,0	Mısır	2,0	Bangladeş	0,5
Almanya	1,5	Zimbabve	1,7	ABD	1,5	Çin	1,3	Hollanda	1,8	Moldova	2,0	Avusturya	0,5
Jamaika	1,5	İtalya	1,6	İngiltere	1,4	Côte d'Ivoire	1,1	Sri Lanka	1,7	Senegal	1,8	Nepal	0,4
Kolombiya	1,4	Filipinler	1,6	Romanya	1,3	Cumbada	1,0	Kore	1,6	Sri Lanka	1,8	Pakistan	0,4
Haiti	1,3	Somali	1,6	Vietnam	1,2	Mali	1,0	İran	1,5	Bangladeş	1,6	Fransa	0,4
Polonya	1,1	Sri Lanka	1,6	Çin	1,2	İsviçre	1,0	Guyana	1,4	Pakistan	1,4	Sri Lanka	0,4
Honduras	1,1	Çin	1,5	Irak	1,1	Kamerun	1,0	Fransa	1,3	Nijerya	1,2	Malezya	0,4
Ekvator	1,0	Gana	1,4	Fas	1,0	Kongo C.	0,9	Romanya	1,3	Almanya	1,2	Rusya	0,3
İlk 20 Ülke Payı	70,3		65,4		72,6		78,0		67,9		79,3		95,5

Kaynak:World Bank, Migration and Development Table 1: Bilateral Estimates of Migrant Stocks in 2010'den tarafımızca hazırlanmıştır

Dünya Bankası'nın 2011 verileri ile yenilediği 2010 göç stoku tahminlerine göre ise, Dünya'daki göçmen stoku 215 milyon 763bin 515 olup, bunun 107 milyon 878 bin 427'si OECD tanımlamasındaki yüksek gelirli ülkelerdeki göçmenleri oluşturmaktadır.[2]

Bu ülkelerin toplam göçmen girişleri içindeki payı %50'dir. Gelişmiş ülkelerin hangi bölgelerden göç aldığına baktığımızda ise giriş bölümünde belirttiğimiz göçün Kuzey (Gelişmiş Ülkeler)-Güney (Gelişmekte olan Ülkeler) ve Kuzey-Kuzey olduğu, geriye kalan %50'nin de incelendiğinde Güney-Güney eksenli olduğu görülmektedir. Toplam uluslararası brüt göç girişinin %37,6'sının yukarıdaki tabloda ayrıntılı biçimde incelediğimiz G-7 ülkeleri olduğu görülmektedir.

G-7 ülkelerinin almış olduğu göçmenlerin ülkelere dağılımına baktığımızda İngiltere dışında bir- iki ülkenin ağırlıklı göçmen aldıklarını görmekteyiz. Nitekim yukarıdaki tablo incelendiğinde, dünyada 19,8 oranıyla en fazla göçmen alan ABD'nin en fazla göç aldığı ülke Meksika'dır. Meksikalı göçmenlerin toplam göçmenlere oranı %27,2 düzeyindedir. İkinci ülke ise 4,1 oranı ile Çin'dir. Dünyada %5 oranı ile ikinci en fazla göçmen alan Almanya'nın en fazla aldığı göçmen ülke ise 27,2 oranı ile Türkiye olup, ikinci sıradaki İtalya'nın oranı 7,8 düzeyindedir. İtalya'nın almış olduğu göçmen ülke Romanya (18,2) iken ikinci sırada Cezayir (11,7)dir. Fransa ise Cezayir (13,7), Fas (12,6) ve Portekiz (11,4)'den göçmen almakta; Japonya ise Çin (28,2) ve Kore (27,6) almaktadır. Bu ülkelerin göçmen almalarında temel belirleyici olarak iki faktörün rol oynadığını görmekteyiz: Yakınlık ya da geçmişte bir şekilde sömürgeleri olmaları. Burada tek farklı olan Almanya'nın Türk göçmenler almasıdır.

Tablo 5: Gelişmekte Olan En fazla Göçmen alan ülkeler ve Göçmenlerinin Dağılımı

RUSYA		SUUDİ ARABİSTAN		HİNDİSTAN		UKRAYNA		BİRLEŞİK ARAP EMİR.		KAZAKİSTAN		FAS	
Toplam Göçmen Stoku Oranı	5,7	3,4		2,5		2,4		1,5		1,4		1,4	
Ukrayna	29,7	Hindistan	19,9	Bangladeş	60,7	Rusya	70,1	India	66,3	Rusya	72,3	Batı Şeria ve Gazze	29,4
Kazakistan	21,6	Mısır	13,8	Pakistan	21,2	Belarus	5,3	Pakistan	13,8	Ukrayna	8,8	Mısır	28,7
Bela Rus	7,8	Pakistan	13,8	Nepal	10,4	Kazakistan	4,8	Sri Lanka	4,9	Özbekistan	6,0	Irak	10,2
Özbekistan	7,7	Yemen Cumh.	12,3	Sri Lanka	3,0	Özbekistan	4,7	Egypt, Arab Rep.	4,3	Almanya	5,7	Suriye	9,7
Azerbaycan	7,1	Filipinler	7,7	Myanmar	1,0	Moldova	3,2	Philippines	3,7	Bela Rus	1,8	Sri Lanka	3,5
Gürcistan	5,3	Bangladeş	6,1	Çin	0,5	Azerbaycan	1,8	Bangladesh	3,1	Azerbejcan	1,3	Endenozya	2,9
Ermenistan	4,0	Sri Lanka	5,4	Malaysiya	0,3	Gürcistan	1,4	Yemen, Rep.	1,8	Türkiye	1,2	Çin	2,6
Kırgız Cumh.	3,9	Endonezya	3,8	Birleşik Arap Em.	0,3	Ermenistan	1,0	Iran, Islamic Rep.	1,2	Polonya	0,8	Bangladeş	1,9
Tacikistan	3,2	Sudan	3,8	Afganistan	0,2	Tacikistan	0,6	Sudan	0,9	Tacikistan	0,4	Suudi Arabistan	1,4
Moldova	2,3	Ürdün	2,4	Bhutan	0,1	Kırgız Cumh.	0,6			Moldova	0,3	Filipinler	1,1
İlk 10 Ülke Payı	92,6		89,0		97,7		93,5		100,0		98,6		91,4

Kaynak:World Bank, Migration and Development Table 1: Bilateral Estimates of Migrant Stocks in 2010'den tarafımızca hazırlanmıştır

1989 Berlin Duvarı'nın yıkılması ile birlikte dünyadaki faktör hareketlerinin küreselleşmesi süreci başlamıştır. Özellikle Batı'nın gereksinim duyduğu enerji kaynaklarının önemli kısmının Ortadoğu ve Hazar çevresinde yer alması, Büyük Ortadoğu olgusunu ortaya çıkarmış olup, bu bölgeye insan göçü de alan bir konum kazandırmıştır. Enerji kaynaklarının önemli kısmına sahip olan Rusya, uluslararası toplam göçmenlerin %5,7 sini barındırırken, Suudi Arabistan ise 3,4'ünü, Ukrayna 2,4'ünü, Birleşik Arap Emirlikleri 1,5 ve Kazakistan da 1,4'ünü barındırıken, Güney Asya'nın gelişmekte olan ülkesi Hindistan ise 2,5'ini barındırmaktadır.

Bu ülkelerin aldıkları göçmenlerin ülkelerine baktığımızda ise, gelişmiş ülkelere benzer biçimde ve daha yoğun olarak komşu ya da daha öncesinde aynı ülke yurttaşlığı yapan birkaç ülkeden aldıklarını görmekteyiz. Örneğin Rusya, Ukrayna ve Kazakistan göçmenlerinin hemen hemen hepsini Eski Sovyetler Birliği, şimdi de Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden almaktadır. Rusya göçmenlerinin en yüksek olduğu ülkeler Ukrayna (29,7) ve Kazakistan (21,6) iken, Ukrayna ve Kazakistan ise, göçmenlerinin %70'ini Rusya' dan almaktadır. Hindistan ise en yüksek göçmeni, Bangladeş (60,7) ve Pakistan (21,2)dan almaktadır. Suudi Arabistan'ın ise daha karmaşık ve çok ülkeli bir göç yapısına sahip olduğunu görmekteyiz. Nitekim bu ülkedeki en kalabalık göçmen grubunu Hindistan (19,9), Mısır (13,8), Pakistan (13,8), Yemen Cumhuriyeti (12,3) ve Filipinler (7,7) oluşturmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri ise Hindistan kökenli göçmen grubunu 66,3 ile barındırırken, ikinci sırada Pakistan 13,8 ile yer almaktadır.

Güney-Kuzeye karşı Güney-Güney Göçü'nün önemli olduğu, aşağıdaki tablodan da görünmektedir. Bu tabloya göre 2009 verileri çerçevesinde, gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere göç akımı %57 düzeyindeyken, gelişmekte olan ülkelerden giden göçmenlerin %43'ü yine gelişmekte olan ülkeye gitmekte olup Güney-Güney göç akımını oluşturmaktadır. Yüksek gelirli OECD ülkelerinin kendi aralarındaki göçü Kuzey-Kuzey ise %83,3 düzeyinde olup, Kuzey'den Güney'e yönelen göç ise %14 düzeyindedir.

Tablo 6: Ülke Grupları odaklı Küresel Göçmeen Stoku Dağılımı(%)

Göçmen Veren Ülke Grupları	Göçmen Alan Ülke Grupları		
ÜLKE GRUPLARI	Gelişmekte olan Ülkeler	Yüksek Gelirli OECD Ülkeleri	Yüksek Gelirli OECD Dışı Ülkeler
Gelişmekte olan Ülkeler	43,1	42,8	14,1
Yüksek Gelirli OECD Ülkeleri	13,6	83,3	3,1
Yüksek Gelirli OECD Dışı Ülkeler	20,9	74,1	5,0

Kaynak: World Bank(2011/B:12)

Gelişmekte olan ülkeler eksenli göç Güney-Güney odaklı incelendiğinde de gene gelişmiş ülkelerin gereksinimi olan enerjinin egemen olduğu Büyük Ortadoğu eksenli bir göç olgusunun olduğunu, ya da sanayi üretimlerini kaydırdıkları ülkeler odaklı olduğunu açıkça görmekteyiz. Gelişmiş ülkelerin kendi ülkelerine yönelen göçü, özellikle ABD eksenli incelediğimizde düşük ücretli göçmen işçilere yönelmektedir. Bu bağlamda uluslararası göç olgusu incelenirken, yasadışı göç, ucuz emek ve esnek emek piyasaları odaklı olarak incelenmektedir.

Tablo 7: ABD'nin Yasadışı Göçmen Sayıları

Giriş Periyodu	2011 Ocak Tahmini	
	Sayı	Yüzde
Tüm Yıllar	11.510.000	100
2005-2010	1.580.000	14
2000-2004	3.330.000	29
1995-1999	3.030.000	26
1990-1994	1.650.000	14
1985-1989	1.070.000	9
1980-1984	850.000	7

Kaynak: Hoefer, M. Rytina,N. and Baker B.(2012:3) içinde U.S Department of Homeland Security.

Gelişmiş ülkeler olarak nitelendirdiğimiz ABD ve AB için yasadışı göç önemli bir sorun olup, bu ülke ekonomilerinin yükseldiği ve işsizliğin azaldığı dönemlerde yasadışı göç de cazip hale gelmektedir. US Department of Homeland Security verilerine göre ABD'de Ocak 2011 itibarıyla 11 milyon 510 bin kaçak göçmen bulunmaktadır. Bu yasadışı göçmenlerin en fazla giriş yaptığı dönem 1995-1999 periyodu (%26) ve 2000-2004 periyodu (%29) olarak gerçekleşmiştir.

ABD'deki yasadışı göçmenlerin 6 milyon 800 bini (%59'u) Meksikalı olup, ortalama 2000 yılından 2011 yılına kadar 280 bin kişi her yıl ABD'ye yasadışı yollarla giriş yapmıştır. Bu dönemdeki artış oranı ise %36'dır. İkinci en yüksek kaçak göçmen nüfusa sahip olan ülke ise El Salvador olup, ABD de 660 bin (%6) kaçak göçmene sahiptir. Bu dönemdeki artış oranı ise %45'tir. Söz konusu dönemde en fazla artış sağlayan ise Honduras doğumlulardır. 2000 yılında 160 bin kaçak göçmen varken, bu rakam 2011 yılında 380 bine çıkmış olup, artış oranı %132'dir ve bu artışa koşut biçimde payı da %2'den %3'e çıkmıştır. Bölgesel olarak ABD' deki kaçak göçmen dağılımına baktığımızda ise, en yüksek kaçak göçmen grubunu 8,9 milyon (%77) kişi ile Kuzey Amerika- Kanada, Meksika, Karayipler ve Orta Amerika - ikinci en büyük bölge ise 1,3 milyon (%11) ile Asya ve 0,8 milyon (%7) ile Güney Amerika

oluşturmaktadır. 2000 - 2011 arasındaki yasa dışı göçün en büyük artışını gerçekleştirenler ise 2,8 milyon kişi ile Kuzey Amerika bölgesidir (Hoefer, Rytina, and Baker, 2012: 4).

ABD de en fazla kaçak göçmenin bulunduğu iki eyalet Kaliforniya ve Texas'tır. Johnson Hans and Hill Laura (2011)'e göre 1980'lerde ABD'deki kaçak göçmenlerin neredeyse yarısı Kaliforniya'da yaşıyordu. Bu oran 2000 yılında %30'a gerilemiş ve 2011 yılında da 2 milyon 830 bin kişi olarak, toplam kaçak göçmenin %25'ini oluşturmuştur. 2000-2011 dönemindeki artış hızı %12 düzeyinde kalmıştır. Kaliforniya'da yasadışı göçmen oransal olarak azalırken, güneydoğu ve orta batı eyaletlerinde dramatik biçimde artış göstermiş, bununla birlikte geleneksel yasadışı göçmenlerin yaşadığı Texas (1.790 bin), Florida (740 bin), New York (630 bin) gibi eyaletlerde yasadışı göçmen sayısı hala büyük orana sahiptir. Bu üç eyalet Kaliforniya'dan sonra en fazla yasadışı göçmene sahip eyaletlerdir.

İnsanları yasadışı göçe zorlayan temel etmenin daha iyi bir yaşam ve iş bulmak amacı olduğu görülmektedir. Nitekim ABD'ye yasadışı yollarla giren göçmenlerin ilk amacının iş bulmak ve özellikle bebeklerinin ABD yurttaşlığını kazanabilmesi olduğu görülmektedir. ABD'li işverenler yasadışı göçmenleri daha ucuza çalıştırmaya hazır olduklarından, bu insanların iş bulmakta sıkıntı çekmedikleri görülmektedir. Nitekim yetişkin yasadışı göçmenlerin en az %75'i işgücünde yer almakta; erkek yasadışı göçmenlerin işgücüne katılım oranı ise %90'dan daha fazla gerçekleşmektedir. Bu tür göçmenlerin kendi ülkelerinde ya işsiz ya da daha düşük ücretle çalıştıkları bir gerçektir. Örneğin ABD'de imalat sanayinde çalışan işçilerin ortalama ücret düzeyi Meksika'dakilerden 9 kat daha yüksektir. Kaliforniya'da çalışan her 20 kişiden birisi kaçak göçmen durumundadır. Bu kaçak göçmenler ekonominin tüm sektörlerinde, çoğu düşük nitelikli işlerde çalışmaktadırlar. ABD'deki tarım işçilerinin yarıdan fazlası yasadışı göçmenlerden oluşurken, yasadışı göçmenlerin daha önemli kısmı tekstil, restoran ve ev işlerinde çalışmaktadır (Johnson and Hill, 2011: 7-9).

Yasadışı göç ve yasadışı göçmenlerin daha düşük ücretlerle çalıştığı gerçeğinden hareketle, kapitalist üretim biçiminde daha yüksek kar ve daha yüksek büyüme olduğu gerçektir. Bu nedenle yasa dışı göç bir yandan da göz yumulan hatta teşvik edilen bir olgudur. Bu çerçevede küresel gelişme modelinin önemli bir parçası haline gelen göç ve göçmenlik olgusu, göç olgusunun geleneksel yaklaşımın ortaya koyduğu ulusal ölçekli politikaların dışında küresel politika biçimini almıştır. Bu bağlamda, küresel gelişme modeli odaklı sermaye birikim modeli çerçevesinde oluşan patika, uluslararası göç olgusunu da yeniden biçimleme ve yeni kurumsal yaklaşım ve politikalar çerçevesinde oluşturma gereksinimi duymuştur. Bu çerçevede uluslararası gelişme politikaları daha geniş bir perspektifte ele

alınarak, ulusal ekonomilerin küresel sisteme entegresini sağlayacak açıklık politikaları çerçevesinde, daha geniş kapsamlı ulusal ölçekli politikaların deregülasyonu (örneğin ticaret, uluslararası finans ve göç sorunlarının) ile daha genel kabul görmüş uluslararası sağlık, demokrasinin korunması ve geliştirilmesi, yabancı yardım gibi konuları kapsayacak biçimde genişletilmiştir.

Dünya Emek Piyasasındaki Gelişmeler ve Göçün Emek piyasaları Üzerindeki Etkileri

Göç birincil önemde olan bir konu olmasına karşın, uluslararası ticaret, doğrudan yatırım ve uluslararası finans olarak, (örneğin çoğu uluslararası iktisat ders kitaplarında bile) uluslararası ekonominin merkezinde hiçbir zaman yer bulmamıştır. Bunun bir nedeni kanımızca uluslararası göçün uluslararası iktisat ile emek ekonomileri arasındaki gri alana denk gelmesindendir. Uluslararası göç hakkındaki düşüncenin teorik çatısı bir tür faktör hareketliliği bağlamındaki genel denge modelidir; fakat en ilginç ampirik sorular veri ve ekonometrik teknikler daha çok emek ekonomistlerince geliştirilmiştir (Egger ve Nelson, 2012: 107).

Dünya ticaretinin liberalleşmesi ekseninde Uruguay Round'un bir sonucu olarak Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'nün 1995 yılında kurulması ile ticaretin küreselleşmesi olgusu hızlanmıştır. Ticaretin yalnızca mal ayağını değil, hizmet ayağını da kapsayacak biçimde genişletilerek GATS (Hizmet Ticareti Genel Anlaşması)'ın imzalanması sonrasında, hizmet sektörünün küreselleşmesi çerçevesinde insan hareketliliğini içeren Arz modu 4'ün yaygınlaşması ile birlikte, özellikle " beyin göçü" odaklı nitelikli insan göçü hızlanmış, uluslararası göç olgusu popüler konu haline gelmiştir. Çünkü uluslararası göç ve göçmenlik olgusu, gelişmiş ülkelerin özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa'nın emek piyasaları ekonomileri ile yerel toplum yapılarının ayrılmaz bir parçası konumuna gelmiştir. Özellikle gelişmiş ülkelerin göçmen nüfusundaki hızlı artış, bu ülkelerin emek piyasa yapısının değişmesine neden oldu. Gelişmiş ülkelerin çekmiş olduğu nitelikli işgücünün (bilim adamları, işadamları ve araştırmacılar) emek piyasasında niteliği artırırken, kaçak göçmenler olgusuyla da niteliksiz işgücünün yoğunlaşmasını ortaya çıkarmıştır. Uluslararası göçmenlerin sayısındaki artış, emek piyasasının da bir anlamda giderek uluslararasılaşmasına neden olmuştur. Göç alan gelişmiş ülkelerle göç veren gelişmekte olan ülkeler arasında kişi başı gelir düzeyi ve ücretlerdeki kalıcı farklılıklar ve geniş arka plana karşı, iletişim ve ulaştırma maliyetlerinin düşmesi ve genişletilmiş AB'de işçilerin serbest dolaşım hakkının tanınması ile bütün dünyada yüksek beceriye sahip göçmenler için göçmenlik koşullarının

serbestleştirilmesi gibi kurumsal değişiklikler, emek piyasalarını da bir anlamda giderek ulusal piyasalardan uluslararasılaşan piyasalara dönüştürmeye başlamıştır.

Uluslararası göçün düzeyinin giderek artması, göçmen alan gelişmiş ülkelerin işgücündeki ve nüfustaki kaygıları artırmıştır. Bu kaygılar daha çok "emek piyasası üzerine göçün etkisi" ya da daha spesifik olarak iki soruda odaklanmaktadır: Göç alan ülkelerde, göç nedeniyle emek arzındaki artış yerlilerin ücretlerini azaltır mı? Emek piyasaları tam rekabetçi değilse işsizliği artırır mı? ABD'de uzun süredir politik ve akademik tartışmada, daha çok göçün ücretleri düşürüp düşürmeyeceği üzerine odaklanılırken, Avrupa'da emek piyasası kurumları daha katı ve işsizlik oranları yüksek olduğundan, yerlilerden göçmenler iş alıp almayacağı tartışması daha önemlidir (Brucker, 2011: 2). 2007 ve sonrası süreçte ortaya çıkan ve bugün de tüm dünyayı etkisine alıp giderek derinleşen finansal odaklı büyük krizin, ABD tarihinin yaşadığı en yüksek işsizlik oranlarını ortaya çıkarırken, Avrupa'da da işsizliği artırarak büyük ekonomik ve sosyal çalkantılara yol açtığı bir ortamda göçün işsizliği artıp artırmadığı, hem Avrupa hem de ABD için önemli olmaktadır.

Küresel emek arzı, son yirmi beş yıl içinde dört kattan daha fazla artmıştır. Küresel emek havuzunun büyümesi, gelişmiş ve gelişmekte olan yeni trend ekonomilerin nihai malların ithalatı, ara malı üretiminin desteklenmesi ve göç alma kanalarıyla olmuştur. Emeğin devam eden küreselleşmesi, gelişmiş ekonomilerde çıktı ve verimlilik artışları yoluyla, artan emek maliyetini azaltmada katkıda bulunurken, gelişmekte olan ülkelerde de ücretlerin artması nedeniyle faydalı olduğu söylenmektedir. Ancak 2011 yılı sonunda dünyanın yalın gerçeği ise küresel işgücünün üçte biri; ya yoksul çalışan ya da işsiz konumunda olmasıdır. Küresel iş gücü arzı 3 milyar 300 milyon olup, 200 milyon işsiz ve 900 milyon da çalışan yoksul (günde 2 $ altında gelir elde eden) olduğu gerçeği ortadadır. Bu çalışan yoksullara gelişmiş ülkelerde olabilecek çalışan yoksullar dahil değildir.

ILO'nun Global Employment Trends 2012 verileri incelendiğinde, finans odaklı büyümenin egemen olduğu 2000'li yıllarda emek piyasasında istihdama katılım oranı 2000 yılında 61,2 düzeyindeyken, bu oran kriz yılına kadar aynı kalmış ve kriz yılı ve sonrasında ise azalarak 2010 yılında 60,2 düzeyine gerilemiştir. Bu gerilemede en büyük etken gelişmiş ekonomiler ve AB ülkelerindeki igücüne katılım oranındaki gerilemedir. Bu ülkelerdeki işgücüne katılım oranı 2000 yılında 56,6 iken, 2008'de 57,1 ve 2010 yılında da 55 olarak gerçekleşmiştir. İşsizlik oranlarına baktığımızda ise, dünya işsizlik oranları 2000 yılında 6,3 düzeyindeyken, kriz öncesi dönemde 5,6 düzeyine kadar gerilemiş, daha sonra yeniden 6,1 düzeyine çıkmıştır. Gelişmiş ekonomiler ve AB ülkelerindeki işsizlik oranları ise 2000'de 6,7 iken, kriz öncesi dönemde 5,8 olarak gerçekleşmiş, krizle birlikte artan işsizlik oranları 2010

yılında 8,8 düzeyine çıkmıştır. İşsizlik rakamlarına oransal değil de mutlak olarak baktığımızda ise, 2000 yılında 175,5 milyon olan işsiz sayısı 2010 yılında 197,3 milyona çıkmıştır.

2000 yılında 2 milyar 611 bin kişi toplamda istihdam edilirken, bunun 1 milyar 56 milyon kişisi (yaklaşık %41 ı) tarım sektöründe; 1 milyar 20 bin'i(yaklaşık %39'u) hizmet sektöründe çalışmış olup, sanayi sektöründe çalışan insan sayısı 532 milyondur ve toplam istihdamın yaklaşık %20'sidir. Dünya toplam istihdamının 444 milyon 700 bin'i (yaklaşık %17'si) gelişmiş ekonomiler ve AB ülkelerinde gerçekleşirken, dünya istihdamının çok önemli kısmı Asya ülkelerinde gerçekleşmektedir.

Dünya istihdam verilerinin 2000-2010 değişimine baktığımızda ise, dünya genel istihdamı bu periyotta 16,3 oranında artmış olup, dünya sanayi istihdamındaki artış oranı 26,1 ve dünya hizmet istihdamı artış oranı da 30,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. Dünya tarım istihdamı ise -2,3 oranında daralmıştır. Bu daralmada gelişmiş ekonomiler ve AB ülkelerindeki tarım istihdamının -28,4 oranında küçülmesi etkili olmuştur. Gelişmiş ekonomilerin dünya tarım istihdamındaki payı da bu gelişmeye koşut 2,3 düzeyinden 1,7 düzeyine gerilemiştir. AB dışındaki Avrupa (3,6'dan 3,2 ye) ve Doğu Asya'nın (33,5'dan 27,8'e) da tarım istihdamındaki payları gerilemiştir. Dünyanın geri kalanında ise tarımın payı ya aynı kalmış ya da artmıştır.

Grafik 3: Dünya İstihdamında Toplam ve Sektörel Değişmeler (2000-2010)

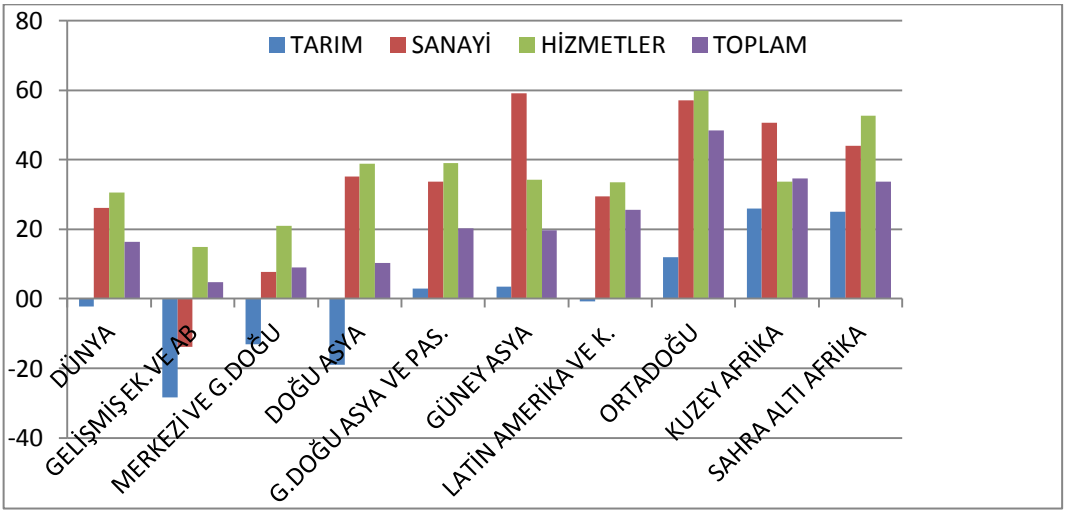

Kaynak: ILO Global Employment Trends 2012: 99 verilerinden hazırlanmıştır.

Küresel sürecin ortaya çıkardığı ticaret, finans ve hizmet sektöründeki hızlı entegrasyon sürecinde, daha önceki süreçte üretime dayalı büyüme modeli yerini hizmet ve finansa dayalı bir büyüme modeline bırakmıştır. Bu modelin sermaye birikim süreci de farklı

olmuştur. Üretime dayalı sermaye birikim sürecinden, para ve finans enstrümanlarına dayalı sermaye birikim sürecine doğru bir kayış gerçekleşmiştir. Bu süreçte istihdam yapısında da önemli değişimler meydana gelmiş, gelişmekte olan ülke ekonomileri tarımsal kesimde yer alan istihdam, sanayi ve hizmet sektörüne doğru bir kayış gerçekleştirmiştir. Gelişmiş ülkeler ve AB'den, gelişmekte olan ülkelere sanayilerin kaymasına koşut olarak istihdam yapıları da değişmiştir. Bu dönemde hem oransal hem de mutlak olarak gelişmiş ekonomilerin sanayi istihdamı azalırken, Asya kıtasının sanayi istihdamı ise artmıştır. Gelişmiş ekonomilerin sanayi istihdamı %13,8 gerilerken, Doğu Asya %35,2, Güneydoğu Asya ve Pasifikler %33,8 ve Güney Asya %59 oranında artmıştır. Bu değişime koşut biçimde de dünya sanayi istihdamında gelişmiş ekonomilerin payı (22,7 den 15,6 ya) düşerken, Asya kıtasının payı artmıştır.

Hizmetler istihdamında 2000-2010 döneminde gelişmiş ekonomiler ve AB'de mutlak olarak % 14,9 bir artış olmasına karşılık, payı 29,3'ten 25,8 düzeyine gerilemiştir. Bu mutlak artışa karşılık oransal gerilemenin nedeni ise gelişmekte olan ülkelerdeki hizmet istihdamının daha yüksek düzeylerde artmasıdır.

Küreselleşme sürecinin ortak kanısı olarak, küreselleşme fırsatlar yarattığı kadar, karşıt meydan okuyuşlar ve mücadeleler de yaratmıştır. Bu kanı, özellikle istihdamla ilgilidir. Küresel entegrasyon çağı olarak nitelendirdiğimiz bu süreç, istihdam yapısındaki bir çok şeyi etkileyen bir sürece eşlik etmiştir. Bu bağlamda, emek piyasalarının esnekleştirilmesi baskıları ve "işsizleştiren büyüme" süreçleri, informalleşme ve rastgeleliğin artması, emek piyasalarının temel özellikleri olmuştur. Nitekim OECD'nin 2008'de yayınladığı Employment Outlook'unda informel istihdamın özellikle orta gelirli ve düşük orta gelirli ülkelerde çok önemli boyutlara eriştiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, Meksika'da toplam istihdam içinde informel istihdamın payı yüzde 26,9 düzeyine erişmiştir. Informelleşme ve rastgeleliğin ve kayıt dışılığın toplam istihdamda payının artması, yüksek nitelikli çalışanlar için fırsatların genişlemesine; düşük nitelikli çalışanlar için ise fırsatların ortadan kalkmasına neden olmuştur.

Küresel entegrasyon süreci ve teknolojideki hızlı değişimin bilgi ve bilişim teknolojisi sektörlerini gelişmiş ülke ekonomilerinde öne çıkarmasının yanısıra, hızlanan ve küreselleşen ticaret ve finans kesimleri nedeniyle de gelişmiş ekonomik yapılarda tarım ve sanayi sektöründen hizmetler sektörüne kayışın kaçınılmaz olmaktadır. Dünyanın geri kalan kısmında ise, tarım sektöründen hizmetler sektörüne önemli bir kayış gerçekleşirken, az da olsa sanayiye de hem üretim, hem de istihdam yönünden bir kayış olduğu görülmektedir.

Sanayiye kayışın temel nedeni ise, gelişmiş ülkelerin sanayi üretimlerini, daha esnek istihdam piyasaları ve çevresel kirlenmeyi önleme nedenlerine koşut olarak, bu ülkelere kaydırmasıdır.

Çevre ülke ekonomilerinde hem üretim hem de istihdam açısından imalat sanayine doğru yönelmenin önemli faktörlerinden birisi de, gelişmiş ülkelerin imalat sanayilerini çok uluslu şirketler ya da TNC'ler aracılığıyla veya doğrudan yatırım yoluyla bu ülkelere kaydırmasıdır. Bu kaydırmada temel etmen, söz konusu ülkelerin düşük işgücü maliyetleridir. Küresel emek arzının Çin, Hindistan ve Doğu Bloku ülkelerinin katılımıyla 4 kattan daha fazla artması bu kayışta önemli faktördür.

İşsizlik, küresel kriz ile birlikte dünyanın bir numaralı sorunu olurken, işsizlik kadar güvencesiz istihdam da önem kazanmaktadır. ILO, özellikle 2010 sonrası dönemde küreselleşmenin ürettiği bir istihdam biçimine "Güvencesiz-Korumasız İşçilik (vulnerable employment)" olarak dikkat çekmektedir. ILO'nun Global Employment Trends 2012 verilerine göre, dünyada 2000 yılında 1 milyar 380 milyon yaklaşık güvencesiz-korumasız istihdam söz konusu iken, bu rakam 2010 yılında artarak 1 milyar 506 milyona çıkmıştır. Bu güvencesiz-korumasız istihdamın çok önemli kısmı ise 1990'lı yıllardan bu yana dünya ekonomisinin büyüme yükünü çeken Asya Kıtasındadır. Güvencesiz-korumasız istihdamın yaklaşık %70'inden fazlası Asya kıtasındadır. Sahra-altı Afrika'dakilerin oranı ise yaklaşık %15 iken, Latin Amerika ve Karayipler'dekilerin yaklaşık oranı %6'dır. Gelişmiş ülke ekonomileri ve AB'dekilerin oranı ise yalnızca %3 düzeyindedir. Güvencesiz-korumasız istihdam olgusu bir ölçüde çalışan yoksulları ortaya çıkarmaktadır. Bugün dünyada günlük 2 $ ın altında gelir elde eden çalışan yaklaşık 917 milyon kişi olup, Güney Asya'da 421 milyon, Doğu Asya'da 149 milyon ve Güney Doğu Asya'da 96 milyon olmak üzere 666 milyonu Asya kıtasındadır. Asya kıtasındaki çalışan yoksulların toplam yoksullara oranı ise yaklaşık %72'dir.

İşsiz ve çalışan yoksul durumda yaklaşık 1 milyar 115 milyon insan, daha iyi yaşam koşulları sağlamak ve yaşam kalitelerini artırmak odaklı göç edebilecek potansiyele sahip insan kümesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda göç olgusu uluslararası bir sorun oluşturmaktadır. Göç edip bir başka ülkeye iş amaçlı giden insanların, gittikleri ülkelerde ne tür sorunlar yaşayacağı ve yaşatacağı sorusuna, göçün emek piyasalarına etkileri odaklı yanıtlar aranmıştır.

Teorik ve ampirik literatürde göçün emek piyasalarına etkilerinin araştırılmasında bu iki sorunun da yanıtı tartışmalıdır. Akademik dünyanın ve geniş çevrelerin çok büyük bir kısmının genel beklentisine göre, göç nedeniyle artan emek arzı, göç alan ülkede ücretleri düşürecek ve işsizliği de artıracaktır. Teorik argümanlar ve ampirik kanıtların önerisi ise çok

daha belirsizdir. Teorik çerçeveden bakıldığında, emek arzındaki bir artışın ücretleri düşürmesini gerektirmez; ya da emek piyasaları tam rekabetçi değil ve ücret yapışkanlıkları söz konusu ise sermaye ve mal piyasalarının emek arz şoklarına uyarlanması nedeniyle işsizliğin artması söz konusudur. Özellikle sermaye piyasasının uyarlanmasında, teorik düşüncenin önerisi olan emek arzındaki bir artışın, uzun dönemde emek yoğun üretimi etkilemeyeceği tezi güçlü ampirik kanıtlarca desteklenmiştir. Üstelik küçük açık ekonomilerin ticaret ve üretim yapıları emek arzındaki değişikliklere uyarlanacaktır. Bu uyarlamalar, emek piyasasında istihdam fırsatları ve ücret değişiklikleri dışında büyük emek arz şoklarını, ekonomilerin absorve edebileceğini göstermiştir. Böylece göçün toplam düzeyde emek piyasası için nötr etkisi olabileceğini ortaya koyarken, emek piyasalarında farklı yollardan farklı grupların, bireylerin istihdam fırsatlarını ve kazançlarını etkileyebilir. Nitekim 1980'lerde ve 1990'larda bu teorik yapıya dayalı olarak yapılan yüzlerce çalışmada, göçün ücret ve istihdam (ya da işsizlik) üzerine etkisinin oldukça küçük olduğu görülmüştür. Bu çalışmalardan birisi olan, Friedger and Hunt (1995) çalışmasında, hem geleneksel literatürün geniş bir taraması yer alırken, hem de ulaşılan sonuç önemlidir. Bu çalışmadaki sonuca göre popüler inanışın aksine, göçün yerli nüfusun istihdam fırsatları ve ücretleri üzerindeki etkisi çok büyük değildir. Uluslararası göçün yerli emek piyasaları üzerindeki etkisi oldukça küçük olup, örneğin bu alanda yapılmış ABD ve diğer gelişmiş ülkeler için yerli nüfusta göçmenlerin oranı %10 arttığında ücretler %1 civarında azalmaktadır. Göç ve ekonomik büyüme alanındaki literatürün geleneksel önerisi, yerli nüfusun geliri üzerinde göçmenlerin etkisinin daha çok göçmenlerin beşeri sermaye düzeyine bağlı olduğudur. Örneğin Borjas, Bronars, and Trejo (1992)'de ABD'nin iç göçü ile ilgili bulduğu sonuçlara göre, göç veren yerlerin işçileri üzerindeki ücret baskısı nitelikli insanların göç etmesini teşvik etmektedir. Çünkü insanlar becerilerinin karşılığını alacakları yere hareket edecektir. Böylece göç alan yerlerdeki görece göçmen kalitesi, göç alan yerlerdeki ücret dağılımına bağlı olacaktır. Ücretlerin yüksek olduğu bölgeler daha yüksek nitelikli işçileri çekecektir. Bu çalışma ile ilk kez iç göç ve büyüme literatüründe göçmenlerin niteliklerinin önemli olduğu vurgusu yapılmıştır.

Borjas ve diğerlerinin (1997) çalışmasında ise, ABD'de emek piyasası üzerine ticaret ve göçün etkisini araştırılmış olup, göçün ABD'de niteliği en düşük olan çalışanların (ücret dağılımının en alt %20lik diliminde ve lise altı eğitim görmüşler için) ekonomik durumları üzerinde belirgin ters bir etki yaptığı görülmektedir.

Geleneksel literatüre dayalı çalışmaların ortak paydası olarak, sermaye stokunun emek arz değişikliklerine ayarlandığını ve yerliler ve göçmenlerin emek piyasasındaki ikamesinin

tam olmadığı ve görece de ılımlı bir etkiye sahip olduğu bulguları vurgulanmıştır. Bu çalışmaların mustarip olduğu temel varsayım ise emek piyasalarının açıklığı varsayımıdır (Brücker, 2011: 14). [3]

Son dönem çalışmalarda geleneksel teorik yapılanmadan farklılaşan temel çıkarımlar ortaya konmuştur. Özellikle Borjas, (2003)'ın çalışmasında ortaya konulan ulusal emek piyasalarında işçilerin farklı niteliklerinin olduğu ve bu niteliklerinin de ücretlere yansıdığı çıkarsaması sonrasında, emek piyasalarında tam rekabetçi ve homojen bir yapı olduğu tezi tamamen terk edilmiştir. Bu çalışmayı takip eden çalışmalarda emek piyasaları heterojen ve yapışkanlıkların geçerli olduğu piyasalar olup, bu piyasa yaklaşımında uluslararası göçün etkilerinin farklı gruplar üzerinde çok farklı etkilere sahip olduğu tezi ileri sürülmüştür. Öncelikli olarak yapılan temel bir saptama göç alan ülkelerde yerli işgücünün bütün eğitim düzeylerinde göçmenlerden hem daha iyi kazanç elde ettikleri, hem de daha iyi istihdam koşullarına sahip olduğu ve emek arzındaki genişlemeden kaynaklı piyasa ayarlamalarının önemli bir yükünün daha önceden gelen göçmenlerin üzerinde olduğudur. Göçün ücret ve istihdam üzerine etkilerini yapısal modeller ve regresyon odaklı ölçen çalışmalarda bu sonuç açık biçimde görülmektedir. Örneğin Aydemir ve Borjas (2007)'ın çalışmasında, emek arzı göç nedeniyle %10 değiştiğinde, ücretlerde ters olarak değişme %3-4 civarında gerçekleşmektedir. Bu genel kanının yanında bir de uluslararası göç, her bir ülkenin ücret yapılarındaki farklılıklar nedeniyle şiddetli biçimde farklı rol oynamaktadır. Örneğin Kanada'da ücret eşitsizliğini azaltırken, ABD'de artırmaktadır.

Ottaviano ve Giovanni (2008)'nin çalışmasında ise, ABD'nin 1990-2006 periyodu için yapmış olduğu çalışmada önemli sonuçlara ulaşarak, bu dönemde ABD'de yerli ve göçmen işçiler arasındaki yerine konabilirlik derecesinin düşük olduğu, fakat göçmenlerin rekabetçilik etkisini azaltmasında anlamlı olduğunu ortaya koyarken; göçe yanıt veren kısa ve uzun dönem içi sermayenin ayarlanması katsayıları hesaplanmıştır. Bu hesaplamada kısa dönem için göçün lise diplomasına sahip olmayan yerel işçilerin ücretleri (-0,7) ve ortalama ücretlerin üzerindeki etkisini (-0,4) düşük olarak hesaplarken, göçün uzun dönemde lise diplomasına sahip olmayan yerel işçilerin ücretleri (+0,3) ve ortalama ücretlerin üzerindeki etkisini (+0,6) pozitif olarak hesaplamışlardır. Yeni göçmenlerin, eski göçmenlerin ücretleri üzerindeki etkisi ise % 6 negatif olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar Katz ve Murphy (1992)'den beri yapılan en mükemmel emek literatüründeki toplam esneklik tahminleridir.

Card (2009) ise çalışmasında göçün genellikle yüksek ve düşük nitelikli işçiler arasındaki ücret farkını yükselten bir neden olarak görmekte olup, ABD'de kentler arasında bir karşılaştırma yaparak, üç temel sonuca ulaşmaktadır. Bunlardan birincisine göre, lise altı

eğitim düzeyine sahip işçiler, lise eğitim düzeyine sahip işçiler ile tam bir ikame söz konudur. İkincisi lise eğitimi almış çalışanlarla üniversite eğitimi almış çalışanlar arasında eksik ikame söz konudur. Üçüncüsü ise eğitim gruplarının içinde yerliler ve göçmenler arasında eksik ikame söz konusudur. Bu sonuçlar ile birlikte son göçmen girişlerinin ABD'deki yerli çalışanların ücretleri üzerindeki etkisi görece küçüktür. Genel ücret eşitsizliğinin (yerliler ve göçmenler dahil) üzerindeki etkileri ise göçmenlerin yoğun olduğu beceri dağılımda ise büyüktür. Bunun da ötesinde göçmenler arasındaki kalıcı eşitsizlik, yerlilerden daha yüksektir.

Uluslararası Emek Göçü Odaklı Kazançlar ve Kaygılar

Uluslararası emek göçü birçok azgelişmiş ülkede ekonomik gelişme ve küreselleşmenin bir bileşeni olarak önemlidir. Göçmen havaleleri, uluslararası emek göçünün çalıştığı ülkede elde ettiği gelirin bir kısmını kendi ülkesine ve ailesine tek yönlü olarak transfer etmesi olarak tanımlanır. Uluslararası göçmen havale akımlarını incelediğimizde uluslararası göçmen sayısından daha hızlı arttığını görmekteyiz. 1970 yılında 2 milyar $ göçmen havalesi söz konusu iken (Taylor, 2006: 1) , World Bank Migration and Development Brief 18'e göre 2011 yılında 501 milyar $'a çıkmıştır. Bunun yaklaşık % 75'i gelişmekte olan (çevre) ülkelere gitmiştir. Göçmen havalelerinin en fazla yöneldiği gelişmekte olan ülkeler arasında Hindistan 64 milyar $, Çin 62milyar $ ile en yüksek iki ülke olurken, bu ülkeleri 24 Milyar $ ile Meksika ve 23 milyar $ ile de Mısır takip etmektedir.

Küçük ve düşük gelirli ülkeler için ise göçmen havaleleri çok önemli olabilmektedir. Örneğin göçmen havaleleri GDP'nin yüzdesi olarak Tacikistan'ın %31, Lesotho'nun %29, Moldova'nın %23, Kırgız Cumhuriyeti'nin %21, El Salvador'un da %16'sına denk gelmektedir. Uluslararası göçmenlerin gönderdiği havalelerin çok büyük bir kısmının ABD ve gelişmiş AB ülkelerinden gelişmekte olan ülkelere gittiğini görmekteyiz. Dünya Bankası'nın Migration And Remittances Factbook 2011 Raporu'na göre 2009 yılında 48,3 milyar $ havale gönderen ABD birinci sırada yer alırken, ikinci sırada 26 milyar$ ile Suudi Arabistan yer almakta, bunu 19,6 milyar $ ile İsviçre, 18,6 milyar $ ile Rusya Federasyonu, 15,9 milyar $ ile Almanya, 13 milyar $ ile İtalya, 12,6 milyar $ ile İspanya ve 10,6 milyar $ ile Lüksemburg izlemektedir.

Yasal olmayan ya da yasal yollarla merkez ülkelere, çevre ülkelerden göç; merkez ülkelerde bir yandan desteklenirken, diğer yandan da korkulan bir olgudur. Bu anlamda merkez ülkelerin politika yapıcılarının, emekçi kesimlerinin ve medyanın ortak paydası göç

konusu olup, göçün kendi toplumları ve insanları üzerinde daha çok olumsuz etkileri üzerinde tartışmalarıdır.

Bir yandan havale biçiminde bir ülkeden diğer ülkelere kaynak transferi söz konusu iken, diğer yandan ülkenin yerli yurttaşları özellikle de emek kesiminin kaygıları artmaktadır. Bu sonuç çok önemli bir çıkarımı geliştirmemiz açısından önemlidir. Dünya halklarının sınıfsal temelde dayanışma ve ortak paylaşımlarının, kendi çıkarlarına dokunmadığı ölçüde olabileceğidir. Kendi çıkarlarına dokunduğu zaman, uluslararası sınıfsal temelden, ulusal temele geçiş söz konusu olmaktadır. Hatta bu geçiş ülke içinde etnik ve dini temellere kadar da gidebilmektedir. Bu nedenle emek özelinde sınıfsal temelli bir dayanışmanın olamayacağı çok açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni kanımızca toplumların ve bireylerin sınıfsal ortak payda bilinci yerine, tekil, milliyetçi- dinsel ve aynı cinsi dayanışma eksende emekçileşmeleridir. Bugün bir beyaz Amerikalının yerine, melez bir Meksikalının ABD de çalışması büyük homurdalanmaları ortaya çıkarmıştır. Ya da aynı konumdaki beyaz erkek yerine, zenci bir kadının çalışması çok zordur. Aynı durum çoğu ülkede geçerlidir. Nitekim tüm uluslararası göstergeler etnik ve cins eşitsizliğinin giderek artan bir durum olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Sermayenin ve malların ise böyle sorunları pek yoktur. Olduğu zaman da liberalizmin deregülasyon politikaları devreye girerek önündeki tüm engeller ortadan kaldırılır. Bu bağlamda, sermayenin etnik, ulusal ya da dini motifleri hep göz ardı edilmiştir. Çünkü sermaye insandan soyutlanmış; insanı yöneten bir meta haline gelmiştir.

Küresel gelişme, liberalizmin bir sonucu olduğundan, bu süreçte malların hizmetlerin ve sermayenin ticaretinin küreselleşmesi çok olağandır. İnsan olmayan bir değer üzerinden ilişkiler kurmak ve ilişkiler ağında küresel ölçeğe taşımak kolaydır. Nitekim malların, hizmetlerin ve sermayenin küreselleşmesine etnik ve dini içerikli hiçbir itiraz söz konusu değildir; ancak emeğin küreselleşmesine sıra geldi mi etnik ve dini içerikli itirazlar doğrudan ya da dolaylı biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle emeğin serbest dolaşım hakkını kazanması; mallar ve sermaye gibi istediği zaman istediği yere gitmesi olanaklı olamayacaktır.

Sınıfsal örgütlenmelerin zayıf olduğu ve zayıflatıldığı ortamlarda, sınıfsal dayanışmaların da ancak kendi çıkarlarına dokunmadıkça ve zayıf halkalarla olabileceği, yaşadığımız ve geçmiş yüzyılda çok açık biçimde ortaya çıkmıştır. Küresel sermaye ve mal akımlarının akıl almaz boyutlara eriştiği bir süreçte, emeğin ve bu anlamda insanın daha iyi bir yaşam için varını yoğunu satarak; ölümü, cezayı da göze alarak informel yollarla başka ülkelerde çalışmayı göze alması ve bunun da dünyada çok büyük sorun olarak ortaya konması paradoksal kaotik bir durumdur (Bakırtaş, 2009: 8-11).

Sonuç

Dünya ekonomisinde küresel ikinci dalganın hız kazandığı 1980 sonrası süreçte çok kapsamlı değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikler, küresel ölçekte istihdam, üretim, finans yapısının da değişimine yol açmıştır. Ulusal ekonomik yapılar bu süreçte, uluslararası ekonomik yapılara daha fazla entegre olmuş, uluslararası ticaretin hacmi oldukça artmış ve uluslararası sermaye akımları tarihte görülmeyecek hızda genişlemiştir. Bilişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler karmaşık uluslararası üretim ağlarının kurulmasını sağlamış; küresel arzın artış sürecinde, çevre ülkelerin imalat sanayi üretim ihracatı eşi görülmemiş bir biçimde artmıştır.

Kuzey (gelişmiş)- Güney (gelişmekte olan) odaklı gelişen ticaret kadar Kuzey- Güney Güney-Güney Ticareti de gündeme oturmuştur. Kuzey ticaretini sürükleyen, ABD ve AB'nin başat ekonomileri Almanya ve Fransa iken, Güney ticaretinin yaklaşık %80'ni Asya kıtasında Japonya ve Çin odaklıdır. Bu nedenle ticaretteki bu değişim aslında yeni dünyanın tek kutuplu değil, üç kutuplu dünyaya doğru yöneldiğini göstermektedir. Bu kutuplar da ABD, AB (Almanya- Fransa) ve Japonya ve Çin kutuplarıdır. Bu ülkeler arasında bir değiş-tokuş olma olasılığını tartıştığımızda ise, ABD'nin birçok gösterge veride birincil gücünü sürdüreceği ya da azalarak da olsa sürdürme olasılığının yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşılık Çin karşısında birlik olarak AB ve Japonya'nın gücünün zaman içerisinde zayıflama sürecini yaşayacağı görülmektedir. Ancak, gelecek kapasitesini belirleyen temel araştırma harcamalarında ve elde etmiş olduğu patent sayıları ve oranlarında Çin'in çok zayıf ve mutlak değerlerde de hala çok gerilerde olması ve üretim –ihracatının daha çok ABD eksenli olması, Çin'in göreli ve kısa sürede her alanda yakaladığı hızlı büyüme artışlarını sürdürebilme ve ABD'ye rakip olabilme olasılığını zayıflatmaktadır. Bu bağlamda Çin, ABD'nin geçmiş dönemlerde üretim periferisi olarak kullandığı Güney Kore konumuna düşmekte; Kore, Japonya'da ücretlerin artması nedeniyle, bu ülkeler yerine Çin'in ABD tarafından periferileştirildiği olgusu kanımızca daha doğru bir tespit olacaktır.

Dünya ekonomisindeki ticaret üretim yapısındaki değişime koşut olarak, uluslararası göçte de küresel ikinci dalga sonrası dönemde gelişmiş ülkelerde 1970'lerden bu yana önemli ölçüde değişti. Daha önceki süreçte eski dünyadan yeni dünyaya göç, uluslararası göçün temel konusu iken, özellikle 1990 sonrası süreçte değişen ekonomik yapıya koşut biçimde uluslararası göçün bileşimindde de önemli değişmeler meydana geldi. Bu bağlamda önceleri göç yalnızca Güney-Kuzey odaklı ya da Kuzey- Kuzey incelenirken daha sonraki süreçte Güney-Güney koridoru da önemli oldu.

Bir başka önemli tespit ise, gelişmekte olan ülkeler eksenli göç Güney-Güney odaklı incelendiğinde de gene gelişmiş ülkelerin gereksinimi olan enerjinin egemen olduğu Büyük Ortadoğu eksenli bir göç olgusunun olduğunu, ya da sanayi üretimlerinin kaydırdıkları ülkeler odaklı olduğunu açıkça görmekteyiz. Gelişmiş ülkelerin kendi ülkelerine yönelen göçü özellikle ABD eksenli incelediğimizde düşük ücretli göçmen işçilere yönelmektedirler. Bu bağlamda uluslararası göç olgusu incelenirken, yasadışı göç ucuz emek ve esnek emek piyasaları odaklı olarak incelenmektedir. Özellikle gelişmiş ülke ekonomilerinin yükselip işsizliğin azaldığı dönemlerde yasadışı göç de cazip hale gelmektedir.

Yasadışı göçe insanları zorlayan temel etmen olarak daha iyi bir yaşam ve iş bulmak amaçlı olduğu görülmektedir. Nitekim ABD'ye yasadışı yollarla giren göçmenlerin ilk amacı iş bulmak ve özellikle bebeklerinin ABD yurttaşlığını kazanabilmek için geldikleri görülmektedir. ABD'li işverenler daha ucuz çalıştırdıkları yasadışı göçmenleri çalıştırmaya hazır olduklarından, bu insanların iş bulmada sıkıntı çekmedikleri görülmektedir.

Yasadışı göç ve yasadışı göçmenlerin daha düşük ücretlerle çalıştığı gerçeğinden hareketle, kapitalist üretim biçiminde daha yüksek kar ve daha yüksek büyüme olduğu gerçektir. Bu nedenle yasa dışı göç bir yandan da göz yumulan hatta teşvik edilen bir olgudur. Bu çerçevede küresel gelişme modelinin önemli bir parçası haline gelen göç ve göçmenlik olgusu, göç olgusunun geleneksel yaklaşımın ortaya koyduğu ulusal ölçekli politikaların dışında küresel politika biçimini almıştır.

Küresel emek arzı, son yirmi beş yıl içinde dört kattan daha fazla artmıştır. Küresel emek havuzunun büyümesine koşut olarak da, işsiz ve çalışan yoksul durumda olan yaklaşık 1 milyar 115 milyon insan daha iyi yaşam koşulları sağlamak ve yaşam kalitelerini artırmak odaklı göç edebilecek potansiyele sahip insan kümesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda göç olgusu uluslararası bir sorun oluşturmaktadır. Göç edip bir başka ülkeye iş amaçlı giden insanlar, gittikleri ülkelerde ne tür sorunlar yaşayacağı ve yaşatacağı sorununa, göçün emek piyasalarına etkileri odaklı yanıtlar aranmıştır. Bu bağlamda uluslararası emek göçü birçok azgelişmiş ülkede ekonomik gelişme eksenli olarak göçmen havaleleri önemli olmaktadır. Özellikle küçük ve düşük gelirli ülkeler için göçmen havaleleri çok önemli olabilmektedir. Çünkü bu tür gelirler GDP'lerinin yaklaşık 3 te birine denk gelmektedir.

Yasal olmayan ya da yasal yollarla merkez ülkelere, çevre ülkelerden göç; merkez ülkelerde bir yandan desteklenirken, diğer yandan da korkulan bir olgudur. Bu anlamda merkez ülkelerin politika yapıcılarının, emekçi kesimlerinin ve medyanın ortak paydası göç konusu olup, göçün kendi toplumları ve insanları üzerinde daha çok olumsuz etkileri üzerinde tartışmalarıdır.

Bir yandan havale biçiminde ülkeden diğer ülkelere kaynak transferi söz konusu iken diğer yandan da ülkenin yerli yurttaşları özellikle de emek kesiminin kaygıları artmaktadır. Bu sonuç çok önemli bir çıkarımı geliştirmemiz açısından önemlidir. Dünya halklarının sınıfsal temelde dayanışma ve ortak paylaşımlarının, kendi çıkarlarına dokunmadığı ölçüde olabileceğidir. Kendi çıkarlarına dokunduğu zaman, uluslar arası sınıfsal temelden, ulusal temele geçiş söz konusu olmaktadır. Hatta bu geçiş ülke içinde etnik ve dini temellere kadar da gidebilmektedir.

Küresel gelişme, liberalizmin bir sonucu olduğundan, bu süreçte malların hizmetlerin ve sermayenin ticaretinin küreselleşmesi çok olağandır. İnsan olmayan bir değer üzerinden ilişkiler kurmak ve ilişkiler ağında küresel ölçeğe taşımak kolaydır. Nitekim malların, hizmetlerin ve sermayenin küreselleşmesine etnik ve dini içerikli hiçbir itiraz söz konusu değildir; ancak emeğin küreselleşmesine sıra geldi mi etnik ve dini içerikli itirazlar doğrudan ya da dolaylı biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle emeğin serbest dolaşım hakkını kazanması; mallar ve sermaye gibi istediği zaman istediği yere gitmesi olanaklı olamayacaktır. Bu nedenle ister Kuzey-Kuzey, ister Kuzey-Güney ya da Güney-Güney koridorlu göç söz konusu olsun, göç alan ülkelerin temel tercihlerinde etnik köken ya da dinsel inanış, yakınlık kadar etkili olacaktır.

SON NOTLAR

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Sakarya.

[1] Birinci küresel dalga 19.yy civarında başlayıp, I. Dünya Savaşı'nın başlangıcıyla biten süreçtir.

[2] OECD Tanımlamasındaki Kategori 1 'de yer alan 27 ülkenin toplam aldığı göç miktarıdır. Bu ülkeler en yüksek ortalama kişi başı geliri elde eden Kuzey(Gelişmiş) ülkelerdir.

[3] Uluslararası göçün emek piyasası üzerine etkilerini Geleneksel ve Son çalışmalar olarak toplu biçimde ampirik sonuçlarının tablo biçiminde Brücker (2011) çalışmasında mevcuttur.

KAYNAKÇA

AYDEMİR ABDURRAHMAN and BORJAS GEORGE J. (2007), "Cross-Country Variation in the Impact of International Migration: Canada, Mexico, and theUnited States", Journal of the European Economic Association, Vol. 5, No. 4 (Jun., 2007), pp. 663-708.

BAKIRTAŞ, TAHSİN (2009/A),"The Efffect of Global Development on the Labour Part and the Position of Turkey's Labour part in the Process(April 8, 2009). Available at SSRN: http://ssrn.com/absract=1375076,SSRN(Social Science Research Network). Ve htp://www.ikt.yildiz.edu.tr/RePEc/yil/makaleler/bakirtas0009.pdf.

BAKIRTAŞ, TAHSİN (2009/B), "Dünyada ve Türkiye'de Teknolojik Dönüşüm ve Teknoloji Odaklı Rekabet," Working Papers 0029, Yildiz Technical University, Department of Economics, revised Dec 2009.

BORJAS G.J.; FREEMAN R. B.; KATZ L. F. (1997), "How Much Do Immigration and Trade Affect Labor Market Outcomes?", Brookings Papers on Economic Activity, Vol. 1997, No. 1. (1997), pp. 1-90.

BORJAS, GEORGE (2003), "The Labor Demand Curve is Downward Sloping: Reexamining the Impact of Immigration on the Labor Market", Quarterly Journal of Economics 118, no. 4: 1335-1374.

BORJAS, GEORGE, STEPHEN BRONARS, and STEPHEN TREJO (1992), "Self-Selection and Internal Migration in the United States," Journal of Urban Economics, September 1992, 32, 159-85.

BRÜCKER, M. (2011), "The Labor Market Challenge Does International Migration Challenge Labor Markets in Host Countries? A Critical Review of the Recent and Traditional Literature", Washington, DC:, Migration Policy Institute, Research Report Background Paper, EU-US Immigration Systems 2011/21.

CARD D. (2009), "Immigration and Inequality", NBER Working Paper No. 14683, January 2009.

EGGER PETER H. and NELSON DOUGLAS R. (2012)," Introduction to Immigration Special Issue of The World Economy", The World Economy, Volume 35, Issue 2 - February 2012, pp:107-110.

FARGUES P. PAPADEMETRIOU, D.G. SALINARI G. and SUMPTION,M (2011), "Shared Challenges and Opportunities for EU and US Immigration Policymakers", Washington, DC: Migration Policy Institute, October 2011.

FRIEDBERG RACHEL M. and HUNT JENNIFER (1995), "The Impact of Immigrants on Host Country Wages, Employment and Growth", The Journal of Economic Perspectives, Vol. 9, No. 2 (Spring, 1995), pp. 23-44.

HOEFER, M. RYTINA,N. and BAKER B. (2012), "Estimates of the Unauthorized Immigrant Population Residing in the United States: January 2011", Office of Immigration Statistics, Policy Directorate, U.S. Department of Homeland Security http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/statistics/publications/ois_ill_pe_2011.pdf.

ILO (2012), "Global Employment Trends 2012, Preventing a deeper jobs crisis", ILO, Geneva, 2012,1 v.

JOHNSON, HANS and HILL, LAURA(2011), "Illegal Immigration", Public Policy Institute of California, San Francisco, CA.

KATZ, LARRY, and KEVIN, MURPHY (1992), "Changes in Relative Wages 1963-1987: Supply and Demand Factors", Quarterly Journal of Economics 107, no.1: 35-78.

NEWLAND, K. (2011), "Migration and Development Policy: What Have We Learned ?", Washington, DC: Migration Policy Institute, October 2011.

OECD (2008), "OECD Employment Outlook", OECD, Paris.

OTTAVIANO GIANMARCO, I.P. and PERI GIOVANNI (2008), "Immigration and National Wages: Clarifying the Theory and the Empirics, NBER Working Paper No. 14188,July 2008.

TAYLOR J. E. (2006), "International Migration and Economic Development", International Symposium on International Migration and Development, Population Division Department of Economic and Social Affairs United Nations Secretariat Turin, Italy, 28-30 June 2006

TERRAZAS, A. (2011), "Migration and Development: Policy Perspective from the United States", Washington, DC: Migration Policy Institute, June, 2011.

UN (2011/A), "International Migration in a Globalizing World: The Role of Youth", Population Division Technical Paper, No. 2011/1, New York.

UN (2011/B), "UN Population Division Department of Economics and Social Affairs World Population Prospects: The 2010 Revision", Technical Paper, No. 2011/2, New York.

UN (2011/C), "International Migration Report 2009: A Global Assessment", Department of Economic and Social Affairs Population Division, ST/ESA/SER. A/316, December 2011.

UNCTAD (2011), "Development-led globalization: Towards sustainable and inclusive development paths", Report of the Secretary-General of UNCTAD to UNCTAD XIII, UNCTAD (XIII)/1.

WORL BANK (2011/B), "Migration And Remittances Factbook 2011", 2. Edition, World Bank, November 2010.

WORLD BANK (2011), "Migration and Development Bilateral Estimates of Migrant Stocks in 2010 Tables", World Bank Migration and Remittance Unit,

WORLD BANK (2012), "Migration and development Brief 18", World Bank Migration and Remittance Unit, 23 04.2012.

WTO (2011), International Trade Statistics 2011, WTO. http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2011_e/its11_toc_e.htm (Erişim Tarihi:01.06.2012).

alternatif politika

Alternatif Politika Dergisi, bir grup akademisyen tarafından; disiplinler arası çalışmalara ilişkin süreli yayınların azlığı nedeniyle doğan ihtiyacı karşılamak üzere oluşturulmuş, dört ayda bir yayınlanan hakemli bir dergidir. Siyaset bilimini merkez alarak, kültürel çalışmalar, medya, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, sosyal psikoloji, ekonomi politik ve antropoloji gibi disiplinleri de kapsayan yayınlar yapmayı amaçlayan dergi, adı geçen alanların her boyutuyla ilgili kuramsal ve analitik çalışmaların yanı sıra, kitap incelemelerine de yer vermektedir.

Alternatif Politika Dergisi'nin amacı, yayınladığı konularda hem bilimsel çalışmalar için akademik zemin hazırlamak, hem de söz konusu görüşlerin paylaşılmasını sağlayarak yeni açılımlar yaratmaktır. Bu bağlamda, teorik çalışmalara olduğu kadar, alan çalışmalarına da yer vermek amacındadır. Çalışmalarınızı Alternatif Politika'ya bekliyoruz.

Alternatif Politika; Worldwide Political Science Abstracts, Scientific Publications Index, Scientific Resources Database, Recent Science Index, Scholarly Journals Index, Directory of Academic Resources, Elite Scientific Journals Archive, Current Index to Scholarly Journals, Digital Journals Database, Academic Papers Database, Contemporary Research Index, Ebscohost, Index Copernicus ve Asos Index'de taranmaktadır.